SIX ANNAS EDITION.

వారకాంత.

The Nautch Girl,

by

Raja M. Bhujanga Rau,

BAHADUR, ZAMINDAR.

ELLORE.

"తనకుం బూర్వు లొసంగినట్టి ధనముల్ దగ్ధంబులై పోవ నిం
టను భార్యాదులు గుందుచుండఁగను భిక్షల్ దీనులై యేడ్వఁ జ
య్యన్న మాతాపితృపోషితం బయిన దేహం బెల్ల జీర్ణింప రో
వనబోడిం గవయూడ నేటికి మదిం దర్కింపుఁడీ మిత్రముల్"

2ND. EDITION.

THE MANJUVANI PRESS.

1904.

శ్రీమార్కండేయస్వామినేనమః.

వారకాంత.

ఇది

శ్రీ రాజా మంత్రిప్రెగడ భుజంగరావు బహద్దరు జమీందారుచే

రచియింపఁబడినది.

రెండవకూర్పు. ౧౦౦౦ ప్రతులు.

మంజువాణీ ముద్రాక్షరశాల,

ఏలూరు

1904.

శ్రీ

మార్కండేయస్వామినే నమః.

శ్లోకము.

శ్రీమద్ధ్యాయామి మిథ్యాచకచకవికచచ్చైత్యసత్యస్వరూపమ్।
హృద్యం సన్మానివేద్యం శ్రితమహితసతీభాగ్యసౌభాగ్యకంగమ్।
సిద్ధం సర్వానవిద్ధం పరమశివమయం భవ్యదివ్యప్రకాశమ్।
మార్కండేయేశ్వరాఖ్యం నతజనసుఖదం భాగధేయం మదీయమ్॥

శ్రీరస్తు.

శ్రీమార్కండేయస్వామినేనమః

వారకాంత.

ప్రథమవిలాసము.

ఉ. శ్రీమదుమామహేశ్వరులు చిన్మయరూపులు సత్కటాక్షవీ
క్షామృతవృష్టిభక్తసుజనాళిపయి న్వెదజల్లుచుంగడుం
బ్రేమ మెలర్ప నేలు మహీభృత్కులదీపము లైన వారును
మ్మోముచునంద్రుగావుత సముశ్రిత కాంక్షిత కార్యసిద్ధులన్ ౧

సీ. హారితగోత్రపవిత్రమైన శ్రీమంత్రిప్రెగడాన్వయమం దుదయంబునంది
సతతమార్కండేయ శంభుపాదాబ్జ సంసేవచేఁ గవితావిశేషమంది
యలరుభుజంగరాయాభిధానుఁడ వారవనితలదుష్ప్రవర్తనలుకొన్ని
మదికి నాశ్చర్యంబు నొదవింపవిపరింప గ్రంథమొక్కటి వారకాంత యనఁగ
గీ. పేరరచించితి నీకృతి కీశ్వరుండె। యీశ్వరుఁడు గాఁగ నేను వేశ్యలకలియు
గమున జరుగవికారివర్షమునమాఘ। వాఖ్యమాసమునందున వాదిదశమి ౨

క. నీదయగలుగఁగ నాకిం। కేదికొఱత యనుచు మెంచి యీకృతిఁ జేయన్
మోదింపుము మంటిహైమవ। తీసయితా! చిత్తగింపు నీసంస్కృతోన్ ౩

కథాప్రారంభము.

ఉ. చంద్రుఁడున్నతిందవ సౌధతలంబున పూర్ణచంద్రికం
బొందికగా సుధారసము పూ[illegible]డుదాసుని పోల్కెఁగ్రమ్ముచున్
మందగతిం జరించుచట [illegible]వినానందలపూనఁడే మెయియా
చందమునాసంబునను సమ్మదముం బొనరించె నెంతయున్ ౪

క. రిక్కలువార్న్యము చెంతం। గ్రిక్కిరియఁగఁ బాదరసపుగిండియలందుం
బెక్కులు సల్పినపోలికఁ। జక్కఁగవజ్రములు దాపు చాద్పునలరున్ ౫

సీ. సాబనుగా నీచెంత సారసగంధులౌ! మల్లెపువ్వులగుత్తు లల్లుకొనియె
మునువొప్పసోపాన ములకిరుప్రక్కల నాకతీవియలల్లి పారెకెంచు
నాచెంతముంగిట నలువులచేసండె సంపఁగితీవలు సౌరుమీఱె
నచటఁబంచటుకుంగు నంటిపందిరులవ్వె తెలుఁగులేఁదివాకెం జివుగులొప్పె

గీ. అహహ! యీమేడకు వసంతుఁ డనువుమీఱఁ। బువ్వులలరించు వాఁడుగాఁబోలు నింత
దవ్వునకె జాడ వేడుక నివ్వటిల్లెఁ। జెంత కేగిన నెంతటి వింతయౌనొ ౬॥

క. ఉల్లము లలరం దావులఁ। జల్లుచు మలయానిలుండు సౌధము చెంతన్
మెల్లన మల్లడిఁగొనియెం। జల్లని పూసురటి వీచు చందము వాఁడై ౭॥

చ. పసనపు తావులన్ స్తబక భారము చేతను మాటిమాటికిం
జవజవలాడు తీవియల చక్కటి కేగుఁ మొగంబు తుమ్మెదల్
రవములెసంగఁ బైఁబడఁ దలంచుచు నింపుగ నోసరిల్లుచుం
గవియుచు నుండె దుర్విటుల కైవడి హర్మ్యము చెంతఁ దోటలోన్ ౮॥

శా. గంధంబుం గొనియుల్ల పిండు శేఁగిపలు సింగారంబు పెన్గప్పయిం
దుండెన్ మానవజన్మమెత్తి తిరి చేసోల్లాసముల్ మీకనా
రండీ చెప్పిన మాటఁ దోసి చనినం బ్రాయంబు వ్యర్థంబగున్
జెండీయుం మనుజాటు పోల్కెఁ బలుకుం జోద్యంబుగాఁ జెంగటన్ ౯॥

క. కోకిల కాకలి పీనుల। సోఁకిన నల్లనఁ జరించు సోఁకుడు మేనం
బ్రాకినఁ బువ్వుల తావుల్। దాకిన నటవిడచి పోవఁదగ మేరకగున్ ౧౦॥

ఉ. అందలి నిల్వుటద్దముల యందము వారసివింత వారలీ
చందము గల్గునట్టి పలు సౌధములిందున మెచ్చియుందురం
చుం దములపో సికాంత వడిఁ జూచి యసంభవమంచు నెంచుమిన్
నందియు ముందొలంగ విడఁజాలు దురంతటి బుద్ధిగల్గినన్ ౧౧॥

శా. ఆసౌహార్దపరంపరా విలసనం బాభిత్తి కాచిత్రశో
భాసంపత్తియు నాగవాత్సుపటు శిల్పప్రౌఢియుం జూచి చే
బాసౌరాభలి రేయయారె యనుచుం బల్మాఱు నగ్గించకే
పోసామర్థ్యము గల్గ దెంతసిరిచేఁ బొల్పొందు భూజానికిన్ ౧౨॥

క. ఎంతటి జడదారయునా। చెంతకు నేతెంచి దాని సిరిఁ గాంచినచోఁ
గొంతవడి యాక్కుండం। బంతంబో నిరింపఁగాలు పైనెటు సాగున్. ౧౩॥

గీ. దేవయానంబుఁ బోలు నీదివ్య సౌధ। తలమువం దెంత చక్కని తరుణిగలదో
చూచిపోదమటంచును వోఁచుకన్న। యుపకచ్ఛదములు గట్టిము నులకైన. ౧౪॥

ఉ. చక్కని వారు లోకమునఁ జాలగ నుందురు గాని వారిలో
నొక్కొక్కరొ యంతగల్గును బయోరుహ వైరికి మచ్చ మేనిపై
నొక్కట చాన్పుఁ గలదు సీరజసంభవు సృష్టికిట్టిలో
టక్కడి కాంతకుం గొఱఁతయన్నది లేదదిమారు సృష్టియో ౧౫॥

కనకాంగివర్ణన.

క. కనకాంగియనఁగ నొప్పు। న్వనితారత్నంబు దానివర గాత్రరుచిం
గనుఁగొను నంతనె యప్పే। రనభిహితంబయ్యు నెఱిఁగినట్టులఁ దోఁచున్. ౧౬॥

ఉ. తమ్ములు పాణులార్జవత తమ్ములు చేష్టలు మేలి తేఁటి కొ
త్తమ్ములు పెన్నెరుల్ సువిత తమ్ములు గుబ్బలు భూతివ్రజభి
త్తమ్ములు దంతముల్ శశిహితమ్ములు శెక్కు లనంగ బాణపా
తమ్ములు చూపు లంగరిహితమ్ములు నెన్నడ లంబుజాక్షికిన్ ॥౧౭॥

సీ. తరుణులనొప్పింపఁదలఁచి మన్మథుఁడొ యవెడలించు మన్నట్టియడిద మొక్కొ-
మరలనంగముదాల్చి మరుఁడు త్రుప్పునదల్పఁదోముచున్న పోఁడిమి యొక్కొ-
పగదీరరుద్రునిపై నేయ మదనుండు చాయ లెక్కించెడు సాయ మొక్కొ-
పాంథగత్తుల మరుండు పనిసాగమిఁ దలంచి క్రొత్తగాఁ జేయించు కత్తి యొక్కొ
గీ. యనఁగ నొప్పు మ బాల్యదశావసానము లోకక్క । సత్త్వము బోరుపాటిల్లో జవ్వనమును
కించుక జయాశయధికమై యెసఁగునట్టి । ద్వాదశాబ్దవయస్సు వదన రెన్నింతి ॥౧౮॥

చ. ఆరయఁగ మోవి యోరువృసుధాకర మాకర మోర మోన్నతిం
జరుగును ఖంబు జవ్వనము సారసమారసమాసమానతా
సరసగళంబు మధ్యము సుశంఖమనన్ ఖమనన్ మనందగున్
నిరుపమ వేణి నెన్నడయు నీరదులన్ రదులన్ దులంగొనన్ ॥౧౯॥

ఉ. పాపడఁ గట్టినన్న వెలిపయ్యెద నిల్పఁగ దానిఁ గోఁకఁ జెం
గావుల నీను రైక రయినకమ్మను నూనె మొఱుంగు తెల్పఁ లం
బోగ్రిపులు సేయు జామ్ముడినిఁ బొల్పగు కొగ్గిమ్ముడి సొరుఁ జెప్పన
ద్దేవుఁడెఱుంగుఁ గాక వెడతీపుల మాటలు పొల్లువోవ కో ॥౨౦॥

సీ. పానఁబట్టెడు మరుశరము కైవడిఁ గొత్త క్రొవ్వాడికన్నులఁ గ్రుమ్మరించ
ఈడుపండులకన్న నించుక హెచ్చుగాఁ గొనబారు పాలిండ్లు కొమరుమించ
ఇంచుక పండిన యిక్షుఖండము రీతి నరతీపుగల్గు పల్కుమరుచుండ
పూతకోరొదవిన జాతివల్లికరీతి బాగుమించెడి మేని పొల్పు లొప్ప
గీ. ప్రొద్దుప్రొద్దున హెచ్చెడు ముద్దులొలుక । శేఁత జవ్వన మొకవింత లీల సేయ
నేపగిది సొరుగల్గునో శేపటికని । మానవులు జూడఁగా బాలసాని యొప్పె ॥౨౧॥

ఉ. తమ్మికిరంగు వేయఁగ వెదందలపోయుట మేల్మిబంగరుం
బొమ్మను నీటిచేఁ గడుగ బుద్ధిజనించుట నర్ఘమైన ర
త్నమ్మును దీపసన్నిధిఁ గనందలపోయుట గాదె సత్యము
కొమ్మకు భూషణమ్ముల నమర్పఁదలంపుదయించు టెంచఁగన్ ॥౨౨॥

చ. వెలివలి పెంపువల్వపయి వెల్వడి శారదనీరదంబుపైఁ
దళుకులెసంగు మించులవిధంబున నొప్పుచు నిండుపండు వె

మల్లెపూదండలు జల్లియు నమరించి యొప్పగా నొక నాఁడు కొప్పు వెట్టు
గొజ్జంగిపూవులు గొమరొప్ప నమరించి యొక నాఁడు జాఱుముడి యొప్ప దిద్దు
గీ. దినము నొక యింతి యిందుండునను చుఁ జూమ । వారిలమునఁ దోఁచు చుండ నవ్వాలసాని
రమ్యహర్మ్యాంగణపుదు వారమ్ము చెంతఁ । గొంత సేపొక వింత గాఁ గూరుచుండు ౨౪॥
ఉ. నాగరయొండు గట్టియుది గారవి వేఱొక రంగు పావడం
బాగుగఁ బూనియీ తెరము పయ్యెద కుందగదం మనొండు మేల్
నాగరఁ బూనియందు మదిగ్గిక చీరలు బూనసాగు నా
భోగము చూచ వేళ కొక పొల్పువహించు మనుజిత్రభంగి గన్ ౨౫॥
సీ. తెలిముత్తియపు చాయ తేటవెన్నెల గాయను మ్మాటీల్ వీనులగునియు మండఁ
దతఁ బెట్టి బాహులదండక డెంబులు పాలిగ్లిం పిడిఁ బగ పుచుండ
నరజాఱు పైఁటలోపరుసఁ గాంగ నచ్చు మేలి కాసులపేరు దూలుచుండ
నిరిసిరసుముస నిం మకతళతళ మెఱయు నొడ్డాణంబు మెఱపులీన.
గీ సరులబంతులు కంఠ దేశంబు వేఁకమేలి పువ్వుల రైక పైమాలియుఁగ
గొంపు టుంగరములు వేళ్ళనింపుఁ గుల్కమన మోహలక్ష్మి నా సుదతి యొప్పె ౨౬॥

కనకాంగి చెంతకు నారాయణశాస్త్రి వచ్చుట

శా. సద్యోముండిత శీర్షగండము బుకశ్మశ్రుండు గోపాదమా
త్రిద్యోతంబగు పిల్లజుట్టు మదతం డై వారు నీర్కావియున్
విద్యచ్చంచలదృష్టులుం బ్రతిపదావిర్భూత దుస్స్వాహితీ
విద్యాగర్వముగల్గు నా పదుఁడౌ విప్రుండొకండేపునన్ ౨౭॥
ఉ సౌరగు బిళ్ళ కచ్చఁ బలుచక్కఁగ మాటుమను మాటిమాటికిన్
మోరలుగట్టు చేతులుగ నంగొన సేవజనిం పనొక్క నాఁ
డారజమొప్ప ట్టికనకాంగి మనోహరగీతమున్ వినం
గోరిక గల్గి నేఁడు మనకున్ సుదినంబని యాత్మ నెన్నుచున్ ౨౮॥
క ఆరూపాజీవవరా। గారము తెఱవువనె మెల్లగా ముపిము సిర
వ్వారఁగఁ జీటికి మాటికిఁ దీరుగ హస్తద్వయంబుఁ ద్రిప్పు నవ చ్చెన్ ౨౯॥
గీ. వచ్చునంతటఁ దద్గృహద్వార పార్శ్వ। వేదికనొరంగి యున్న యవ్వేశ్య మాత
పాపయ నుదిచెంగటి బాపనిఁ గసి। తనమనంబున నిట్లని తలఁచుకొనియె ౩౦॥
క. ఈ బోడి బాపనికిమా। పూఁబోఁడిం జూడ వేడ్కఁ బుట్టెనదేమో
నే బాసు దొఱకె నేటికి। నా బాసల మెలఁగు వేడఁగు నరుఁడనిమటియున్ ౩౧॥
శా. ఏమీ యీతఁడు సానివాడ కడఁదా నే మే మెళ్లోపద్దిముల్
మోమున్ వెల్వెలనీకలాగొణుగు చున్ మున్ద్రొక్కఁగా వచ్చె నా
రామంద స్మితసుందరాననము నోయ్యారంబు లయ్యారె కా
నీమాటాడి మనస్థితిం దెలసెదన్ నిక్కంబటంచిట్లనెన్ ౩౨॥

ఉ. ఎందలి వారు మీరు కుల మెయ్యది మీదగు నామ మేమి మీ
కిందరు దేరఁ గర్జ మది యేమి మహీసుకులం చుఁ దోఁచెడిన్
వందనమయ్య యెన్నఁ డిటు వచ్చిన వారలు గారు నేఁడు మా
యందు దయించె నేమొ కొదయార సమం మహితోక్తిఁ బల్కినన్ ౩౩॥

గీ. అధిక సౌభాగ్యమస్తు దీర్ఘాయురస్తు । ధర్మరతిరస్తను చుఁ బల్కె దమ్ము నాకు
దీవనయొసంగ నేలని త్రితయమందు । నొంటు సహజమె తర్వాత రెండుగద్దా ౩౪॥

వ. అనినం దదర్థావగతియందసమర్థుండై తన సామర్థ్యంబునకుం దగిన వెఱ్ఱియఱంబున నవ్వికొనుచుఁ దిరిగితిరిగి చూచుచు మందమంద భాషణంబుల నాజరతికిట్లనియె ౩౫॥

మ. అనునా నారాయణశాస్త్రియందు రిచటన్ ఘనోర్ఫలుసత్సాహితీ
ఘనసైపుణ్యము గల్గువారరుదు నేఁ గానంబునందింత నే
ర్చినవాఁడం బలువాళ్ళ నుండి మదిను జృంభింమచుండెం గదా
కనకాంగివర గానమాధురిఁ గనంగా తూపాలంబెంతయున్ ౩౬॥

గీ. ఎవరు చెప్పిరె యందింత నిపుణ । లేదనుచుఁ జెప్పుచుండుట మోదమొదవె
లలన నీకెట్టి వరుసగా వలయునీదు । నామమెయ్యది చెప్పుమనంగ నదియు ౩౭॥

గీ. చిక్కి పాపయటంచు డాన్ జిన్ననాఁడు । నాకుఁ దూతురకనకాంగి నాయదృష్ట
మేమనఁగ వచ్చు మీకుమాయింటి జాడ । వచ్చితిరిలోని కిచ్చ్చే యవచ్చు బదుఁడు ౩౮॥

క. మీరేవారో తెలుపరో । నారాయణశాస్త్రి గారనంగ లరో నో
గారవమునరత్నమునకు । నారూఢింగ జపుచుందురభియమునినన్ ౩౯॥

క. అహా నేనేయిఁక సం । దేహింపన్ వలదనుచుఁ దెలుపజగతియో
హో హాదయచేయుండని । గేహమునకుఁ దోడితెచ్చి కృతిమభక్తిన్ ౪౦॥

ఉ. గద్దియఁ దెచ్చియిచ్చి కనకాంబి దకన్గొనుఁ డంచు వేగన
ముద్దియఁ దెచ్చి యాతనికి మ్రొక్కఁగఁ జేయుమనయ్య మాకు నే
పొద్దును మీతలంపె దపోడిమి మీకడ బాలసాకకిన్
విద్దె యొకింత నేర్పు కొనవేమకుగల్గెనటన్న నాతఁడున్ ౪౧॥

సీ. తమ్మి జమ్మిన పాణి నెమ్మి నమ్మిన వేణి కమ్మఁ గ్రొమ్మిన శ్రోణికల్గు దాని
వలపు లీనెడు తేట మొలపులా నెడుమాట సోలపుఁ బూనెడు పాట సొంపు దాని
వికుల సొంపగు మేను హారుల పెంపగు కొను సిరుల నింపగు పీను చెల్వ దాని
మంధరంబగు నడ సింధురంబను తోడఁ బంధురంబగు మెడ బఱఁగు దాని

గీ. తూటి మాటికి నొకచేటి పిటి పేటి । దీటి తనగోటి కోటికి వీటి మీటి
సూటిగా నోటికిడు మండ ఖేటి తోటి । సాటి యాభోటి మిన్న పథూటిఁ జూచె ౪౨॥

వ. మఱియుం బాపయిట్లనియె ౪౩॥

క. రత్నమునకు మీరు దయన్ । నూత్నములగు శ్లోకములనునోహరలీలన్
యత్నంబునఁ జెప్పంగ న । యత్నం బహుఖ్యాతిగల్గెఁ దజ్జిలోనన్ ౪౪॥

క. మీదయకుఁ బాత్రురాలిది । గాదో యియ్యల్పురాలు ఘనవిద్యలకుం

బోధినయుఁ గాఁదగవో మీ। రాదరమునఁ జూడకున్న నాదరువెవరో ౪౫॥

శా. అయ్యా మాకును మేళమే తలఁపమే లైనట్టియాధారమా
వెయ్యేండ్లున్ సమకూరినన్ విడివడన్ వేసానివృత్తింగడుం
జెయ్యంజాలము వారివీరివలెనే చెప్పంగఁ గైవారమా
సయ్యాటంబులు గావు సుందురి మాఁడీ సత్యంబు మీతోడుగన్ ౪౬॥

క. సంగీతంబున మీక। రాంగియె చెవిఁ గోసికొను చ్చల్లరిపనులం
బొంగదు తివసరి వెచ్చపు। టంగనలెంతెంత సొమ్ములార్జించిరొకో ౪౭॥

ఉ. మీదయ చేత వీణియను మీటును నేర్చిన గాత్రమింపుగా
పాదఁ జేసి పాడుదు మతిశాస్త్రవిధిన్ భరతంబుఁ జూపునో
డేడికొ యంత లేదభినయింపఁ దెమంగున నెన్ని యెన్ని యో
రాదొక సంస్కృతాభినయరక్తిమ మీకృపచేఁ బూర్తిగావలెన్ ౪౮॥

సీ. తనకుఁ దవాస్సీలు దొరగారొకనాడు పట్టుచీరలనంపఁ గొట్టివేసె
మొన్న ద్రెస్సు సుగారు గన్నె సువిదులనఁ గాసులనంపినఁ ద్రోసివైచె
నెల క్రిందట జవాబు నీసు గారు నజరీబట్టలంపించి మట్టదయ్యె
నేడు నొకయిఁ జనేయుబంపించిన భాంకునోట్లు చేతఁ బట్టదయ్యె

గీ. సంతమధురాపురంబులో నెంచి చూడ। దానొక తె యేమొ లేరొకో పాను లింక
నీ బిగియె కింత దప్పఁ దన్నై వఁడు చూచు నిపుడు వాకొక సైసైని చ్చునెవఁడు ౪౯॥

క. నీటును గోటును గలదని। వాటముగా నున్నదను మువలతురుమతియా।
బోటున వెలబోటులు పది। కోటులు వార్జింపకుండ్రొకో పెరవారల్ ౫౦॥

క. కనక వీణా రావము। వినిపించును మేడ పైకి వీని న్వేగం
గొనిపోయియాఁగ ట్లనె। యొనరింపం దొడఁగెనది యును త్సాహమునన్ ౫౧॥

ఉ. పందిరిమంచపుం బసుపు పైనితలాడలు దావులొప్పఁగాఁ
బొందుగ నున్న వీణె నలబోగము చానలమిన్న మెల్లనం
గ్రిందికి వ్రేలు దోమ తెరగేల నొకించత దొలంగ ద్రోచి తె
చ్చెందను గాంచి బ్రాహ్మణుఁడు చిత్తమునందదబాటునొందఁగన్ ౫౨॥

గీ. ఒకటి వాసిపయింగూరుచుండి వీణ। గవిసెలనొత్తి గంటిచొక్కంపుబిరడ
లొప్పగాఁ ద్రిప్పి గుబ్బలనొనరఁ జేర్చి। శ్రుతులు సరిచేసి పాడఁగఁ జొచ్చె నపుడు ౫౩॥

ఉ. తానగతుల్పరస్వరము దార్కొనరాగము సంకరస్థితిం
బూనక రంజిలంగ స్వరముల్ క్రమవైఖరినుండఁ బల్లవుల్
తేనియలొల్కఁ గల్పనలఁ దేజరిలంగ విపంచిమీటె న
చ్చానవపేటికన్ రసము జల్లుజల్లుమజల్లుజల్లుచున్ ౫౪॥

ఉ. పాణితలంబుచేత ముదువంగను పేక్షజనింప లెస్సగా
వీణియ మీటు సందడికి వీడు వడి పువ్రేలు మన్న యు

వేణికి వాతపోతములు వీచుట నించుక దూఁగు కుంతల
శ్రేణికిఁ గల్గు బల్మి బగుఁ జెప్పను శేషుఁడు మాఱు పుట్టునన్ ౫౫॥
చ. తళతళలాడుచుం జెవులఁ దారొ్రనుపంజులకమ్మరత్నకం
దళరుచి వీణమీఁటు చలనంబున మోమునఁ జెంగలించుచు
న్నలఁగొను చుంబరస్వరము మందగతిం దరి త్రోపులాడు చుం
జెలఁగఁగఁ జెల్వమీఱు చెలి చెంగటనిల్చుట యెంత భాగ్యమో ౫౬॥
శా. ఆలావణ్యవతీలలామ మృదువీణాలాపముల్ నైజకం
ఠాలాపంబున మేళగించి పలుకన్ వ్యక్తంబు గాకే కపై
యాలింపంబడఁ జిత్తముల్గఱఁగుచున్ హాయిఁ బరాయత్తము
ల్గా నేకున్నె నెఱుంగనాఁగదసతీలావణ్యలీలాగతుల్ ౫౭॥
మ. పాలుపుంగుబ్బలుగుబ్బకాయలాగి రాపుం జేయఁగా మాటికిం
దూలఁగ నందన్నచోఁ గింతరక్తిమము పైఁ ద్రోఁచంగ వేమాఱు మ
వ్వాలయన్నిక్కి మిట్టిమిట్టిపడుచున్నమ్మం మఁబైచీరయు
న్వ్రాలలన్ సఁదడిఁ జేయర వ్వాల వెలందిం జూడ నెట్లుండునో ౫౮॥
క. భోగము సాఁ మొగంబున। రాగమ్ముదయింప బిగ్గరం బాడఁగఁ బై
పైగళము వనుబ్బుచునా। డీగణ మొప్పారు వింతఠీవిఁ లరుచున్ ౫౯॥
గీ. పార్వతీనాథ వినువారభామ మేను సాఁగఁ గావీణ వాయించు సౌరుదోఁచె
బాలభూమిరుహంబు పైఁ బ్రాకి సాఁగు పువ్వుఁదీవియచాడ్పున విప్పటిల్లి ౬౦॥
చ. భామవిను పొప్ప నాటవిరిబోఁణికనంగ పక్రిందుమీఁదుగా
దుముకుచు వీణమీటు తజిఁదోఁచెదదీయకరంబు వేడ్కచేఁ
గమలము గాఁగ నెంచికొని క్రిందుగ వెన్బడుమత్తచంచరీ
కములనఁ గాఁగనుంగొనెడు కన్నులకుం బెను పండువిచ్చుచున్ ౬౧॥
క. శిశువుర్గానరసంబుం బశువులు నెఱుఁగుదురటలోక పరిపాటిగ నా
శశిముఖి యే పాడంగ వివశతం బడకుండనతఁడు వజ్రము శిలయో ౬౨॥
వ. అంతనప్పండితంమన్యుండు దానిగానంబునకును విలాసంబులకును సమ్మోహితుండై యున
మనంబు మఱలఁగొని తెచ్చుకొని యిట్లని వితర్కించె ౬౩॥
సీ. బింబఫలంబేమొ బింబఫలము గాదు పువ్వారుబోఁడికెమ్మోవిగాని
కుంభికుంభయుగంబేమొ కుంభికుంభములు గావు ముద్దులాఁగిలిసతీరోజములు గాని
చంచరీకంబేమొ చంచరీకము గాదు నారీమణీ వీక్షణంబు గాని
నిండుచంద్రుండేమొ నిండుచంద్రుఁడు గాఁడు రామాశిరోమణి మోము గాని
గీ. యనుచు చపలపోయి మందుఁ దదంతికమున। వ్యాహృతి శుకంబు మధ్యసింహంబు ఘ్రాణ
చంపకంబును గచభరసైంహికేయుఁ। డలరియుండెటఁ బరికించియాద్విజుండు ॥౬౪॥
సీ. ఇచ్చబుట్టియప్పుడెల్ల సంగీతము। బాడించి నేర్పవచ్చునుగద
చిగురుటాకులఁబోలు చేతులవిడియంబుఁ దెచ్చియిచ్చినఁ గొనవచ్చునుగద

పాఠముల్ సెప్పెడుపట్టునడగ్గరి మచ్చికఁగూర్చుండవచ్చునుగద
యలయికగానున్నవప్పుడప్పుడుదీని పఱపుపైఁబన్నుండవచ్చునుగద

గీ. తక్కుపనులకునేమి యీతరుణికేను । గురువునైయుంటకంటెనుగోర్కెయేది
దీనికినిజంబుగాదాసుడైనమేలు । కోరియుననుబలిమినిగురుఁడనౌదు ౧౫॥

క. ఎవ్వారలేమియన్నను । అవ్వకునొడిగట్టియుంటిఁబంపితెనాకున్
నవ్వులరత్నమువాఁడే। యివ్వనితకుగురువునన్నెంతయశంబో ౧౬॥

క. పాపాయిటురమ్మనినీ । పాపకుఁగలబుదికొంతపాటివివిద్యల్
ఔపాదిగఁజెప్పెదనుర । సాపాటిశ్లోకములనునవలీలసుమీ ౧౭॥

గీ. అవనినీతఁడుజీతమియ్యనిభటుండు । పానరెనయ్యెరహైసరబాజ్జయనుచుఁ
దలఁచుకొనియయ్యమీకిదిదానురాలు। గాఁగఁదలపోసివిద్యనుగఱపవలయు ౧౮॥

ఆ. ఆనినవెత్తికుక్కకునుమావిదొరకిన । కరణినెల్లపనులుఁగట్టిపెట్టి
యున్నతెలివిబోవఁగొన్నిశ్లోకంబులు । నెప్పఁదొడఁగెనవముదప్పకుండ ౧౯॥

ఉ. అతఁడుఁజెప్పుశ్లోకములనచ్చటనచ్చటనుచ్చరించుచో
నాతరుణీలలామపఱువంతయుఁబోవఁదొడంగుచుండఁగా
నాతనివిద్యపెంపుఁదెలియంబడివీఁడెడఁ కాఁడుగావిట
ప్రాతమునైనఁజెప్పవిడువంగ్వరయేమియటంచునెమ్మదిన్ ౨౦॥

చ. పరిచయమెక్కుడౌకొలఁదివారవధూమణినాఁడునాఁటభూ।
సురునిఁలక్ష్యపెట్టియొకచొప్పునమాటలవెళ్ళఁబుచ్చుచున్
సిరసునవొప్పియంమమదిచీఁదరనొందెఁటంమబదకం
బొరసెంటంమనేడుచదువొల్లనటంచునుబుచ్చెగాలమున్ ౨౧॥

గీ. అలవడునవజ్ఞపరిచయంబధికమైన। నెంతవారికినైననునెవటనైన
నందునునువలుపైవెలసుందరులటు। హైనిగులచాందసునిబుంగఁబరపుటరదె॥ ౨౨॥

శా. వేశాకోశములోనఁదింపిరతనిన్ వేశ్యామణుల్ శ్లోకముల్
మూలంబైటెనుశాస్త్రిగారటుపయిన్ లోకాభిరామాయణం
బాలంబించిరిచిట్టిపాపయునుమాయమ్మాయికివ్వీఁటిలో
నాలోచించుచుఁజేయదగ్గెవ్వఁడగుమీఁద పురోగవాదీనికిన్ ౨౩॥

గీ. అనియనుగనాతఁడదయునుఁదవకుగొప్ప। గౌరవంబనితలఁచుచువారిఁటటి।
చిలుకయైయాడెనేమనిచెప్పవచ్చు। వేశ్యసామాన్యయనుపెల్లవెత్త్రితనము ౨౪॥

ఉ. వారలుశాస్త్రిగారిపనిఁబట్టకయుందురబీవబాఁపఁడం
చారసియీవెషంగుమనకర్ మొసంగెడునంతవాఁడెయం
చూరకయుండిరాతఁడునునొంటరిగాఁగనకొంగిపాఠమున్
నేరుచువేళఁజేపడునునేటనాశెపాయటంమనూరుమున్ ౨౫।

చ. తనమదిఁబైటఁబెట్టునెడఁదప్పదువీఁడవివేకియంచుఁదో
యనుకొనికాలముంగడపుచుంటటపాపయొడగ్గరిల్లినే

మనవియొనర్తునయ్య వెడమాటయొకింత మనంబు చిత్తగింపుఁడీ
మనమున గోపముంచకుఁడు మానుడు వివేకము దుర్లభంబుగా ౨౭॥

వ. అదిగాక యెన్నడును మనకనకాంగికిం గన్నెరికం బాదిగాఁ బురుషుని యొద్ద నుంటుటయే కసంపు విరిదుసు మాట యయ్యెనిట్లూరకుంట నాకుచితంబు గాదు. మీరుందరు వేఁడంబోలువారు గావున నిబ్బాలకుం దగిన యొక్క ధనవంతుఁడును రూపవంతుఁడును నగు తరుణుఁ డొకనిఁ గూర్చుఁడన దీనికింత దూరంబు దయ మనవలెనె యుక్కార్యంబు నా యదియ కాదె చెప్పెద నాకర్ణింపుము.

పాప వివేకరావుం గూర్చి ప్రశంసించుట

చ. కలఁడు వివేకరా వొకఁడు గట్టిపరీక్షల నిచ్చి తేరిమి
క్కిలియును గొప్ప లోపనులఁ గీర్తి వహించినవాఁడు రూపముం
గలిగినవాఁడు నేర్పరియుఁ గానియతండు టుకట్టుఁగట్టి వే
శ్యలఁ దయఁ గూడదను సంఘము లోపలనున్నవాఁడనన్ ౨౮॥

శా. ఓహో యెంతటి వెఱ్ఱిబాగ్లుఁడవయో వ్యవీరు వేసాలకై
సాహంకారముగా బవల్ మిగుల బాసల్ వట్టి పాలత్తో
నీహాల్ పుట్టము సుంగు వెట్టుకొనిమాయింగెల్లఁ బోధించి సం
దేహంబందు మనొక్క చెడ్డగుడి సెన్నిక్కంబులైతూ యరే ౨౯॥

మ. అలయా నాయఁడు గాకు మొన్నటి దినంబాక్లబ్బు మీటింగులో
వెలయాండ్రం గన రాదటంచు మిగులన్ వేమా లువాదించియా
పలుకుల్ వెంటనె బుట్ట దాఖలుగ నా పైరాత్రి మాయింటికిం
గులుకన్ వచ్చిరి మా యుంగోరివల నెలుగుస్వారిచ్చు మాటాడుచున్ ౩౦॥

వ. ఇట్లు వచ్చినం జూచి నే నిట్లంటి. ౩౧॥

క. ఆట చెలిఁ జూడవలదని మీటింగునఁ జాటితిర టంచు మీర గుదురో మీ
బోటి యొకరో యిది వేశ్యా వాటము గాదో యిది వారవనితయుఁ గాదో ౩౨॥

క. సానతఁ డిట్లనుచుంచుక నా వందలహంచి యట్లు నలుగురితోడం
బూని పలుకంగవలెఁ గా కానుడు లేని శ్చయంబెయ నెవినుమటియున్ ౩౩॥

ఉ. మేమొక పెండ్లిలోఁ గిఁటను మేళము సేయుచునుండఁ జక్కఁగాఁ
దాము నువచ్చి చూడకటఁ దాచుచు నీ తెగవారుకొఁదఱా
గీములసందులందుఁ గిటికీలకడంగ నులందుఁ బంచలన్
లేమల చెంగటన్నిలచి నిన్నఁగ మంగొనసాఁగిరే మునన్ ౩౪॥

ఉ. వీరలలోన నొకయ్య పదవింగన కాఁగినిఁ జూచి వేడుకల్
దేరఁగ మాటలాడుమను డిగ్గనొక్కఁడు వచ్చి నీకు నీ
తీరగునయ్య కేయసుదతీమణి తోసరసోక్తులెన్నఁ బెం
పారిణియంమఁ బల్కినగజంపను మన్ వెనగుత్తరం బిడెన్ ౩౫॥

ఉ. కావున నాయెఱుంగనివి గావు గదా యివి యిట్టి సత్కృతీ
భావము నిట్టి బూటకపు పల్కులు పండుఁడు నిర్వహించుఁ గా
కే విధి నైనఁ బూరుషులకింతులు సారసమైన నూరకే
పోవఁగ నిత్తురే పలుకు పొల్లగుఁ జుమ్ము మహీసురోత్తమా ౧౬॥
మ. అన నా శాస్త్రి వచించె సాఁగ వికనీయాటల్ వివేకాఖ్య చెం
తను నే నాతనిఁ బెక్కు సారులోకఁ బోల్తాఁ బెట్టనూహించియా
పని సాఁగింపఁగ జాలనైతి నిఁక దాపైపెచ్చు మీయిండ్లకు
న్నను బోవద్దని మాటిమాటికి నిమాన్ప ప్రయత్నముం జేసెఁ గా॥ ౧౭॥
గీ. నీదు యుక్తులు గొప్పలై నెగడుచుండు నీతలను మించు నాతని నీతి పల్కు
లింత యేటికి మగవారలంతక ఆవె వేఱొకని నుగ్గడించెద వినుము వాని॥ ౧౮॥
ఆ. పేరు కృష్ణమూర్తి పెదసెట్టి తనయుండు రెడుమూఁడు లక్షలుండు ధనము
వానితండ్రి నాల్గు వారములకు ముందు సనుసెనంచు వింటి సత్యముగను॥ ౧౯॥
వ. అనినఁ బాపయిట్లనియె. ౨౦॥
శా. అన్నా యెంతటి మాటయంటి రిఁగ దయ్యా యిన్నాదె సుమ్మిట్టి త
ప్పిన్నాళ్ళుం గను మంటి రొక్క మగవాఁడీయింటికిన్ వచ్చునే
యెన్నం జాతి లిమంగలిం దురక దూదేకుం గడం గూర్పఁ గా
నున్నా రొకుల గోత్రహీనుల నిమీరూహింతురే వేశ్యలన్॥ ౨౧॥
క. ఏలూరు పుర నివాసా। బాలేందుకృతావతంస పాటిత దోషా
పాలిత మార్కండేయా। యాలీలం బాపవల్కె నవ్విప్రుం డున్॥ ౨౨॥
గీ. తప్పు బల్కితి నను మనుదంచి నాల్క యిగోతికి కొని పాపదీనికిఁ గోపమేల
యేంచికొని చూడకుండు రేమంచి చెడ్డ। లింతమాత్రమున కేక దాయింత దవ్వ। ౨౩॥
క. నీ కూఁతురె నా కూఁతురు। గాకుండు నెయ్యదియు నొక్క ఘనుఁడగు వానిం
జేకొన్న ముదము గాదే। నీకొక తెకె దాని బరువు నే నెఱుఁగ నొక్కో॥ ౨౪॥
వ. అనుటయుం బాపయిట్లనియె। ౨౫॥

కేశవరావు ప్రశంస.

ఉ. మొన్న ప్రభాత వేళయొక ముచ్చటకై సెలవిచ్చియుంటి రే
యిన్న గిరంబునం దుఁగలరెన్నికఁ బొందుచు రామదాసు గా
రన్న రముఖ్యనందనుఁ డా యకావన శాలివిలాసియంచు నా
చిన్ని కుమారు వర్తనముఁ జెప్పుదు తెల్లము గాఁగ నావుడున్॥ ౨౬॥
శా. ఓనా నాకుఁ బరాకువచ్చెఁ గద నీ కాతండు చిత్తంబునం
దేనాఁడో విని యుండి రన్ మంపురాఁ డే భామినుల్ ధీమతుల్
వానిం జెప్పెదఁ జక్కఁగా వినుము నా భావంబునం దెంచఁగా
నీ నారీమణి కాతఁడే తగు గదా యెన్నెన్ని యంశంబులన్॥ ౨౭॥

ఉ. నీవు నెఱింగియుందువో కొనిండుబజారునఁ దూర్పురోడ్డుపై
దేవునియాలయంబుకడఁ జెల్లగనుండెడు పెద్దమేడపై
సావడిరామపీఠమున జక్కనిభక్తిని రామదాసు పూ
జావిధులుత్సవంబులును సల్పుచునుండును నిచ్చనిచ్చలున్ ౯౮॥
చ. అతనిసుతుండురూపవసుమాస్త్రిఁడుఁ జిన్నతనంబువాఁడుమి
త్రతకనుకూలుఁడుం జోరవధైర్యము స్వేచ్ఛయుఁ గల్గువాఁడుత
త్సతియొకపాటి గాని పలుచక్కని కోమలి గాదు దానిపై
హితమతిమున్నవాఁడు వలెనిప్పటికింగనవచ్చెడుం జుమీ ౯౯॥
క. ఏటేటం బదివేలుగఁ। గాటకమునవచ్చె నన్నొ ఖాసలవలనన్
నాటకములు సంగీతపు। పాటలు మేళములు నతని ప్రాణము సుమ్మీ ౧౦౦॥
గీ. ఇచ్చెనింగ్లీషులోనఁ బరీక్షయొకటి। రెండొ యాతనికుద్యోగమొండదేల
నట్టికేశవరావింతికర్హుఁడనుచుఁ। దోఁచు నుండెను నీకెటు దోఁచునొక్కొ! ౧౦౧॥
క. అయ్యా శాస్త్రులుగారూ। చయ్యన మీరచటికేగి సారిపయి నినా
యయ్యకు మీపలుకులచే। నెయ్యముఁ బుట్టింపవలయు నేర్పుననినన్ ౧౦౨॥
మ. అతిమిత్రత్వము నాకులేదతనితో నైనన్ మదీయోరువా
క్చతురత్వంబున వానిలోఁ బరచెదన్ శాస్త్రంబులంజూచుపం
డితుఁడన్నాకిదియెంత కార్యమిదె వానిం గోతిలోఁ ద్రోతుఁ ద
త్పితమిత్రుండతఁడిచ్చెఁ బండుగకు నీకీగంచు పుట్టంబులన్ ౧౦౩॥
మ. ఇలనారాయణశాస్త్రిగారనుచు నన్నీపేరటం బిల్వఁగా
వలదీకార్యముఁ జేయలేనియెడ నేఁ బంతంబు గావింతుఁ దొ
య్యాలికిం గేశవరావుఁ గూర్తునరూపాజీవ మీకారయం
గోలఁదిన్ మీరీకార్యముండదని నాకున్నిశ్చయంబేనుఁడీ ౧౦౪॥
గీ. అయ్య మీవలెఁ గనకాంగి యధికభోగి। లంపటయె కాదు మాకుఁ దలంపనిదియె
వృత్తిగద యుండుఁ జక్కగా వెదకి పేరు। గల్గువానిఁ గూడుట ఘనత మాకు ౧౦౫॥
క. వారిన్నీరిన్వలెనె। వ్వారగపడిరేని వారి వలచుట మాకుం
గౌరవమె మాతరంబునఁ। జేరొందని వారిఁ బొందు వెలఁదులు గలరే ౧౦౬॥

సూర్యాస్తమయవర్ణన.

మ. అటుబల్కన్ స్వనిబ్రాహ్మణుండనియెఁబో పాసఁజకోంజాయమి
న్నటుబర్వెన్ మనమింత ప్రొద్దు ప్రసంగాసక్తిచేఁ గంటనిం
తటిలో సూర్యుఁడు బర్వువెట్టెన్ క్రియం దావస్తశైలంబు చెం।
గటికేగెంగద కాలమల్పమనుచుం గాన్పించుఁ గార్యాప్తిచేన్ ౧౦౭॥

ఉ. పారసముల్ ముడుంగుతఱిఁ జక్కఁగ మేనులలంకరించి సిం
గారము మీఱు పువ్వులని గారపుకొప్పులఁ దాపులీనఁగా
వారవధూజనంబుల్ గమనవారము చెంగటఁ గూర్చుమండిర
ప్రాగవిటుల్ గమిన్ వెడఁగుపాటలు బాడుచు వచ్చి చూడఁగన్ ౧౦౯॥

సీ. ప్రొద్దుపోయినదంచుఁ బొలఁతుకయొకతె చిడిముడిపాటుతోఁ జీరఁగట్టెఁ
గుదురదీ వేళ నీకొప్పునాకనుచును దడదడ నొకరీతిముడిచె నొకతె
విటులు వత్తురటంచు వీధిగుమ్మముచెంతఁ ద్రొందరగాఁ దలదువ్వె నొకతె
తొలివాఁటిదుప్పటిఁ దొలఁగించి చఱచఱఁ బరపుఁ దెలివల్వఁ బఱచె నొకతె
గీ. చనివె విటుఁ జీటి దీపంబు సరస నొకతె యోలికై బేరమాడుచునుండె నొకతె
విటుని విరసోక్తి నొకతె వెడలఁద్రోలె నొకతె బోజుగునుగను సైగ నొప్పఁగొనియె

క. ఇందలి సీపాంచతురములుఁ బొందునకై వచ్చునట్టి భోజంగులజాలం
బ్రంగుకొను పణ్యవనితలు సుందర నేత్రములు నొక్కసారిగ నాప్పెన్ ౧౧౧॥

ఆ. పదరు దెఱచినట్టి బహుపదార్థములమ్ము నంగడులను మూసి రత్నగృహులు
విసులు విశేషములను సరసవస్తువులమ్ము నంగడులను దెఱచిరతివవీఁట ౧౧౨॥

సీ. పగలెల్ల నొకరీతిఁ బట్టినమసువలె మిగులమ్లానంబులై దగువఁ జేసె
వారకాంతలఁ జూడ వలదను వారికి దిడ్డిగంతలును హైరోడ్డులయ్యె
ధనవర్షముల విటఘనులు వర్షింపవెలపొలంతులయిండ్లు తోలుకరించెఁ
బలుజాషలఁ జరించు తుంటవలకెల్లను పాడుకొంపయె దివ్యభవనమయ్యె
గీ. అవని మీఁద నుదీపంబు లలమినట్లు ఘనపథంబునఁ దారకల్ గ్రమ్ముకొనియెఁ
మదుఁగు ఱేఁబయోజహంబులు ముడిఁగినట్లు మానవులకును గన్నులు మూటువడియె॥

క. మనుఁడును నాతని తోఁ దత్పరివారముఁ దత్త్రయానిబద్ధాత్ములుఁ ద
త్పరిజపితులు నుదక్కంబులు గ్రమ్ముకొనె నిద్రపట్టుతఱి మనముల్ ౧౧౩॥

ఉ. రాతిరిచాదతియ్యె ద్విజరాజుదయించెడు వేళయయ్యె నుం
జేతనసంఘము జేయుటమానెను బోయివచ్చెదన్
నాతిరోయంచుఁ జెప్పితననట్టునకుంజ సెవృద్ధవేశ్యయుం
గూఁతురి తోడ భోజనముఁ గూర్తినొనర్చి పరుండె నయ్యెడన్ ౧౧౪॥

క. మునిమానసైకశరణా వనరుహశరభూరిగర్వవైభవహరణా
ధననాథసఖ్యకరణా ఘనకరుణాభరణ చంద్రఖండాభరణా ౧౧౫॥

మాలిని. హిమనదచలపుత్రీప్రేక్షణాంచద్విలాస
క్రమపరవశలీలద్గాఢచేతోమిళిందా
యమరమకుటరత్నప్రాప్తపాదారవిందా
స్తిమితసుగుణబృందాతీక్ష్ణభానుస్వనందా॥ ౧౧౬॥

గద్య-

ఇది శ్రీమన్మంత్రిప్రెగడవంశపయఃపారావార రాకాసుధాకర రాజబిరుదాం
కిత భుజంగరాయామాత్యపౌత్ర హరితసగోత్ర పవిత్ర దుర్గామల్లికా
ర్జునప్రసాదరాయవరపుత్త్రి శ్రీమార్కండేయ వరప్రసాదజనిత
కవితాధౌరేయ బుధజనవిధేయ భుజంగరాయనామధే
య ప్రణీతంబైన వారకాంతయను చాటుప్రబం
ధంబు నందుఁ బ్రథమవిలాసము.

శ్రీ శ్రీ శ్రీ

శ్రీరస్తు.

శ్రీమార్కండేయస్వామినేనమః.

వారకాంత.

ద్వితీయాశ్వాసము

క. శ్రీమార్కండేయేశ్వర। సామజముఖషణ్ముఖప్రసాధిత సక్థా
హైమవతీరమణీప్రియ సోమశతవిభాసమానసుందరగాత్రా॥ ౧॥

క, అవధారు దేవ పైకథ। నవిరళగతి లోకమెల్లనలమిన తారా
ధవధవళిమ వెలవెలయై। పవలౌ లోకమునకనుచుఁ బలుచంబడియెన్॥ ౨॥

చ- ఒకనికిఁ బైనొకండధికుఁడుండినవారసి చూడ వానిపై
నొకఁడొదవుందమంబలమియుండఁగ వెన్నెలదానిఁ ద్రొక్కుచుం
జకచకగా వెలింగెఁ గదచయ్యన దానికి యూపుమాపుచుం
బ్రకటగతిం జరించుమట శుభానుని కెల్గుదయించెఁ దూర్పునన్॥ ౩॥

చ- ఇఁక నొకసారి ముద్దిడుమటింకొకమాటుక వుంగిలించు మిం
కొక పరిమోవి యిమ్ము మతియొక్క పరింగవగూడుమంచు నా
యకులు బలాత్కరింపసతులల్లదె పో తెలవారెనిఁక రా
దోకో నిశయం చనందులకు నొప్పఁ దొడంగిరొకొంతఁ దవ్వదన్॥ ౪॥

ఉ- ఆశుగతిం జరించు నొకఁడల్లనఁ దాఁచుచుఁ బోవు వేఱొకం
డాశలు నాల్గుఁ జూచు నొకఁడచ్చటఁ దాఁగు నొకండు భీతిచే

లేశము సందియంబునఁ గలేక యథేచ్ఛను బోయె నొక్కఁడ
వ్వేశము వీడిపోవు విటవీరులు నల్గడ నట్టి వేళ వన్ ౫॥
క- అలుగువిలుఁ గాసిపోరుల యలయిక నిదురించు చెలుల నత్తల నత్తల్
కలయొండ లెక్కఁ నిద్రకుఁ గొలనిల లే వేయటంచు గోణిగిరియల్కన్ ౬॥

నారాయణశాస్త్రి మరల కనకాంగి చెంత కేగుట.

శా. ఆనారాయణశాస్త్రి వేఁగ సమయవ్యాపారముల్ దీర్చి లో
లోనిట్లంచుఁ దలంచు వారవనితల్ దోరంపు నెయ్యంబునన్
నే నేదొడ్డని చెప్పినందుకేకదీని న్జేయలేకుండినన్
నా నైపుణ్యము కాల్ప నేజననముల్ వ్యర్థంబు గాకుండునే ౭॥
ఉ. ఆకనకాంగిఁ జూచుటకు నైపడియుందుర నేకులట్టిచో
నాకవలీలగా దొరకె నాఁడు సభంబలు మందియుండఁగా
నాకిడెఁ జానవందనము నాకది చాలదె దీనిచేత నే
నాకొనఁగూడెఁ బేరిచట నన్నొకఁడేనియు మన్నె లుంగునే ౮॥
గీ అరయ మేను పరోపకారార్థము గద వీరికుపకార మొనరింప దారి దొరకె
నేఁడనుచుఁ బీఠమును గాంచు నెపము వెట్టి యతఁడు కేశవరావు గేహమున కరిగి ౯॥
సీ- ఒకయోర నవగంధ వికసిత సంతానసంతానముఖ పుష్పసముదయంబు
నొకవంక సత్పాత్ర యోజిత శ్రీఫల శ్రీఫలపత్ర విచిత్ర రచన
యొకచెంత దేవార్చనోద్యుక్త సద్భక్త సద్భక్తముఖ్య ప్రసాద గరిమ
యొకచోట గీతికా ప్రకటితయుక్తాలయుక్తాలసేతర భక్తజనులు
గీ- సుప్రసిద్ధత రాష్ట్రపదీ ప్రవీణదీ ప్రవీణులునొకయెడఁ దేజరిల్లు
రామదాసాఖ్యఁ దర్పించు రామపీఠ సన్నిధికి నల్లనల్లన జరిగి యతఁడు॥ ౧౦
శా మీపీఠంబర యంగ వేఁడుక మదిం బ్రేరేచఁగా నేఁటికిన్
నా పుణ్యంబు ఫలించె నంచు మనసానందంబులుప్పొంగ రామదా
సోపానీతసుమంబులందుకొని యందున్నట్టి తత్త్వానునిం
దాపైఁ గూర్చొని యుండె జన్మమునకుం దాపైన మందుండఁగన్ ౧౧॥

నారాయణశాస్త్రి కేశవరావు గృహంబున కేగుట.

గీ. ఆహహా కేశవరావుగారా పుత్రులయ్య దర్శనంబునొసంగ యుత ముగ్రామ
మందు లేరో కాయీమధ్య మందు మీకు। సేమమే మిమ్ముఁ గాంచితిఁ జిత్తములరె ౧౨॥
ఉ. సేమము మాకు నీను దయ చేద్విజశేఖర నాల్గురోజులే
గ్రామమునందు లేను మిముఁ గాంతును నేనపుడప్పుడిక్కడే
తాము వసించియుందురొకో తద్దయు వచ్చుచుఁ బోవుచుందు నిం
కేమిటికిట్లు వత్తురది యేమనన కనకాంగి విద్యకై ౧౩॥

ఉ. అంతప్రయాసమేల తమకయ్యయొ నేనొకనాఁడు రానిచో
నెంతయు జేతురిప్పనికె యేనిటవచ్చుటమూఁడుపాళ్ళు గాఁ
బంతులుగారు మొన్న మిముఁ బ్రస్తుతిఁ జేసిరి నాకు వారికిన్
సంతత మైత్రి వారికి మనంబలరంగన కాంగియున్న చోన్ ౧౪॥

శా. అయ్యా యొక్క రహస్యమానుదతి పైవాతెందుకన్న సెనే
యయ్యో శ్రీహరి తప్పుమాటగద వేశ్యల్గారౌ కోపాండ్రిఁకన్
వెయ్యా కోటికి దానియింటిగవపన్ వీక్షింపఁ డొక్కండు నా
కయ్యెం టంబలు రాకపోకలుగదా యాటెన్నె ల్లకున్ మున్నుగన్ ౧౫॥

చ. అగుదురుగాక వేశ్యలు కులాంగనలున్నరి గారు వారికిం
జగతిప ఋంగులాంగన లెసాములు గాఁ జరియించు మంటన
మ్మగు వలకూటిలోఁ బడిరియున్న టుగావున నాటపాటలం
బొఁగడికఁ జెందియొక్కగతిఁ బొట్టలు వోయు మనుండిరియ్యెడన్ ౧౬॥

ఉ. విన్నది దాఁచనేటికిఁ గవిప్రవరా యదియచ్చుట చ్చుటం
గన్నెరికంబు నాటిసుదఁ గాజరియించునఁ జేసిజంబొయి
ట్లెన్నిఁ కేమనన్ శిపశి వామగపుష్వను దానికంటితో
నెన్నఁడుఁ జూడఁ బోదచట నేను వెలుంగనిచాటుగల్గు నే ౧౭॥

ఉ. చాటున నైనఁ బల్కవలె సత్యము కేశవరాయభూమి సా
పాటివరాంగవల్లరి పండితమండనయట్టులైన నీ
బాటను గూరు చున్న మనపల్కులు సాఁగవుతిన్నె పైనిబ
ల్వాటము గాఁగనుండు వనివారట కేగిరి చంద్రశేఖరా ౧౮॥

ఆ. అతఁడపుకువ లెక్కవతనితోఁగన కాంగియుమి విద్య లభ్యసించె మఱియు
నెట్టిరూపుఁగలది యెంతటిపయసుది విస్తరింపుమయ్య వీనులలర ౧౯॥

చ. వలఁబడుచుం డెనీతఁడని వంచక బాడబుఁ డెంచియాత్మలో
నలరుచు చూచి బల్కె నిక పలికి యందము సర్వము నుగ్గడింపనా
కలవియొక్క సారిగన నౌఁగ దనీక వయస్యదానితోఁ
గలపని యేమదామః కుఁ గాలవినోదము గాఁగఁ జెప్పుఁడీ ౨౦॥

సీ. ఇంతిమధ్యము సొంపు సీత్కణంబుల పెంపు ముప్పగ రాజము నరాజమ్ముగ ... మఁ
గలికి చెక్కుల తీరుఁ గ చసమూహము సౌరు రాజతాబ్దమునబ్దరాజిగాను
రమణి గుబ్బలయేపు రదనాంశుకము తీపు బంధురాగము రాగబంధురగను
భామవక్త్రము పోల పాణియుగ్మము లీల యబ్జమానితమానితాబ్జముగను

గీ. నతివపదకలరియొప్పు నూగారుచొప్ప గంధనాగంబుఁ బటునాగగంధమదము।
బడఁతి కీల్జడ చాలు నుబలుకుఁ మేలు జంద్రహాసంబు ప్రభుహాస చంద్రమౌను ౨౧॥

ఉ. ఆ వెలకల్కి యందముఁ గన్చెప్పెడి వీణపాటయుం
బూవును దావి గూడు కన్ పోలికఁ జెన్నునొసంగు దానిపైఁ

దీవఁటింపఁ గమ్మనాల తేంట్లు క్రియంగు రులింత తూలఁగాఁ
జేవడిఁ గాటించుచుఁ గిరిఁ జెప్పఁగ దీరునె చూడఁగా వలెన్ ౨౨॥

క. ఉన్నది మీకడఁ జెప్పక । యున్నన్ మిత్రుఁడన నేమి యో ద్విజవాకుం
బెన్నిధి సుమ సంగీతం । బన్నన్ సూక్ష్ములను నుజదువు నప్పటినుండిన్ ౨౩॥

మ. సుమపూజల్ జపముల్ జపంబులును బాసుల్ పాడుటల్ వేదమం
త్రములన్ వ్రాయుటయన్న భావమును మున్ నాన్నే నమ్మ మాతండ్రిపీ
ఠమటంచుం దగఁ జేయుచుం డెనుసు మీద బ్బెల్లనొక్కింత లా
భము గానిప్పించ దుర్బెయ్యున్ దీనివలనం బాడౌట యేలా భవా ౨౪॥

మ. రమణీయంబుగ వీణఁ బాడుకొనుటో డ్రామాలో నొసాని మే
ళములో యియ్యవి యోల్డు మేనులకుఁ గాలక్షేపముల్ లేకవి
త్తము లెల్లం జెడరాళ్ళు అప్పులును మేల్ దైవంబులం జెంచిదం
డములుం బూజలు సేయుచుందుర రరే నాకేలఁ బైఁ జెప్పఁగా ౨౫॥

ఉ. నిత్యము నేక లౌకవుల నేకపదంబులు జావళీలు సా
హిత్యములున్ స్వరాలు జతులిచ్చు మనక్రమరాలుఁ బాడఁగా
నృత్యము సేయఁగా నరసి నేఁడు కృతార్థులమై తిమం డ్రొగిన్
సత్యము గా వచించెదను సంకునఁ బోయక తీర్థమానొకో ౨౬॥

క. మీఁగడ వలెఁ బ్రాయము విద్యాగౌరవ మొక్క చోట నరిదిసుదతికిన్
రాగము గళమున వెల్వడుఁ దీగనుగమ్ము న్నందుఁ దీసెడు కరణిన్ ౨౭॥

చ. ఇటు కపటద్విజుండు వచియించుచు నుండఁగ నంత కేశవా
తటుకున రమ్మటంచుఁ దన తండ్రి యెలుంగిడ లేచి యాతఁడుం
బటపట పండ్లు నూరుకొని మా గృహమందదె పుట్టి మున్నెని
ప్పటికిఁ జనం డటంచరిగె బ్రాహ్మణుఁడుం జనె వేశ్య యింటికిన్ ౨౮॥

క. ముసుసలి వెలయా లింగిసి । యిదె మనయత్నం పుతీవనించుక పువ్వుల్
బొద లైను మనాద్యంతము । కొదుకకయప్పుడమి వేల్పుగుఱ్ఱుకొని చెప్పెన్ ౨౯॥

వానకాలువర్ణనము.

శా. అంతంతం దెరగంటి త్రోవనల మెన్ హర్మ్యంబులం బోలు చున్
దంతివ్రాతము చాడ్పునం గురు మహీధ్రంబుల్ వలెన్ వాహినీ
కాంతుండోయనఁ దుఁ బెల్లగు తరంగంబుల్వలెం బ్రోల్లన
త్క్రాంతారంబుల పోల్కి నందలి మృగేంద్రంబుల్వలెన్ మేఘముల్ ౩౦॥

మ. పవలున్ రాతిరి యొక్క రీతిఁ దవరం బల్చక్కటుల్ గార్కొనన్
దివి నెల్లన్ మొగులావరించియణిసాంద్రీభూత వర్షాంబుబిం
దువులం జల్లఁగ నందుఁ దోఁచెను రువిద్యుత్కాంతుల భ్రంబునన్
రవిదీప్తుల్ గన రామి నిల్పిరవనీ రంధ్రంబు గాదవ్వెలన్ ౩౧॥

క. అభినవగతి నొకచెంతన్ । శుభగ శుభగర్జలఁగ వానఁ గురిసె మనకున్
విభుఁ జేరవలను పడదని । యభిసారికమానము వ్రజహతిచేఁ గుందెన్ ౩౨
ఆ. పగలు నిశయు వేఱుపడరాకయయ్యెడ దీర్ఘరాత్రియామఁ దేజరిల్ల
భోగలాలసులగు బాలఁతులుఁ బురుషులు మేలి వానకాఱు మెచ్చి రపుడు ౩౩
గీ. మున్ను నిర్మలమౌనింగి మొయిలు గ్రమ్మి మలినమై తోఁచెఁ బుడమియుఁ జలము గ్రమ్మి
తళతళ్ఘుటంచుఁ బెంధూళి దరిగియొప్పె నారవర్షాగమక్రియావ్యత్యయంబు ౩౪
వ. ఆట్టి ప్రావృట్కాలంబున నొక్కనాఁడు చిట్టిపాప శాఁపనింజూచి యిక్కాలంబు తరుణ జన దుస్సహంబు మన కనకాంగి నుడువ సిగ్గుపడుంగాని మనంబునం దోడిచేడియలం జూచి ముచ్చటల ముఱుఁగుచుండు నిక్కార్యంబు మఱచితివే యన నాకు మఱపుజనించునే సమయంబు వేచుచుంటిం గాకయని కనకాంగి వర్తనంబునం గేశవరాఘవు మనంబు రంజించువాఁడై యొకింత చింతించి బయలు వెడలి రామదాసుకడకుం జని యిట్లనియె ౩౫

శాస్త్రి కనకాంగిమేళమునకై ప్రయత్నించుట.

ఉ. వ్యాజము లేనిభక్తిగలవారలు దుర్లభు లెంచి చూడఁగా
నీజగమందు నంద్రుదమకీడగు భక్తులు వేలలోపలన్
మీజననంబు సార్థకము మెచ్చుటకుం దగియుండె నారయం
బూజలు నుత్సవంబులును బొల్పుగ సాఁగు నెపీఠసన్నిధిన్ ౩౬
క. నావుడు నాతం డిట్లను । నో విప్రవరేణ్య తావకోరుకృపన్ మా
దేవుని నిత్యోత్సవములు । గావించుచునుంటి నెట్లు గానగు నోపయిన్ ౩౭
ఉ. ఇట్టితఁ గానరాదొకని కేనియు మాగృహమందుఁ దీనిపైఁ
గష్టము గాఁగఁ దోఁచెఁ గద కాలము వృద్ధత వచ్చె నాకుఁ గృ
ష్ణాష్టమి చేరవచ్చె నెటులౌనొకొ యుత్సవమంచు నెంతు వి
స్పష్టము గాఁగ దేహమునఁ బాటవమున్న నువీడ నిప్పనిన్ ౩౮
ఉ. వైదికుఁ డిట్లు బల్కు నిఁక వద్దనిఁ దెన్ వెర వేరు నిట్లులో
వేదియుఁ రాదు మీశపథ మిట్టిది కృష్ణజయంతినాఁడు పూ
జాదులు నృత్తగీతములు నొంగదయయ్యె తలంపు వచ్చె మీ
కాదిన ముత్సవంబునకు నైతగు మేళము సిద్ధమయ్యెనే ౩౯
ఆ. చిట్టిపాపసానిపట్టియౌ కనకాంగి వీణవిద్యయిందు గాణమిగుల
నభినయంబు దానిహక్కు ముల్లియసుఁడీ శ్లోకములను బట్టుసాగనాగులుక ౪౦
క. దానిం బిలిపించినచో । జానుగ నయ్యుత్సవంబు జరుగును మీకున్
నేను మును వేలఁ గాంచిన । చో వచ్చుంగాదె దానిచోద్యంబెల్లన్ ౪౧
ఆ. మీరు నాకుఁ బ్రాణమిత్రులు గావున దాని నెఱిఁగియుంటి గాని యింత
నొక్క చెప్పవలసెఁ బెక్కులనుటపైని జిత్తవృత్తిరీతిఁ జేయుఁ డనిన ౪౨

ఉ. వాడుక గాఁగ నిచ్చటికి వచ్చు పద్మముమేళమైన నో
జోడ బవర్య చూత మొక పారియ దేమది వచ్చెనే నియున్
వాడుకఁ జేతమంచ తడు వల్కెఁగ నల్పధనవ్యయంబుచేఁ
గూడికఁ జేతునేఁ డెయని గొబ్బున నేగెఁ బ్రమోదమందుచున్ ౪౩॥
క. ఈరీతి రెయ్యెల్లఁ బాపకు ధారాళము గాఁగఁ జెల్లె ధరణీసురుఁడుం
జేరంజనెఁ గృష్ణాష్టమి వారాంగనయచటికేగఁ బయనంబయ్యెన్ ౪౪॥
వ. అయ్యెడఁ బాపఁ డక్కాంగికిట్లనియె ౪౫॥

సీ. నన్నుదువ్వెన దువ్వి నున్నని కొప్పుపైనించుక చేమెఱుంగుంచవమ్మ
తొలుత సబ్బునఁ బుట్టు పెళపెళ వాయ మోమును వత్తుగ మెఱుఁగు నుపవమ్మ
పచ్చకప్పురతావి హెచ్చ గాఁగణికతో నిద్దంపు కాటుక దిద్దవమ్మ
మిరిమితో, గుంకుమ మెదిచి సన్నశలాకఁ దిన్నగా నును బొట్టు దీర్చవమ్మ
గీ. అంగములు రైక బిగువునఁ బొంగియుండ బెడబెడలు గ్రమ్ము చల్వ పావడను బైని
గలదు లేదను పయ్యెద నిలుపవమ్మ చీర చెఱఁగును గాంచిఁ జేర్చవమ్మ ౪౬॥
సీ. పలురంగుగలతీవపని మీఱు నొడికంపు కుచ్చెళ్ళ పావడఁ గుదియఁగట్టి
బటువు గుబ్బల సొంపు బైటఁ బెట్టెడు సన్నరంగు బుటేదారు రైకఁ దొడిగి
కలదు లేదనఁ దనకౌను దాకెనయా ము నీలైన వెలివల్వ పైఁట వైచి
జవ్వాదుకాఁ దీవనొప్పు ముంగాముఱుఁ గంతయానొడ్డాణమమరఁ జేసి
గీ. సబ్బుదోమిన మోము సొరబ్బు దేరి మిసమిసలు గ్రమ్మ మైపు మెఱుఁగు వెట్టి
మోవి కాపికిఁ దోడు తాంబూలరసము చాలదని యెంచి లాక్షారసంబుఁ బూసి ౪౭॥

ఉ. కన్నుల సొంపు హెచ్చునను కాటుకఁ దీర్చి వాఁడి నూదితో
నెన్నుదుటన్ విశేషకము నిల్చి యకృత్రిమశోభ యయ్యెము
న్నున్న విగాహి కొన్న నగలోపికతో నొరవుం గ్రహించియు
కృన్నియ యొప్పెఁ దియ్యవిలుకాని మెఱుంగుకటారి పోలికన్ ౪౮॥
చ. బొమగవయందుఁ గాటుకను బూయుటలొప్పెను రంగఁ జేసి రం
గమరఁగఁ బల్చనౌ నరలయందొనరంగను కెందుమూఁడుసో
రములిడి కొప్పు వెట్టి వెదరంగును నక్కియ నొప్పసాఁత చీ
రముడుగలొప్పు దేహమును గ్రమ్మఁగఁ బాపఁడుఁ దాను వెల్వడెన్ ౪౯॥

చ. నడుమునఁ జవాదు చుండలల నామణి యప్పుడు భూతలంబునం
దడుగిడుచుండ నయ్యదటుంటి పయోధరయుగ్మము ప్పగా
బడిబడి నబ్బి తూలి పడె బాట నెదుర్పడు పిన్న పాపఁయొప్రం
గడు సరు లెల్లఁ గన్న నె గాదిగఁ జూచు మడిల్లపోవఁగన్ ౫౦॥

కనకాంగి రామదాసుగృహంబునకు వచ్చుట.

సీ. నిగనిగలాడు పెన్నెరిగుంపు కీల్జడ ముత్తైపుసరులతో జొత్తెమమర
జిలుగుబుటేదారుచీర చెంగొకప్రక్క నేగాడ్పు చేనొక్కలీలఁ జూపఁ
బయ్యెద నమరెడు బంగారుకంటియుం దనుముగుబ్బలుఁ దూలఁదన్నుచుండఁ
బాపటదరి నిరుప్రక్కలవంపులైముంగురుల్ నొసఁటికి ముద్దులీన
గీ. మాటలవిలాసములును మేల్పాటరసము। పాటలబెడంగు మనమున నాటఁ జేసి
వానిఁ జేరీతిఁ గలఁగింతునో నతాంగి। యనుచు నచ్చెలిఁ దెచ్చె నుజ్జననియటకు ౫౧॥
వ. మఱియుం గొందఱు వాద్యముఖ్యులును జెట్టిపాపయు మార్దంగిక వాంశిక వైతాళికాదులుం గూడ నన్నాగవాసంబు రామపీఠసన్నిధికిం జనియె నంతట ౫౨॥
సీ. తనమేని నెత్తావి తరుణనిష్కుటపుష్పలలదళిబృందంబుఁ బిలుచుచుండఁ
దనచూపు లెదురైనమనుజునిపైఁ జల్లు మొల్లంపువిరిసరుల్ చల్లుచుండఁ
దనతనుచ్ఛాయలు తళుకుగాఁ దోలు కాలుమించులై దెసలావరించుచుండఁ
దనదులావణ్యంబుఁ గనుఁగొను జనములవీక్షణబృందంబు వెంటఁ దగులఁ
గీ. గుసుమశరవీరుఁ డేపునఁ గురళి కావి హారములు సల్పుచును నేర్పులమరఁ ద్రిప్పు
నసిలతయనంగ మీఱునక్కుసుమమృదువి రమణి యొయ్యనఁ గేశవరావుఁ గాంచె ౫౩॥
క. కనకాంగి మేళమనుచుం గనుఁగొన వేడ్కలు జనింపఁ గానప్పురిలో
వనయుతులుఁ బిలువకున్నం జను దెంచిరి దీముకడకు జంతువులవలెన్ ౫౪॥
సీ. పండువెన్నెలరీతి నిండువారెడు జరీఖండువా సవరించుచుండు నొకఁడు
ఉంగరంబులతీరునం గిరజాలను ప్వాంగు మదిద్దఁ గడంగు నొకడు
వాచి జేబున లాగి యీచెలి యావంకఁ జూచునో యని మోముఁ జూచునొకఁడు
అంచులు చేఁబట్టి కంచుకంబును గట్టుపంచె పైదిగ సవరించునొకఁడు ౫౫॥
గీ. వెడఁగు నుడువుల నొక్కఁడు నడఁపఁ దొడఁగె నచటి తరుణులు పలుపోకలందిరిట్లు
వారి నన నేల యౌవనవైభవంబు మించి యెంతటివాని నాడించదొక్కొ ౫౬॥
క. ఫుల్లాబ్జనేత్రపదమున ఘల్లనియాకొస్సికములు గజ్జెలు మ్రోయన్
జల్లుమన్నియువజనంబుల యుల్లంబులు చెదరి ప్రకృతినొందకయుండెన్ ౫౭॥
క. ఈమెయిఁ దొలియడుగుననే యామనుజాలమనము లెల్లను జెదరెఁ గదా
యేమేమియభినయించెనొ యేమేమియుఁ బాడెనో యదెట్లుకుఁ దెలియున్ ౫౮॥

మేజువాణీప్రారంభము.

గీ. మద్దెలకు మ్రొక్కి గాజులు సద్దుసేయ సభకు మ్రొక్కంగఁ గొందఱు సాహసించి
కైకొనరి యింతభాగ్యంబుగలదె మనకు నెందుకన్న యూరకుండిరి కొందరచట ౫౯॥
మ. శ్రుతులం జక్కఁగ మేళగింపఁ బిగళు లొప్పెక్కంబు గాఁ గూర్చియ
య్యతివ లాళ్వడు మృదంగ వేణుపథియయ్యబ్జాక్షితంత స్వనం

బతిరమ్యంబుగఁ గిన్నెరం గొలియము న్వాయింపఁ ఘటించెం బయో
గత మైమీఱఁగఁ డేఁగూడి నిల్చెను సితాఖండంబు చందంబునన్ ॥ ౫౯॥

క. గరిడీన్ మాఁరుడు ద్రిప్పెడు చురియయొ యతఁడాడు మందుచొక్కపు చెండో
తిరిగెడు తత్తురగ మొయన! భరతమతానుగతి నాట్యపటిమం జూపెన్ ॥ ౬౦॥

చ. అభిరుచిరన్ను బిత్తెరను వాదరమొప్పఁగ సైగఁ జేసెనా
కభిముఖియౌచు నవ్వనము నందము మీఱఁగఁ జూచె నంచు నా
సభఁ గలవార లెల్లఁ బలుచందములం దలపోయుచుండఁగా
నభినయరీతిఁ జూపెన మహా హోయది చూడ నిజ న్నమేటికిన్ ॥ ౬౧॥

ఉ. అక్కనకాంగి తాళగతి నందము మీఱఁగఁ గొండ్లిసల్పియొ
క్కొక్కతఱిం దుదన్నిలచి యొక్క కపాదము వెక్క వేయుచుం
జిక్కని చెమ్మటల్ వెడలఁ జిమ్ముచు నైదలించి వ్రేళులన్
ముక్కరయెత్తుచుం దుగచె హోవులు పయ్యెద చీర చెంగునన్ ॥ ౬౨॥

ఉ. తావులఁ గమ్మునూపులతో కునఁ జన్గవయుబ్బుచుండఁగ
న్నేవలు వాడు నూపనొక కేలవలగ్న ముఁ దమర్చి మై
దీవియ గొంతకొంతల పుదీరఁగ నొక్కరుమాల చెంగున
న్నీవఁ గాంచు మందువకువృద్ధుని కైనవిరాళి మెత్తదే ॥ ౬౩॥

క. తరుణి పలు వరుసలంబులు వరుసయొకింతగన రాఁగఁ బాడుచు నరగన్
గిరగిరఁ దిరుగుచు మనిలచు నొరఁగుచు మనుకీలుబొమ్మయో యనఁ నొప్పెన్ ॥ ౬౪॥

ఆ. ఆటవెలఁది గీతికతిచమత్కృతి యనిచ్చె భిన్నభిన్న పాదవిన్యసనము
ఆటవెలఁది గీతికదియు క్రమాఁగద భిన్నభిన్న పాదవిన్యసనము ॥ ౬౫॥

మ. కనకాంగినతిస్ఫూర్తి వైభవమొ యక్కళ్యాణి లావణ్యమో
వనితారత్నము లంగనంగలుగు నవ్యాంఛా విశేషంబొయే
మనం జొక్కఁగ బాలవృద్ధులను నెంసర్వంగ నీదయ్యెరా
వనవంతుల్ దమ నెవ్వరో యెఱుఁగుట బ్రంబొమ్మఁదో చెందుదర్ ॥ ౬౬॥

క. అదిలనకు మొత్తక్కనంచున్ మదిఁ జొంగుచు శాస్త్రీమాటిమాటికి రాగం
బిది గాదదియది గాదిది పదములు స్వరములు మగిృతులుఁ బల్లవులను చున్ ॥ ౬౭॥

ఆ. చెలువ నీకు నేను జెప్పిన శ్లోకంబు లెచటఁ గలవటంచు హెచ్చరించి
హోయిహోయి యనుచు నానందరసమునఁ గలఁగి మునిఁగి తేలఁగాఁ దొడంగె ॥ ౬౮॥

ఉ. పాపతినూజయ ప్రుతఁ పయ్యెద చెంగొడిగిట్టిముద్దుకేల్
మోపక మోపితీవియల పువ్వేలుదు న్నియొడిన్ ఘటించుచున్
జోపిన తేంట్లను ల్క్కపడి సుక్కిగి రక్కన మళ్ళుచుండి పు
ష్పాపచయంబుఁ జూపెద నయందు సభాసదు లైక్యమందఁగన్ ॥ ౬౯॥

క. కాశనిభగాత్ర శంకర యాశాఁడయో నటింమ ననియొంచెడున
కేశవరా యని చెవియం దాశాస్త్రీయూ నేమొయే మొయలను మఁజెప్పెన్ ॥ ౭౦॥

సీ. వల్లులలోఁ గల్పవల్లిచందంబున రాత్రులలోఁ బలరాకరీతి
విద్యలసాహిత్యవిద్యవిధంబున సర్వఁక్రతులలో నుపమఁ బోలె
భూషలలో శిరోభూషణమణిరీతి నదులలోఁ బలవియన్నదియుఁ బోలెఁ
గృతులలో నాటకకృతివిధంబున నెల్ల గోవులలో నింద్రగోవువలెను
గీ. వాక్కులందెల్లఁ గనసత్యవాక్కుగతని సరసులందున మానససరసిపగిది
గీతులందెల్లఁ బల్లవగీతిరీతి నాతులందెల్లఁ గనకాంగిఖ్యాతిఁ గాంచు ౨౨॥
వ. ఇట్లుజరుగుచుండ నాశాస్త్రి ఛాత్రికిం గన్గీటుటయు నాపన్నయెఱింగి యది కేశవరావుదిక్కు మొగంబై 'నిన్నెనమ్మినాను రా' యను జావళీయభినయించుచు నతనినుద్దేశించి తనయనురాగం బెఱింగించినదియుంబోలె నిట్లు కీర్తించందొడంగె॥
కం. నిన్నేమఱి నిన్నే యిఁక నిన్నే నిన్నే యటంచు నేర్పలరంగా
సన్నలు సేయుచునుండఁగ నన్నాతిఁ జూచి యిట్లనుకొనె నాత్మన్ ౨౩॥
క. ఔరా యీచక్కందనమౌరా యీగానవిద్య యౌరా హాయం
బీరామ సృజించియుఁ బెర వారలఁ జేయంగ నాననల్వకు లేదో ౨౪॥

క. సారప్రమరము రుచికా సారప్రచురమును నాభిసారసముదల్
హారప్రచురముగుని హారప్రచురము పయంటయౌరా చెలికిన్ ౨౫॥
ఉ. తేటినపాలనిగ్గుగడిదేటినవిద్దెలపెంపుగాశియం
జేటినమావిపంజునసదేటిమహార్తికరాశిభూమికే
తేటితారచెంతకరుదేటితంగెనుజాన్నసాలం
దీటిమేలికెంపుప్పుఁదేటితేనియయింతిచూడఁగన్ ౨౬॥
మ. జగతిం దీనినిఁ గూడుభాగ్యము నకైజన్మించియుం డిద్దఱో
ముగురో వారలు దక్క సర్వజనసంబుల్ వ్యర్థముల్గా వెచె
న్నగలోకంబునలక్షులుం దుగదసానుల్ సానుశే గాక యీ
యుగురుం బోడిపదాగ్రరేణువులతో నీడౌదురే యెన్నఁగన్ ౨౭॥

ఉ. ఈజవరాలికేలవిడెమిచ్చితి నేనియు సార్థకంబగున్
నాజననం బొకింతయనివత్రిణివీడెముఁ దెచ్చియిచ్చి యీ
రోజనినీకతంబున సరోజముఖీవిపులోత్సవంబు మే
లైజరిగెంజుమీయనఁగ నాతఁడు తోషమునొప్పయిట్లనున్ ౨౮॥
చ. కనకము మీఁద నేకరగుగాయిదిదుర్లభయౌ నిమా యుం
గనికరముంచుమఁడీయటుపిశాచుగనైనమనోక్క సారిద
ర్శనమిడకుఁటిరేసెలవొసంగుఁడటంచువచించి వేగఁద
జ్జనకుని యాజ్ఞ మేళము నిశాంతము నొందెని శాంతి వేళకున్ ౨౯॥
ఉ. చూచుచునున్నవారిమనసుల్ పరిపీడనము చెంతశోభయున్
దాచినయట్టికేశవుని ధైర్యము నక్కనకాంగికొల్లగా

వాంఛితబలంబు మీఱఁ దనతోఁ గొనఁ బోయెనో యను సర్వముం
దోఁచెఁగ శాఁకహీనమగుతో యజళతుని మూర్తికైవడిన్ ౨౦
గీ. శాస్త్రియప్పుడు వీటిప్రసాదములును వారొసంగఁగఁ గొని తనవసతికేగ
యోగమెటులుండెనో వాఁడు తీగెపగిది మారుమానిసియై యుండె మరులుదగిలి ౨౧॥

శాస్త్రి కేశవుని మోసపుచ్చ యత్నించుట

ఉ. దానయె యూరకుండలఁచు దాని వచోమధురత్వమెంచుఁ ద
ద్ధానరసాయనంబు దనకర్ణములం బ్రసరింపనెల్లుగా
ధ్యానము సేయు వేఱు పనులందుఁ బరాకువహించు మనేబరా
ధీనుఁడ నేమి సేతునని తీరని కొందలమందు నాత్మలోన్ ౨౨॥
వ. అట నమ్మిత్రఘ్నుండును దనమనంబున ౨౩॥
క. మనసుండిన విజ్ఞానం బొనఁగూడుచునుండునదియునో గూడినచోఁ
గననగు యుక్తాయుక్తము జనుఁడెంచగ దానిచేన సాధ్యంబుగదా ౨౪॥

కేశవరావు విరహము.

క. కావున నీయెడఁ గేశవరావునకున్ మనసు చెడితిరముగాకుంటన్
నా వెరవు పెంపు నవ్వాలలో వేసెదనను చునతని లోఁగిటికి జిగెన్ ౨౫॥
క. ఒగలకు లోనై చెలియుం బిరబిరమట్టుండి తరులమ్రాగయినివశమై
తిరిగెడునేపకమ్రాగనులు పెరమ్రాగముల నెల్లవలఁ బెట్టెడురీతిన్ ౨౬॥
క. అతఁడా తినితోన నెఁజూచితి వేకనకాంగి విద్య జెల్వము వయసున్
మతికెక్కె నె నా వాక్యము వితథము గాదుగద యనిన విని కేశవుఁడున్ ౨౭॥
ధ్రువకోకిల ధరణిలోపల దానికీడగు తన్వి లేదుగదయ్య మీ
కరుణచేఁ గనుఁగొంటి మీకుపకారమేమియొనర్చెదం
బరమమిత్రులు గాన దాచక పల్కుచుంటి మీకడం
దిరము గాదు మనంబు సుందరిఁ దేఱిచూచుటయాదిగాన్ ౨౮॥
గీ. అంతరంగంబు నెట్టి కార్యంబునందు హత్తుకొల్పనచ్చెలియందె నిల్చె
నెత్తెఱంగున ద్రిప్పిన నుత్తరదిశ నిల్చుకంపాసుపోలిక నెమ్మి కాఁడ ౨౯॥
క. అచ్చెలికి నాపయింగల నచ్చిక యేరీతఁ గలదొ నాతులనువముల్
జెచ్చెరఁ గఱుఁగన్వగద పొందపూచ్చుము లేనట్టినరుని పొందిక కైన్ ౩౦॥
వ. అనిన నవ్వించకుండిట్లనియె ౩౧॥
చ. కలకటయింగ తిందలఁపగాదుగ దాపరిపాటి వేశ్యగా
నిటువలపోసి పల్కనిఁక నేమనాఁడనవీడ లేకయి
చ్చోటనినుఁ వీడిపోయిక దుఃఖముకుచుమానద నీతలఁపుని
ప్పటికిని నాదుపట్టిపయి బాసయొనర్చెదనమ్మవేరియున్ ౩౨॥

చ. ఆదివినియాతఁడుం బలికె నానలు వెట్టుటమీకు నయ్యయమే
యదిమనయింటికిన్ మఱలఁ బ్పటనప్పటవచ్చునట్లు జే
యుదు నెవయస్యపుణ్యమగునొద్దికమజ్జనకాంతరంగమున్
వదలక త్రిప్పుమయ్యశనివారపుసేవకువచ్చునట్లుగాన్ ॥౯౩॥

మ. పలుకన్ శాస్త్రియు నింతదూరపుపనిం బట్టంగ నేలా నిరా
కులతన్ వచ్చుచుఁ బోవుచుంటఁ దగదో కాకమీకు దానంటికిం
గలికింజూడఁగ వచ్చి నిచ్చమెయిఁ బల్కన్ వచ్చు గానా మృషం
బెలమిం గ్రోలఁగ వచ్చుఁ గొంకొదవునే చేయిచ్చుటన్నా ప్రభున్ ॥౯౪॥

ఉ. ఆక్రియ నిచ్చమైఁ దిరుగ నాత్మకు సాహసముండఁగల్గు నే
యక్రమకార్యముం దలఁచు నంతట నెల్లరు నంతవారికిన్
వక్రగుణంబు గల్గు చెడువాఁడు దయించె టుం బల్కనా
ప్రక్రియ యోర్వఁగాఁ దరమె పైఁ బసుమాట మరల్ప వచ్చునే ॥౯౫॥

మ. అనినం బల్కనన య్యయాతఁడును సాహసాహసంబింత చే
కొనకల్లించి నిచ్చదీరుటకు లోకుల్ దన్ను నేమందురో
యను సాభీతికిఁ జాలదవ్వ దెయ క్రొత్తఁ బంచు వీడంబడం
గనఁగూడుట లెంచరు శ్చరితముల్ గావో జనుల్ నవ్వరే ॥౯౬॥

క. పుడమికి నను కూలంబుగ నడచుట వశ్యంబె మీజనకుపితరంబుం
జెడుగులు గొందరు నవ్వుదు రుడుగుదురే యింతమాత్రను ద్వేశ్యంబుల్ ॥౯౭॥

సీ. బుచ్చివెంకటరావు వేస్పు వెలఁగల నెందతీసుంచె నోయి లంగ వోక్క
మాధవరావొక్క మాసంబు క్రిందట మాణిక్యము నొకెంత మాన్యమిచ్చె
నానందరావలయమృతంబునకు గొప్ప మేడఁ గట్టించె దేమి న్నుకట్ట
రామామణికి నిచ్చె రాజీవరావొక కట్టు కాసులపేరు పట్టుచీర

గీ. వీరికందరికి నకీర్తి విస్తరిలెనె క్రొత్తగాఁ బుంగొన్నాళ్ళు గొణుగుచుందు
రంతమాత్రాన నేపాటి హానివచ్చు గణికమంచుట నరున కఘునతగాదె ॥౯౮॥

క, వీరే మోయనకొందఱు వారేమాయందురను మభయమును మడుగన్
దీంతజెడితిరిగిచో సారము లేకరుగువాని జన్మంబనిన్ ॥౯౯॥

గీ, నీవు జెప్పెడిదంతయు నిజమెకాని యైనఁదలిదండ్రులేమని యందురోక్క
దేమి చేయుదు గురో యనియింతచోటఁ బుట్టకున్నదియానవిఁ భూసు పుండు ॥౧౦౦॥

శా, ఓనాగన్న పరీక్షలిచ్చి వివేయా ఫ్లీల్ పరీక్షింపఁ తి
జాంబేయుదుసఖ్యనొక్కలునడంచం జాలఁ వారేరినన్
మైనక్రీడఁ జల్లదం క్రమ్మను సుతుస్వారోడ్డఁ గానాథ్యులే
నేనేమందనోయంబఁ బల్కిలిప్తిగాకీమాత్రము గాఁవే ॥౧౦౧॥

గీ, కొడుకు కుఁదండ్రికిని మనకొల్లు కొనఁ బద్ధవాత్సల్యంబు గమము గాభానమూర్తి
గెల్చికొనెనఁ బుడ్డనెకయ్యగిజగిజమునితనయుఁడి మగం జీనీళ్ళు మద్రావు ముండె ॥౧౦౨॥

వ. అనినం గొంకవడి తలవంచి కేశవరావిట్లనియె ౧౦౩

శా. ఓనారాయణశాస్త్రిగారు మదిమీరూహింతురే నేమొనే
నానాతిం బలుమారుఁ గాంచుటకునై యాసక్తిఁ గొంటెల్ల వి
ద్యానైపుణ్యవినోదమందుఁ గజాంగీయన్యంబు గాదన్న నా
నా నేనంత వివేకహీనుఁడనె యిట్లాడంగ నీ కేటికిన్ ౧౦౪॥

క. నీయిచ్చకొలఁదిఁ జేయుము పోయెదనిఁక నను మఁజెప్పి ప్రల్లముఖుండై
పోయినపిదిఁ జిట్టిపాపకు నాయంశం బెల్లఁ జెప్పె నాద్యంతంబున్ ౧౦౫॥

కేశవరావు మరల విరహము నొందుట.

మ. అటులం గేశవరావు తానొకవిరక్తారామముం జెందినా
కెటులం బోయె వివేకసంపద ద్విజుం డేతేరు పేళన్ మరల్
ప్రమదంబొందని యెంచిమాటు పడఁగా వాఁ ద్రచ్చితి స్వేచ్ఛనై
యుచితంబేయది సత్యమంచు తలఁచు వేఁడొందె మిగా విం నా ౧౦౬॥

ఉ. ఇంత పురంబునందున నేరసతీమణియాటి ప్రేమమున్
సుంత యెఱుంగలేక వెడచొప్పునఁ బల్కితి నింతమాత్ర నే
యింతటి గాక పల్లి తెరువా తెగ సేవియు వచ్చిపోవుచున్
దొంతరిగామరుల్గొలు పుదుంగ దనాదగు నేర్పు పెంపునన్ ౧౦౭॥

క. పువ్వారుబోఁడియింటికి జివ్వున నేఁడుగఁ గాంచి చెలికాఁడైనన్
అవ్వయొఱరింపకుండునె యెవ్వండేఁ తీరు వాఁడొరులుగఁ దరమే ౧౦౮॥

మ. జనకుం డెచ్చటికేగియుంటివనఁ జెచ్చందంబునం బొంకుదుం
గినకోంగింగనె సేగనంచొకఁ డెఱుంగం జెప్పిన న్నాతలం
దునుముం గాకిఁక సిల్వనీఁడు గదనాతో యంబు వాఁ డెల్లనన్
జనవొప్పం బరికించరాదరిణమున్ సన్నంబునన్ భాగ్యమున్ ౧౦౯॥

క. అలరువిలుకాఁడు పగయై నిలువంగా నీఁడిఁ కేమి సేర్చెద వెరవుం
గలగఁగ నేలా యీగతిఁ గలవుగదా బ్రాహ్మణుండుగ అపినపలుకుల్ ౧౧౦॥

క. రేటనోయెల్లుటనే చేయడ దేమంచి వేళ చిటుకున బోదున్
నాపాపమే మితలఁ జెద తేపఁదే కును బోవుతీరొదవగు గా ౧౧౧॥

క. కాంబడెదరింపం జానొప్పఁగ నొక్క మించిసమయంబవహా
యానొనయారె యచటికి నేనిఁక మార్చింగు వాసు నెపమునఁ బోదున్ ౧౧౨॥

క. ఈగతివదరించియుతం డాగి రితంజూచి వేదననుమీఁదన్
భోగములందున్ విముఖతె వేగిం చెన్ రేయి వేయి వేలేండ్ల క్రియన్ ౧౧౩॥

సీ. నీటుగా రతనాలమీటు గాయనొప్ప తేటుగా రొమ్మునం చికోటుఁ దొడిగి
బంగారుగొలుసు చేబొంగారు వాటనిసింగార మొప్పజేబునం గుదర్చి
దీరుమాడ్కి నెసంగి పేరుమాత్రము గల చేరుమాలొక జేబు సౌరుఁ జేర్చి
జాలిగా సిడుసుంగరాలుగాయిన యనమేలుగా రెడుగిరజాలు దీర్చి

కేశవరావు ముస్తీబు చేసికొని కనకాంగియింటికి వెళ్ళుట.

గీ. యేపు మీఱంగ నొకచిన్న టోపి బెట్టి సొగసు మేజోడు పైబూట్సు జోడుఁ దొడిగి
కచ్చుకుచ్చెళ్ళు జీరాడి కుచ్చెనంట వెడలెఁ గేశవరాయఁడు వేడ్క మీఱ ౧౧౪॥

సీ. మేలిమి బంగారు మేలైన సరిపణుల్ మురువుల చెంగటు మురువుఁ జూప
దివ్వెలపోలికఁ దేజరిల్లెడు మంచి కమలముల్ వీనుల దుముకుచుండ
మిలమిలలాడుచు మేలైనయతలషుచొక్కాయయొక వింత సొంపు నింప
గమగమయని దెసల్ గ్రమ్మెడు నత్తరు తావులు తానేగు దారిఁ దెల్ప
గీ. మించి గేదంగి రేకుల సంచు నొంచు తమ్మలపుటాకు లొక్క హస్తమ్మునందు
మొనలతో నొప్పు మరునిపూములుకులనఁగ వేశవాటిక కరుదెంచెఁ గేశవుండు ౧౧౫।

ఉ. జేబులలోపలందనదు చేతుల మర్చి త్వరజనంగఁ బై
జేబు మరుత్పటంబుగతి చేతుల వెంబడి నిల్చియాడ ము
న్నే బయలేగునో యచటికేచని వేటొక త్రోవఁ బట్టి వే
వేబదులంగ నంగొనుచు వేడ్క భయంబు నుబోవులాడఁగన్ ౧౧౬॥

ఉ. ఎవ్వఁడొ వీఁడు నన్నరసె నేమొకొ మిత్రుఁడువో లెవచ్చెదా
దవ్వుల వేఁగ బోయెదను దారొక నేనీతఁడు యోగ్యుఁడంచు నా
పువ్వులవింటివాఁడు వెనుముట్టిబడింబడి త్రోయుచుండఁగా
రివ్వన సాని యింటికి శరీరము త్రొంజెమరంటఁ గాఁజనెన్ ౧౧౭॥

ఉ. ఈగతి వచ్చువానిఁ గని యింపు మకన్నువ్వాలయంగఁ బాప వే
వేగ నెవచ్చి గద్దియిడి వేడుకగా నెనొ యిందు నేటికిం
దేగుచుఁ దోవఁ దప్పితిరొ యెవ్వరి యిల్లని వచ్చియుంటిరో
బోగము చిట్టిపాప యిది పుత్త్రిక యాఁగ నకాంగి దీనికిన్ ౧౧౮॥

క. ఈ గేహము దీనిది సుం। డో గోబాగోయటంచు నొక పటిఁ జూపం
గాఁ గడి దేరి భయంపడ। కీగడన వెలందియింటికెటు వచ్చితిరో ౧౧౯॥

వ. అనినఁ గేశవరావిట్లని పచింపందొడంగె ౧౨౦॥

ఉ. అద్దిర యెంతమాట యిటులాడఁగ నీకనుకూలమే కదా
పెద్దలచాటు వాఁడఁగని పెంచిన వారలొ సంగిటట్టియో
హద్దున నుండఁగావలెఁగదా యెటులైనను మిమ్ముఁ జూడఁగా
నిద్దెస కేగుదెంచితి సమీహితసిద్ధియొసంగ నేటికిన్ ౧౨౧॥

శా. నాటం గోలెను నీతనూజ వరగానస్వానమాధుర్యము
ఱ్ఱూటల్గోల్పు మమానసంబునకు నెట్లోయుండె నెపాటన
వ్వాట న్నే మరువంగ నేర్చెదన పాపా యిట్టిపాపన్ గనన్
బోటుల్ భాగ్యము గల్గువారలి నీ బోటుల్ మహిన్ లేరుగా ౧౨౨॥

శా. ఆ వామాక్షియుఁ గానరాదటఁ జనెన్ హర్మ్యంబునఁ జల్లగా
నా వీణం బలికించు వారెవరొ యయ్యబ్జాక్షి యా నొక్కఁడే
తీవన్ రోయుదు నద్దిపాదములపం దెల్లంబుగాఁ జుట్టె వీ
ణా నాదంబు శివంగొ నంతపడి యుండ న్నేఁడు చేకూరెఁగా ౧౨౩॥
గీ. వాఁగనజ్జగాంగన నాగయాన కదకు విచ్చేయుఁడని యతి గౌరవమున
వెంటఁగొని పోయి పట్టికవిని చెవీరు ఆతివ కేశవరావు గారను చు వేడ్క ౧౨౪॥
ఉ. దిగ్గున లేచియయ్యతివ దీనిపయిం దయఁజేయుఁడంచు నా
దగ్గర నొక్క పీఠము నిడన్ వెసనందు పవిష్టుఁడయ్యె నా
దిగ్గజయాన యిట్లనె మదింగృపగల్గెనె నేటికిందుఁదా
రగ్గడె యుందు వత్తురని యెంచుచు నుంటి నను క్షణంబునన్ ౧౨౫॥
ఉ. లాతి నె నేను నీవిటుల దెంతువు విజ్ఞుముగల్గె వీణకున్
వాలిరొ మాట లేటికని నందగఁ బాడఁ దొడంగె నంత యున్
ద్యోతరుణీక రాగ్ర పరిధూనితమం జువిపంచి కారవ
ఖ్యాతిర మాతిధూతి సుషమాతివిధూతిక రాతి భాతిగాన్ ౧౨౬॥
గీ. అట్లు పాడఁగ విని తృప్తి యొనె యతివ వచ్చితడవాయె నిఁకఁ బోయి వత్తుననిన
మగలదయ చేతు రేయని తరుణి వానికరము చేఁబూని విడెమిచ్చెఁ గరము మెఱయ ౧౨౭॥
చ. పడతుక చేతఁ బట్టితన పాణితలంబున వీడెముంచఁగా
నొడలు చెమర్చె నాతనికి నొక్క మొగింబుల కాంకురంబులుం
బొడమె మనంబు మాయమయి పోయెనిఁ కేమని చెప్పవచ్చు న
చ్చిడియుడి పాటు సంతసము చింతయు భీతియు నొక్కటై తతిన్ ౧౨౮॥
ఆ. కొంతవడికి లేచి యింతరో యేగెద మాటఁ జెప్పఁదలచి మఱచినాఁడఁ
బోయి వత్తునన్నఁ బూబోఁడి మరువకు వెడలెదను వెలంది వెళ్ళి వత్తు ౧౨౯॥
వ. అనుచుం గడు వెడగువడు వనుడి విన నాఁడు వులె వెడవెడ నడుచు పడుగులు
తడబడ విడుచు నెడదం బడిబడి నడలుచు వెడలి యెన్నటికిం దెల్లవాఱు మఱల
నెన్నటికి వత్తునని చింతిం చుచు నిల్లు సేరె నంత ౧౩౦॥
క. ఇటులన్వచ్చుచుఁ బోవుచుఁ గుటిలాలక యొరనుడ విలికొదుకక యతఁడి
ప్పటికిన్ మానసథము ను బటిమంబు నదొఱఁగి దాని పాలొవరించెన్ ౧౩౧॥
సీ. ఒకనాఁడు చెల్వతో నుల్లాసమునఁ బాడు నొకనాఁడు సరసోక్తులకు గడంగు
నొకవేళఁ జతురంగ మును దమెచ్చఁగ నొట్టు నొకవేళఁ బగడసాలకుఁ గడంగు
నొకయెడఁ బువ్వుటోటకు దాసితోఁ జను నొకయెడ మేడపై నొఱగి యుండు
నొక టశృంగారకావ్యక థానమునఁ బఠించు నొకటఁ జిత్రక ధాప్రయుక్తి నలరు
గీ. నటుల బ్రచ్ఛన్నగతి నతిపటిమ మీఱ వచ్చిపోవుచునుండెడు వానిఁగాంచి
పోసియాటను మాటల పోడిమి చెడఁ బాపదొడలు తాటించి పలుకసాగె ౧౩౨॥

పాప కేశవరావుతోఁ దనకూతునకుంగల యనురాగముం దెల్పుట

క. పగలిటువచ్చుచుఁ బోవుచు నగుచుం బరిహాసములన్ నడపుచును దగన్
పగలాడి మనము మీపైఁ దగిలి మరల్పంగ రాక తద్దయుఁ గుందున్ ౧౩౩॥

వ. ఆర్యా! యీయింతి మున్న మిమ్మెఱింగియుండుటం జేసి నాఁడుత్సవంబున మిమ్ముం గాంచి వీక్షకటాక్షంబున కెదురుచూచుచు మీకుం గబురు పెట్టుమని నన్నుం బురికొల్ప వారు దుర్లభులని నేను జెప్పినం గోపించుచు నారాయణశాస్త్రివలన మీవృత్తాంతంబుం దెలిసియు నిచటికిం జనుదేర మీరు వెఱఁగుపడు టెఱింగి వెతం గుడుచుచుఁ గొంతకాలంబునకుం దమరాక కోకలకలఁచుచు నిప్పుడు ౧౩౪॥

క. సిబ్బితిచే నుడుపగు గా కబ్బా మీతోడఁ గూడియాఁగి పెనఁగుచుం
దబ్బిబ్బుఁ జెందమదిలో నుబ్బుచునుం డెనుమనోభవోజ్జ్వలరూపా ౧౩౫॥

క. మగనాండ్రకువలె మాలో మగువకు నీడోదవ నొక నిముచ్చిక మీఱం
దగువానిఁ జేరియుండుట యగునే మర్యాదబానయా నెదమీపై ౧౩౬॥

గీ. పడుపుకూటికినై పాలుపడుట యేల కూటికినిగుడ్డకు నొకింత కొదువలేదు
కడుపుగడుపంగ విద్యయుఁ గలిగియుండె ధనము ఘనమా నెమర్యాద ఘనముగాక॥

క. ఆర్యులఁ బొందుట మాకున్ మర్యాదయటంచు మతియు మతితరముటయుం
గార్యంబు గడనయే మాచర్య లెఱింగించకున్నె శాస్త్రియనంగన్ ౧౩౭॥

శా. నా భాగ్యంబిఁక నేమనం ద్రిజగతీనారీశిరోరత్నమా
శోభాశాలి నిదానిరం జెనఁటయచోఁ జిహృద్య గాంధర్వవి
ద్యాభారంబున నొప్పునంట మతియర్థాపేక్ష లేదన్యులం
దాభావింపదు దీనితోడ సుఖమందం గాదొకో నాకిఁకన్ ౧౩౯

వ. అని వితర్కించి యాతండు జగరకిట్లనియె ౧౪౦॥

కేశవరావు పాపతోఁ దనకుఁగల యనురాగముం దెల్పుట.

శా. నీకుం జెప్పక దాచ నేమిటికి మీ నీరేజపత్రాక్షిపై
నాకుంగల్గిన రాగమెంతయని యెన్నన్ రేబవల్ దానితో
నేకీభావము గాఁగ నందమని లోనెంతుం బరాయత్తుఁడం
గాకివాన్ని భృశహింతు నే వెరవునఁ గార్యంబు సాధించెదన్ ౧౪౧

ఉ. దిట్టఁడఁ గాను వేగఁ దెగ దెంపులు జెయఁగ నేరఁ జేపటం
బుట్టినయింటికిన్ గొనఁపోవును భార్యను దల్లిదండ్రులుం
గొట్టెఁ బాములట్లు పడి కూరుకు ఐహింతురు గాన నిప్పుడీ
పట్టున కేను వత్తునటు పైఁదలపోతము పైయుపాయమున్ ౧౪౨॥

చ. అనియతఁడేగి యింటికి దశావ్యపు నిరాకకు వేచియుండఁ గొ
బ్బునఁ దోయిష్టదైవతము పోలికె నాతఁడు వచ్చి పెల్లలిం

గొనిచనెనిట్లభీష్టమొసగుఁడేఁ హోయనుమక్కరహింజిగి
ర్చిఁ మదితోడమేఁ గఁయుసేసిది వాంతముగోరు మండఁగన్ ౧౪౩॥

ఆ. ప్రొద్దుగ్రుంకునంత భోజనంబరఁ జేసి తండ్రిపీఠసేవఁ దవిలియుండ
నాకులత్తుపుఁ బోకలుఁ గొనిచనె వడిగ వడిగ నాలుగడుగులుగను ౧౪౪।

ఆ. చనిఁ యతని కెదురుకన కాంగిడియే తెంచి యడుగులకును వేగ మడుగులిడుచుఁ
జాలమోద వారినోలలాడించుచు నతనిభోగరసములందఁ జేసె ౧౪౫॥

సీ. దంతంపు పట్టెగోళ్ళవింతగు లెక్కడుపట్టు పట్టెడగ్రమ్మినపట్టెబెడఁగు
పట్టెలపైనాల్గుప్రక్కలఁ గ్రమ్ముచు డంబుగానుబ్బుపతాణిపరపు
పరపుపైఁబలురంగుపనిమించిజీరాడిళ్యి ప్వాలుగ్రమ్మెడుదుప్పటంబు
దుప్పటంబునఁ జేర కప్పడంబుగలీబు లురువొప్పుచుండు మేల్తరముదిండ్లు.

గీ, దిండ్లపైఁ బట్టుకుచ్చులు దేజరిల్లు దోమతెరయును జాలగుదోగుచుండు
మానినీమణిపందిరిమంచమందు నురసాంబుధిలోనతఁ డోలలాడె ౧౪౬॥

సీ. మగరాలకన్నను నిగనిగలాడెడు వనిగోళ్ళనీ నెలవెలిచి వెలిచి
వెన్నముద్దలకన్న నున్ననైయొసఁగెడు ముత్తెపుసున్నంబు హత్తిహత్తి
యరచంద్రునిఁ బోలనమరెడుమడతలాకు దీరుగానడిమీనిఁ దీసిదీసి
చిపురుటాకులకన్న నవకంబుఁజూపుచు బెడఁగాయ వేళ్ళ చేమడిచిమడిచి

గీ చిలుకముక్కులపోలికఁ జెలఁగఁ గొన్ని యనఁటిబోదులపోలిక యమరఁ గొన్ని
కత్తెరలపోలికను సొంపు గాంచఁ గొన్ని యాకుమడపులనందిచ్చె నతనికతివ ౧౪౭॥

ఉ. ఎంతటివంశమందునుదయించెనొ యెంతటివానిపట్టియో
యెంతవివేకవంతుఁడతఁ డేమవనిన్ని యుసున్నఁ జుట్టెఁగా
కాంతయె మోసకత్తె వెలకల్కి నిఁ జెప్పఁగనేలఁ దత్కటా
క్షాంతనిరీక్షణక్షతసముంచితధైర్యులుగా రెయెవ్వరున్ ౧౪౮॥

శా. హేలాపట్టణవాస వాసవవిధి శ్రీశార్చితాంఘ్రిద్వయా
శైలాధీశసుతావిధేయవిమలస్వాంత ప్రసర్వద్దయా
హేలాపాలితభక్తలోకమృదులా హేయస్ఫురద్దోర్భగర్భా
గాలీధామలవిగ్రహాగ్రహపతిశ్యామాధిరాట్చక్రకా ౧౪౯॥

దోధకవృత్తము

త్రైపురదానవరాడ్వరశిక్షా క్రోధవిపాటితఘోరవిపక్షా
కాపురుషైకవిఖండనదక్షా తాపసచిత్తనియంతసమక్షా ౧౫౦॥

గద్య-

ఇది శ్రీమన్మంత్రిప్రెగడవంశపయఃపారావార రాకాసుధాకర రాజబిరుదాంకిత భుజంగరాయామాత్యపౌత్ర హరితసగోత్ర పవిత్ర దుర్గామల్లికార్జునప్రసాదరాయవరపుత్త్ర శ్రీమార్కండేయ వరప్రసాదజనిత కవితాధౌరేయ బుధజనవిధేయ భుజంగరాయనామధేయ ప్రణీతంబైన వారకాంతయను చాటుప్రబంధంబు నందు ద్వితీయవిలాసము.

శ్రీరస్తు

శ్రీమార్కండేయస్వామినేనమః.

వారకాంత.

తృతీయవిలాసము

క. శివసగ్వలోకనుతయుప నవమూర్తివిరాజమాననలినాక్షశరా
సవసుమజనీశచూడా భవభవసాశాపహారపటుతరనామా ౧॥

గీ. చిత్తగింపుము పైకతఁ జిత్తమలర నాశఁడత్తగణిమణియందుఁదగిలి
యున్న మెలుఁగ కప్రతిపిశమనుటకు వచ్చి పోవుచుండె నాభోగినీభోగపరత ౨॥

క. పలుకుం బలుకునఁ దేనియ లొలుక స్వాటాను రాగముట్టిపడంగాఁ
గలకలనవ్వనొకప్పుడు తలతలయునియందునందుఁ దార్క్కామును మండుక్ ౩॥

సీ. ఖేటీమనోభవఘోటీను రంళను ధూటీవిలాసముల్ ద్రోచిత్రోచ
చేటీజనానీతపీటీరసామోద పాటీరగంధముల్ మీటిమీటి
శాటీలసత్తులాకోటీమణీమయ కోటీరముల్ దగఁగూర్చికూర్చి
ఆటీకితద్రుమ వాటీకనత్పురీ పాటివిహారముల్ బరపిపరపి-

గీ. చకచకలనీను మణిమయ ముకురనికర సుకరబహుబింబ విభ్రమలశితకరదర్శ
నకరణాంచ విలాసముల్ ప్రకటపరచి పల్లవాధరత న్నిటఁ గొల్లలాడె ౪॥

చ. పదపు మెలంత వన్నియలు బాల్పడ వెవ్వరికేని యొక్కమా
టాడలిరయించి నీల్గుమతి యొక్కెడ సోఁగకురుల్ విదల్చి క్రొ
మ్ముడి యిడు జారుచున్న చనుపట్టము పైనమరించు నందయల్
గడబడెంచు నీయారము నదఁదడి మైసవరించు నొక్కచోన్ ౫॥

ఉ. మోహమునందు మాడ్కి నర మోడ్పు కనుంగవమారు బారికిన్
దాహము నొందు పోలెక్క దనమ్ము నూర్పులు వుచ్చు నల్లన్
బాహువులూఁచుచున్న దమఁ బాపము కేశవరావు వీనిచే
దోహలమైన నాంబరలధూత పటంబు క్రియం జలింపఁగన్ ౬॥

ఆ. చుంబకాశ్మమందు సూది తాకి పోలెక్క నంతరంగమింతి నంటియుండ
మత్తుఁ గొన్న రీతిఁ బొత్తు వీడఁగ లేక దాని యింటను వికితలుచు జేసె ౭॥

చ. గుసగుసలాడుకొంచు నొకకొందఱు చుట్టలు మెల్లమెల్లఁగా
హాసనముఁ జేసికొందఱు వయస్యులు కేశవరావుగారికిం
పెసఁగునె యంచుఁ గొందఱిటు లెచ్చటికేగెదరంచుఁ గొందఱు
ల్లసములనాఁడ సాగిరి చలంబును అంకుసు డించశక్యమే ౮॥

కేశవరావుభార్య అత్తమామలతోఁ జెప్పి యేడ్చుట.

వ. ఇట్టి దుర్వార్త పెనుగాలిం దూలు శాల్మలీతూలంబు చదంబునం జెదరి యెల్లెడలం గ్రమ్మి వారియిల్లాలగు లక్ష్మిచెవింబడిన నామెయుఁ జెచ్చెర నత్తింటికివచ్చి మగని చేష్టలంగని పెట్టి యత్తమామలచెంతఁ గన్నీళ్లుం గుక్కుకొను మండ వారలిట్లనిరి.

శా. అమ్మా కన్నులనీరు పెట్టెదవదియేలా యెల్లచుట్టంబులున్
సమ్మోదంబుననున్న వారలుగ దాశారీర సౌఖ్యంబులో
పమ్ముం జెందక యుండు నే విభుఁడు నిన్ బాధింపకుండెంగదా
యిమ్మాడ్కిన్ వగఁ బొందవేన్నఁడును నేఁడీ చింతయేలా యనన్ ౧౦॥

ఉ. నాకు శరీరసౌఖ్య మొక నాటికిఁ దక్కువ గాదు సౌఖ్యముం
జేకొని రెల్లబంధువులుఁ జెప్పఁగ సిగ్గగుచుండె రెయ్యదన్
మీకొమరుండొనర్చు పని మేకొని యూరక యుండఁజాలన
య్యో కనకాంగి యంచొకతె యుండెనఁ గేమని విన్నవించెదన్ ౧౧॥

క. ఆవుదు గుండెలు జల్లన భావంబులు తల్లడిల్లి వణఁకొదవంగా
నీవంశపుగీర్తులు జెడఁ గా వీఁడు జనించెననుచుఁ గలఁగిరి వారల్ ౧౨॥

ఆ. తల్లి నీవు మాకుఁ దనయపోలిక నంటి వేమి చేయవచ్చు నీదురాత్ము
నందలింతు నమ్మ మాశక్తికొలఁదిని నూరడిల్లుమనిరి వారలపుడు ౧౩॥

ఉ. వారలు పుత్త్రుతోఁ గళరవంబులు మాఱ్పడఁ బల్కసాఁగిరా
రారదు రాత్మ నీకిటుల యాగడ మేటికి సంభవించెరా
తీరిక దైవమిచ్చుకొలఁదిం దినియూరక యుండఁజాలవే
వారవధూటి పొందెటుల వచ్చెర యెవ్వఁడు నీకుఁ జెప్పెరా ౧౪॥

గీ. హా తెలిసె నారయల బ్రాహ్మణాధముండు నేస్తకాఁడయి నీయిల్లు నీటఁ గలిపె
శాస్త్రియఁట వానిచదువు వెల్లచట్టగాను దానిమేళంబుతో వెంటఁ దగిలివచ్చె ౧౫॥

సీ. పెట్టెలోఁ గలరొక్కమిట్టిమాయంబైనఁ బడమొత్తితిమి నాఁడు పాలివాని
చిన్నపాపని చేతిచిరియుంగరమునకై దండించితిమి యింటదాసి నపుడు
కోడలి తెలిపట్టుకోకకై యొకవేళ బంధువుఁ బాపంబు బల్కినావు
రామపీఠముపయి హేమపాత్రమునకై పరదేశి నపవాదఁ బరపినావు

గీ. ఔరయివియెల్ల దానికి నర్పణంబుఁ జేసితివి నిన్ను నెవ్వఁడు చేరియుండు
నింటిదొంగను గాయంగ నెవ్వఁడోపు పనివఁదల వంచి మెల్లన నియెనతఁడు ౧౬॥

ఉ. గిట్టని దుష్టమానవులు కిల్బిషమున్న దిలేనిదెంత యున్
నెట్టనఁ గల్పిచెప్పనది నిక్కముగాఁ దలపోసి యోగతిం
దిట్టఁగ సాఁగితిందుకుఁ దీర్పరు లెవ్వరు సాక్షు లెవ్వరో
పట్టి విమర్శమెత్తుమని పైపయి నేగెను మెల్లమెల్లఁగన్ ౧౭॥

ఉ. ఏజనుఁడేనిఁ దన్నుఁగని హేళనమాడుచునుండ నిందకున్
భాజనమై రహించుడువఁ బట్టికిఁ జేరక తండ్రి తిట్టఁగా
భోజనమజ్జనాదులను బూర్వపురీతిఁ బురంధ్రిరత్నమే
రోజు సుభక్తిచేనడుప రోతకునై యొడిగట్టి గట్టిగాన్ ౧౮॥

రామదాసు తనకుమారుని చెడ్డతనమును మాటుపరచుట.

చ. నలుగురు విన్న సిగ్గు మగువన్నెఁక నెవ్వరు నేమి సేయఁగాఁ
గలరొకొ చాటుదీగనకుకై నలుడ్డ సమస్తవస్తువుల్
మలఁగ్రక దానికిచ్చుచు నమానము మానము నొక్కరీతిఁగాఁ
దలఁచు మజ్ఞానపోలెక్కవదె తానని యాత్మదలంచు నిచ్చలున్ ౧౯॥

క. జననీజనకులు నప్పుడు మనకొక్కఁడె కొడుకుగాన మఱిమఱి వీనిన్
మనసెఱియ మందలించినఁ జనునోయెటకేని యనుచు సంశయపడుచున్ ౨౦॥

క. మెలమెల్లనఁ జెప్పనిచో నలతహసీల్దారుగారి యాత్మజువలె నే
యిలు వెడలిపోవఁ జేయం గలదేమని మిన్నకుండ్రు దుకనుఁ గొనక్రియన్ ౨౧॥

ఆ. ఇట్లు జరుగుచుండ నెవ్వరేఁ యువచ్చి కొడుకు దుడుకుతనము నుడువుచుండ
రామదాసుగారు నేమి సేతునటంచుఁ బన్ని బల్కి రొకయుపాయమిట్లు ౨౨॥

శా. నేత స్థైర్యము దూలిపోవనొకఁడో సిద్ధాంతి మావానికిన్
ద్వితీయాకకకళత్రయోగమును మున్నావ్రుష్వఁగా నెంత్రయున్

భీతిం జెందుము నేయుపాయమునఁ దప్పింపంగ నౌనంచు నీ
రీతిం బూనెనె కేమి చెప్పనను చుం గ్రోధించి పల్కెం దగన్ ౨౩॥

ఆ. వాయుగ్రమ్మియున్న ప్రాఁతకూపంబొక్క పాదవిపట్టమున్న బోసిపులియొ
యనఁగ నొక్కనాఁడు కనకాంగి జననియుత్రి పానఁగ రామదాసు పుత్రి డాసి ౨౪॥

ఉ. అల్లుఁడ నేఁడు నీదు ప్రియురాలు త్రపాకులితాంతరంగయై
తెల్లము గాఁగ నీకడను దెల్పక నాకడ నైనఁ గొంకుచు
న్నెల్లెడ దివ్వెపండుగ సమీపముఁ జెందెను మేను దీనతం
బల్లవరాగమే సుపరుపందగు నంచు వచించె నావుడున్ ౨౫॥

కేశవరావు వరాలపేరుం దెచ్చి కనకాంగికిచ్చుట.

ఉ. ఆతఁడు బల్కె నీ వడుగు నంతకు నీగతి నూరకుంటి నే
ఖ్యాతియె యస్వతంత్రుఁడను గావున నింతకుఁ గొంకుమంటి నీ
రాతిరి కోర్చియున్న నవరాల సరిం జికట్టిట్టిమా
తాతల నాటి పేరొకటి తప్పక తెచ్చి యొసంగుదుం జుమీ ౨౬॥

మ. అయారాతిరి యింట నే పడక వేయన్ మేరుతుల్యంబు గాఁ
గనకంబబ్బిన నాయొక్క లక్ష్మియున వేడ్కం గూడియుండంగ జ
య్యానీచె తవరాల పేరు నిట తెమ్మంచు న్వెఱంగందియు
చ్చెఁ బ్రత్యూషమునందె తెచ్చె నొసఁగ స్వీకృతంబుగా దానికిన్

వ అయ్యెడ ౨౮॥

సీ. చిందులాడెడు మెట్టెలం దెలు మేళమై కరము సొంపు వగళ్ళు గళ్ళు మనఁగ
సమయంబుఁగని పెట్టి చన్గవయుదరంట దొరికిన లేగాను సుకుక్క చుండఁ
బతిబదంబునఁ దూలి పడుచుఁ దూగాడు మంచి బిరుదు పైజడకుప్పె బిరుదు చాల
ఎన్నుతక్కువ యొకాటనిం చుక వేళ్ళ చేసారించుమ పయ్యెద జారుచుండఁ

గీ. జిరుగవు వెన్నెలలు తమ్ముఁ జేరు ప్రియుని దృక్చకోరములకు విందు దేల్చుచుండ
మోదము ప్పొంగ వచ్చి యమ్ముద్దుగుమ్మ గాఢతరముగఁ గేశవుఁ గౌఁగలించె ౨౯॥

పాప కూతురగు కనకాంగికి మాయోపాయంబులు దెల్పుట.

ఉ. పిమ్మటఁ బాపయొక్క తఱిబిడ్డను జేరఁగఁ జీరి యిట్లనున్
సమ్మతిఁ బుట్టఁ జేసియును జయ్యనఁ గోపనఁ జూపి వాపుచి
త్తమ్మతిరక్తి నున్న యెడఁ దారొనజాగొనరించియుండగన్
నెమ్మది మీఱ విత్తమును నేర్పున లాగఁగఁ జాలవే మఁటన్ 3౦॥

గీ. సాని బిడ్డవుగాని సంసారిణివఁటె చిన్నదాన వెనీకెన్ని చెప్పఁగలను
కలిపి పెట్టిన యన్నంబుఁ గఱపి పెట్టి బుద్ధియును మానవులకేమి పుష్టిఁ జేయు 3౧॥

క. జవ్వనము శాశ్వతంబే యివ్వడి దేహంబునందు నించుక తగ్గన్
గివ్వకుమారవు సుమ్మీ యెవ్వఁడుఁ గన్నెత్తి నిన్ను నీక్షించఁడు గా 3౨

క. వేవేగ మెదవ మెల్లన్ వేవంగా వలయుఁ గాదె తీపున్న పుడే
తీవియ బోఁడీ మనమిఁక నేవిధమున బాగుపడుదు మెంచుము బుద్ధిన్ ౩౩॥
మ. తరుణీ మెన్నను బ్రాయ మొందిది చతురత్వం బెంతయో నేర్చినీ
సరిరాకా పల్లవపాణియే పుమెయి మేజస్త్రీ యిటు వారిన్నిరం
తరమున్ జేబున వేసి లంచములకుం దాఁ గాసియుండున్ స్వరా
సరియే డాదికి వేయి రూప్యకములు న్సాధించ లేవే మనన్ ౩౪॥
క. బెట్టుసరిన్ ధనమును రాఁ బట్టుమతఁడు రాగ మింటి పడఁతుక యందుం
బుట్టించు నీచేతం బెట్టఁడు పైసయును నిన్ను పేక్షించుఁ జామీ ౩౫॥
వ. అనిన వినియట్ల చేసెదనని ౩౬॥
ఉ. కన్నె తికంబు నాటి సుదగాని సుఁ గోరు మనెక్కె యెన్ని యో
యెన్నుచునుంటి నేటికి మదీప్సితము ల్సమకూరె నీవు నే
నెన్నఁడు బాయకుందమిటు లిష్టము యేనియు బాసఁ జేతమం
చన్నలినాక్షి వల్కనతఁ డట్లొనరించె వివిశ్చలాత్మతన్ ౩౭॥

కనకాంగి కేశవరావుతో లక్ష్మిపై నిందలు మోపి చెప్పుట.

గీ. ఆకటన నుజూచి వలవల లాడు మండు నేమి చేసితి నీభార్య కేవటంచుఁ
గొండెములు వల్కె కేశవాఖ్యునకు సాధ్వి యఁదు నెయ్యము దొలఁగంగ నాడు మంచు॥
క. ఒకనాఁడు కేశవునికం శుకముఖ భూషలను దాడఁగి సుదతీమణి వీ
థికిఁ బోకు దృష్టిదోషము నకు లోఁబడుదువో యటం చునగు చుంబలికెన్ ౩౯॥
క. ఆరమణుని నొకవేళం జేరలతోఁ గనులు మూసి చెప్పుము నేనే
చీరఁ గట్టితిర వికయు నేరీతి దనీదు నేర్పు నెంచెద నని యోన్ ౪౦॥
ఉ. చుట్టలు చెంత నుండ నొకచోనను కాటుక కన్నుదోయి కిం
బెట్టుచునుండఁ గేశవుఁడు మెల్లనఁ జాటున వచ్చి చేలముం
బట్టుకు లాగ నుస్సుమని బందులు చూచుచు నుండరయ్య యో
యిట్టుల వేగ పాటు గద యెల్లపుడంచు నొకింత నవ్వెడిన్ ౪౧॥
ఉ. వెన్నెల బైట సజ్జపయి వేడుకఁ గాఁడు పవిష్టుఁడైనచో
గిన్నెల గంధమత్తరు వొగిన్ మెయిఁ బూయుము నింతియుట్లనుం
బెన్నిధి నాకునొక్కటి లభించిన నాజనయిత్రి యాశవీ
ర్యున్నను నెన్నఁ డేనియు నుదొందర జేయక యుండుడబ్బకై ౪౨॥
ఉ. ఇంతటి వేళదాక యెటకేగితివీగఁ టసోఁగలౌశితో
జాంతిము లేటికిం జెదిరెనంబర మేలని లింగనట్లు మే
నెంతయు వేసబంబడఁగ నేమికతం బొనిజంబుఁ జెప్పమే
కాంతకు నొమ్ము పండెనని గద్దఱిమ టలు వల్కె నొక్కెడన్ ౪౩॥

మ. విటుఁడే తేరెడి వేళ బాగియతఁడు న్వేవచ్చియజ్ఞాక్షి తా
నెటకోయే గనటంచు సంశయముతో నీక్షించుచుండంగ వె
న్కటిత్రోవం జని సెజ్జఁ జేరియతనిం గౌఁగింటలోఁ జేర్చి నే
నెటకేతెంచితినంచు వాక్యలతతో నీక్షింతు నొక్కొయనున్ ౪౪॥

వ. అప్పుడప్పుడ కేశవరావు మానసంబు వశపరుపం దలంచుచుఁ గనకాంగి వానికి నిట్లని పల్కుచుండు. ౪౫॥

క. నోఁచితి నెంతయు నీకై యూచక్కందనముఁ గాన నితరులకన్యుల్
బూములు గదవన్న నీవిడఁ జూచితి వేనియును విడువఁ జూతుం దనువున్ ౪౬॥

కనకాంగి తనతల్లిచర్య కేశవరావునకుం జెప్పుట.

క. నినువిడచియున్నఁ గూడం జనుమను మాతల్లి ధనముసంపాదింపన్
నినువిడఁజాలన్ నీవా ధనముందానికి నొసంగితగఁ బ్రోవునన్ ౪౭॥

క. లోకులకు వెఱచియుంటం గాక భవద్గేహమందు గదియొకటియిడన్
నీకడ నేనివసించెద నాకసుఖము లెల్లమిగులనందఁగవచ్చున్ ౪౮॥

ఉ. ఇక్కడనుండి సొమ్మునకు నేడ్చుచునుండును నాదుతల్లి నే
నొక్కక్షణంబు నీకడన యుండిన బిల్చుచునుండు సౌఖ్యముం
దక్కదు గాన నా నుడివినందగు మీభవనంబు చెంత నా
కొక్కగృహంబుఁ గట్టియిడనుందును నిన్నెడబాయకెప్పుడున్ ౪౯॥

శా. నాకుం గన్నెతెకింపు నాధుఁడిట నున్నంగీముబంగారమే
కాకిట్లుండె నె సౌఖ్యపర్యమతఁ డేఁ ట్రించె నేనన్యునిం
జేకోఁజాలకయుండియుండితుదకుం జేకొంటిమి మ్మెంచుచున్
మీకున్నాపయిఁ బ్రేమలేదుగద నెమ్మిం జూతురే పూరుషుల్ ౫౦॥

ఉ. ఆపణవీధి నీవు సరిగంచులదోవతిఁ బూనిరాఁగ నీ
వా పువకేగుదెంతునని చూపుదు సొమ్ములుఁ బట్టురైకయుం
దోపుపటంబుఁ దాల్చుకొని తోనరుదేంగ వేడ్కనుంటి నే
నాపఁగఁజాలనైతిమదినప్పటినుండియు నిన్నుఁ జూడఁగన్ ౫౧॥

గీ. పాపదైవంబు నన్ను నీభార్యఁ గాఁగఁ జేయకీపాడు వేశ్యగాఁ జేసెఁ గట
యిరువురికి నొక్కకులమైన నేలచేయఁ డొక్కచోఁ దిని యొక్కచో నుందుముగద॥

గీ. బాసలొనరించి ప్రేమముఁ బరఁగఁ జేసి యొక్కకపటంబుఁ బన్ని యిట్లారకుంటి
ప్రేమగలవారివీడుట వృజినముగద పురుషులకు నీతియనుమాట బోడమఁ బోదు ౫౩॥

క. నాపయి మీపౌరుషముం జూపుట పిచ్చుకకుఁ బైని జాఱచుఱ బ్రహ్మా
స్త్రోపాయము నన్నిట్లుగ నేవన్నెఁ జేయఁగలదియేదియుఁ గలదే ౫౪॥

వ. ఒక్కనాఁడు కనకాంగి కేశవరాయని వచ్చువేళఁ గని యథాపూర్వంబుగా నుండ

కకిలకిలనవ్వుచు నెదురేగక కుపితచిత్తయుంబోలె నున్న నక్కాముకుండు వచ్చి దా
నింగాంచి గుండియలు జల్లుమన నిట్లనియె ౫౫॥

ఉ. ప్రాణసమాన నీవు వినయంబున ద్వారము చెంతనుండి నా
పాణితలంబు నీదు కరపంకజమందరించి నవ్వుచుం
బోణిమి మీఱ హర్మ్యమును బొందఁగఁ జేసి మనోహరంబుగా
వీణియ మీటుదాన విటు విన్నదనంబున నుంటివేమొకో ౫౬॥

క. ఎలనాగ లెమ్ము నీవాక్కలనాదామృతరసంబుఁ గణఁగాయుఁగ ద్రో
ఖులనానకుండ నోర్వం గలనా నాతోడ నీకుఁ గలవా చెపుమా ౫౭॥

ఉ. అప్పుడు చిట్టిపాప వినయాఢ్యయుఁ బోలె వచించె నిట్లుగాఁ
జెప్పెదఁ జక్కఁగా వినుమి నీ యిది మైఁ బొగ రెక్కి యీక్రియన్
దిప్పరఁ బెట్టుచుండె మదిఁ ద్రుప్తి జనింపక యీసభద్దచోఁ
దప్పక నిందఁ జెందును గదా పురుషుండు వఘాటియున్ మహిన్ ౫౮॥

పాప తనకుమార్తె కోరిక కేశవరావుతోఁ జెప్పుట.

గీ. ఒకరియింట వివాహమహోత్సవమున వాగవాసంబు విజయాఖ్యనగరినుండి
వచ్చె వారలు దొడఁగిరి పలకపూస, నేవళంబులు నవరీతి నెగడుచుండు ౫౯॥

చ. అవికలయంగఁ జూచి తనకట్టివి గావలెనంచు గట్టిగాఁ
బొవులుచునుండె గేహమునఁ బుత్తడి ముద్దులు పుట్టఁ బోవురేఁ
బవలును నిన్న సౌఖ్యులని బాధయొనర్పఁగ నోరు రాదు గా
రవమిటులైన చోఁ దనకు రాదుగదా యిఁకఁ దెల్వి గల్గునే ౬౦॥

ఆ. పసిఁడిపూతగిండి పగిది గానొకరీతిఁ గాపురంబు మెఱుఁగు గానరాఁగ
మెలఁగి వలయుఁ గాక పలుపెద్దపోకలు బోదు రేని కూలిపోరె యేరు ౬౧॥

చ. పొసఁగ నిపట్టుఁ బట్టియటు పొక్కుచు నుండును నేటికి వునీ
బసకరు దేరనిన్నియును బాగగు తోఁపటికంచుఁ బంచియ
మ్ముసలిది పట్టికిన్ మఱల బోధయొర్చ యథాస్థితంబుగా
నెసఁగఁగఁ జేసి కాముకున కిట్లనియెన్ మనసాటి వేసవన్ ౬౨॥

ఆ. గట్టిగుండె గలది పట్టినిదూరంగఁ దగిదుగాని నీరుఁ ద్రావకుండె
నన్నమంటకుండె మొన్నటినుండియుఁ జేయుబోన దాని చెవిఁ జొరదు ౬౩॥

మ. పరులన్ వేడఁగ నుద్యమింపదు గదా ప్రాణంబుతో నుండియే
కరణింజూడఁగ నోర్తునోర్తుఁ గద నాగర్భంబునం బుట్టెనీ
తురుము న్నా కృపవాసమయ్యె నను మందుఃఖించె గన్నీరు బి
ట్టురలన్ వేశ్యలబూటకంబు లితరుల్ యోజింపఁగా నేర్తురే ౬౪॥

క. అదివిని కేశవరావునుఁ బదఁపడి నీవింత చింతఁ బడకుము పాపా
యదియెంతటి వెలఁగలయది పదునానూటులోనె తెలియఁబఱుమట నన్నున్ ౬౫॥

శా. అల్పాఘ్రాణంబునఁ జేతఁ జేరునది గాదట్లౌట నేనీకడం
జెల్వంజాలక యూరకుంటి నిమిషుండే తెమ్మనన్ శ్రీదులే
కల్పాగంబులె మీరు కాపురములం గాపాడఁగా వద్దొ మీ
ప్రాల్పే మాకును పోల్పు మీకు చెడ మమ్ముం జూతురే యేరనన్ ౧౬॥

క. గొడ్డుదియును నాఁకఁట వెతఁ బడ్డజముని జూచి మిగులవగఁ బొందుఁగదా
దుడ్డెలఁ గన్నదియట్లు పై బిడ్డకుని బైరి నెంత వెతనొందునో శౌరీ ౧౭॥

క. మక్కువ నాకుం గలదని కక్కురితిం జెందునది యుఁగాదిది యెంతో
పొక్కుచుఁ జెప్పఁగఁ పొఁగెన్ నిక్కంబుగ నూరకుంట యింద్యము నాకున్ ౧౮॥

గీ. అనుచుఁ దలపోయుచో జరద్వనిత వల్కె నాసపడియా వృపాదు గెల్లఁగొనిట్టి
చందమగు నిన్ను దానికిఁ జాలినంత సొమ్ముఁ దెమ్మనఁ వోక యుపాయమ్ము వినుము ౧౯॥

పాప కేశవరావుతో వస్తుప్రకిమ్మతు చెప్పట.

చ. అదియొక వేయిరౌప్యములయర్ఘ్యమునందనరారుచుండుమ
ప్పదిపదులైనరొక్కమును బట్టుక తెచ్చియొసంగి తక్కుడె
బ్బదిపదులప్పుగొంటినని పత్రము వ్రాసియొసంగుమయ్య నే
నదిగిరవుంచియొక్కయెడనర్థము దెచ్చెదచూతమాపయిన్ ౨౦॥

క. ఎఱిఁగియు యెఱుఁగకయుంటిన్ మఱియొక సంశయము మీరు మది గం చకుఁడీ
కొఱఁతధనము నాకుం జేకుఱ మింపత్రంబు మిమ్ముఁ గోరన్ వలసెన్ ౨౧॥

మ. అకటా యాతని లౌకిక ప్రతిభ యేమైపోయెనో వారనా
రికిలో నైనసమస్తముఁ జనును గూర్చిన్ దానిమంచంబు చెం
తకు వే వేగ మెయేగి మమ్మునిటులం దంటాలఁ బెట్టంగనీ
కొకలాభంబటె లేచి చెప్పుమి దెనీ యుల్లాసముం దీర్చెదన్ ౨౨॥

క, ఏమే హేమలతాంగి యేమే యాహోదరుచిరషీమకరవక్త్రా
యేయే తామరసాక్షీ యేమే మోమెత్తి చూడవేటికె యలుఁగన్ ౨౩॥

క, అనసమ్ముద్దియ మెల్లన స్తనతటవిస్రస్తపటము సవరించుచు వీ
డినకొప్పు ముడిచికొను మంగినుకదనుకు ముండ నెట్టకేలకు లేచెన్ ౨౪॥

ఉ, లేచియొకింత యూర్పులు చలింపఁగ వాసిఁ బులుకు పులుకనం
జూచి యిదేమి యయ్య పలుసోద్దెము నాతలనొప్పి యెత్తెఁగా
నో చెలయేచ సాగిరిముహూర్తమునన్ శయనింపనియ్యరే
మీ చెవి నేమి కోవిని చెవృత్యువు నాకిది తల్లి గాదు గా ౨౫॥

ఆ, మేనజబ్బు వొడమె మీ కేల ఈ బాధ యొకటఁ బలుకు చందురింపు గాను
గన్ను మాటువడినఁ గావలె నేమీ కు నాదు బాధ మఱియు నాతలంపు ౨౬॥

కేశవరావు కనకాంగియభిప్రాయమడుగుట.

ఆ. అనినఁ బడపుకత్తె కాంతఁ డిట్లను చిత్త బాధ వలన మేని బాధ వొడము
నొందుఁగల్గనీకు నొందు జెప్పఁగ నేల నీదు నెనరుఁ దెల్ప నిశ్చయముగ ౨౭॥
చ. నిను నెడబాసి నేక్షణము నిల్వఁగఁ జాలను నా మనంబు నా
ధవ తను నాదు ప్రాణములుఁ దప్పక సర్వము నీవె సుమ్మ నె
మ్మనమున నమ్మవేని యును మానక బాసయొనర్తుఁ జూడుమి
ట్లనకు మసహ్య భాషితశరాహతిఁ గూల్చఁగ నీకు న్యాయమే ౨౮॥
ఆ. ఇట్టు బల్కుచున్న యెమ్మెకానినిఁ జూచి పడపుపడఁతి మఱలఁ బలికె నన్న
నడుగ నేల మీకు నడువ దేమాయమ్మ యతిఁగి యుండి యడుగుమేమి సొగసు ౨౯॥
ఆ. అంతఁ గాంతుఁ డింతి మంతనంబునఁ బల్కె నింత పంత మింత వంత యేల
కాంత వింత గాను గాంతు వేసాచెంత నింత యంతరంగ చింత మాటి ౩౦॥
వ. అనియొక్కనాఁడు ౩౧॥
ఉ. తండ్రియు గర్భగేహమున దాచిన పేటికఁ జౌర్యవృత్తి నె
వ్వఁడును జూడకుండఁగ రవంబు జనించక యుండ ధైర్యముం
దీండ్రిల మా యుతాళమునఁ దీసి తత్త్రయ రౌప్యముల్వడిం
గాండ్ర యతండు దెచ్చి గణికామణి కప్పన సేసి వేండియుం ౩౨॥
క. పత్రంబును వేశ్యాజన యిత్రికిఁ దన చేత వ్రాసి యిచ్చి ధనంబుం
ద్వత్త్రదినంబులలోనా చిత్రాలంకారమునకుఁ జేర్చియొసంగెన్ ౩౩॥
వ. ఆపత్త్రంబును బండ్రెండు వన్నెల మెఱుఁగొక్క రుక్మంబు విలిచి నాఁడెంపు చేతం
బ్రసిద్ధుండగు నొక్కనాఁడింధముని చేత నొక్కనాఁడును విడువక కొన్ని దినంబుల కా
యాభరణంబుం జేయించి యిచ్చె నదట నంతరంబ ౩౪॥
చ. అది మొదలా సరోజముఖి యర్ఘ్యము పాద్యము నిచ్చుచుండె నె
మ్మది కహితంబొనర్చు మనమాటికి నవ్వులు హాస్యవాక్యముల్
గొదుకక పల్కుమున్ మఱలఁ గొల్పియ నేక విచిత్ర భోగ సం
పదలను గొన్ని నాళ్ళతని భావము మెచ్చఁగ వేడ్క సేయుచున్ ౩౫॥
మ. ఒకనాఁ డొక్క వసంతకాలమున నత్యుచ్చాగ్ర మామేడపై
నకలంక స్థితిఁ బండు వెన్నెలలు గాయం దా వుటన్నిష్కుటాం
తికపాతంబులు జల్లను ల్లెవిరులన్నిం డైనపూసజ్జ నా
యకుఁ డుండందగఁ బ్రక్కఁ జేరి మధుర వ్యాహారముల్వల్కుచున్ ౩౬॥
క. నాకుఁ గలకొదువ లెల్లన్ నీకడ వివరింపకుండ నేర్చెదనె ప్రియా
నాకొందున నుంగొంగిటఁ జేకొని యమ్మధుర వాణి చెప్పఁ దొడఁగెన్ ౩౭॥
ఉ. నాజనయిత్రి దుర్గతి ధనంబున బ్రాణములం గెఁబెట్టు నే
పూజయొనర్చి దీనికి నిబుట్టితి నోకడ ప్రాణనాయకా

రోజునొక్క పైసయును రాయిడఁజాలదిఁకేమి సేతునే
యోజనభీష్టవస్తువులనొందెడు సౌఖ్యము నాకుఁగల్గెడున్ ౫౮॥
శా. ఆశీతాంశుముఖీ వచించెనతఁడిట్లాలాగుసందేహమే
లాశోభావతి నేనుగల్గఁగమనోలౌల్యంబు వీడందగుం
బైశాచప్రతిబంధమాయసనను న్నాతండ్రి బాధించుఁగా
కాశంకంబడకున్న నీగృహమునిష్టార్థంబులన్నింప నే ౫౯॥
చ. దినదినమొక్క రౌప్యకము దెచ్చెదయొసంగుదునంచుఁ జెప్పి మె
ల్లనఁదనతండ్రి మంచపుతలాడకడంగల బీగమెత్తి కో
ట్లునఁగలధాన్యమప్పడపుడున్ వెలకిచ్చుచుఁదద్ధనంబును
వ్వనజముఖీశిరోమణికి వైశికవేతనమిచ్చు శంకరో ౬౦॥

రామదాసు రోగగ్రస్థుఁడయి చనిపోవుట.

ఆ. ఇట్లుకొంతకాలమేగుచునుండంగ దైవయోగమిట్లుదప్పవచ్చు
రామదాసు దేహమామయగ్రస్తమై పీఠపూజయెడు పేశమాసె ౬౧॥
సీ. జయగంటలును తాళచయమృదంగంబులు విలిచితాంబూలంపు వెలకునిచ్చి
పూజసల్పెడుపాత్రములనుబంధకముంచి మేలిచీరలకని మెలఁతకొసఁగి
వెండిసంపుటములు వెలువక చెలపించి కింకిణుల్ ముదితకుగీలుకొల్పి
కనకవిగ్రహములు గఱగించి దానికి హస్తకంకణములనమరఁజేసి
గీ. కొమరుఁడీగతిఁదండ్రి దేహమున దెవులు పెఱుఁగుకొలఁదిని బీరంబుదఱుఁగఁజేసె
కాముకులువంచిచెడ్డలఁగాంతురెట్లు గణికనొక దేవతనుగాఁగగణుతి సేసె ౬౨॥
క. అమలమతి రామదాసుం గ్రమముననక్షీణించియొక్కకాలము సీతా
రమణునిమదిలో నెంచుచు నమరవరపురప్రయాణమమరంజేసెన్ ౬౩॥
ఆ. వారిభూరివిత్తవారియుంచించుక పొరలినంతపొరలిపోవుఁగాక
యింకముందుసలమటేగతిఁ జేకూరు దిట్టమైనయట్టి కట్టువిరిగె ౬౪॥
వ. ఇట్లు పితృవియోగంబైన శోకంబునకు వెఱవవలయునను తేనిదుఃఖంబున నించుక చింతించి వెలిబెట్టుదురను భీతినొల్లియొల్లకగా నౌర్ధ్వదైహికం బాచరించుచువిపాపంబులయెడ నిడియేటికని యెంతింపుము నట్టిదశరాత్రమధ్యంబున నొక్కనాఁడు ౬౫॥
ఉ. మదిగనకాంగి పైఁదగిలిమాటిన వేసముగల్గియుండుటం
బెదరక యర్ధరాత్రమున భీకరసంతమసంబుతోడుగా
వెదకుచువచ్చి దానిగృహవేదికఁ జెంగట నిల్చి మెల్లనం
గదిపెఁగవాటమాజఁగని గ్రక్కున దీసి వచించెనాతనిన్ ౬౬॥

పాప కేశవరావును మందలించుట.

కం. ఇటు లేలవచ్చితయ్యా కటకటనీ చేయుకర్మ కాండం బెల్లం
దటు కనఁ జెడి పోవుదువె కుటిలంపుఁ బనిఁ జేయ నెట్లు కోరికబుట్టెన్ ౯౭॥
ఆ. ఇంట వెలఁది నైన నెనయరీదినముల వారవనిత పొందు వలతువయ్య
యశుచి వైననిన్ను నంటంగ మాకంత పాపభీతి లేదె పదుము పదుము ౯౮॥
వ. అనిన నాతం డిట్లనియె ౯౯॥
ఉ. పొందు నెయిట్టి పల్కఁడు వోయిననొక్కఁడు మైల నేగతిం
జెందును జెందనేని పెనుచీకటి కైవడి వచ్చి క్రమ్మెనే
హిందువు లిట్టి వెట్టిఁ బడియే చెదరన్యుల కేల లేదొకో
కొందఱి మేను భూతములకూడిక చేజనియింపలేదొకో ౧౦౦॥
వ. అనిన నదియు. ౧౦౧॥
చ. పదపదయిట్టి యుక్తులను బల్కక కొందఱు తెల్పఁ గొందఱిం
పొదవుచు నంద్రు వల్పగు మనొక్కఁడు యోగ్యుఁ డొక్కఁడుం డుగు
ర్మదుఁ డయి యట్లు ధర్మములు మాఱుట తప్పొకొ యుక్తులేలనీ
సదనముఁ జెందు పొమ్మని సజయ్య నాతఁడు వోయె నింటికిన్ ౧౦౨॥
గీ. పోయి యాతఁడు పదిరెండు ప్రొద్దు లాత్రగట్టిగాఁ బట్టి వెడలించి యొట్టకేని
పడపుచెలి యింటికేగు చోఁ బాదయుగముఁ బట్టికన్నీరు విడముచుఁ బలికె లక్ష్మి ౧౦౩॥

లక్ష్మి కేశవరావును చేఁగొని నీతిచెప్పిన బెత్తముతోఁ గొట్టుట.

చ. నిముసము లోపగించకుఁడు నేనొకవిన్నపమాచరింతున
క్రమమిది మాస మేనియును గాదు మహత్తరులైన తండ్రిగా
రమరులవీఁటికిం జనిరి హా యిలనదీక్షయొనర్చు వారు సప్ర
ప్రమదను గూడ కుండరుఁ టవారవధూటుల పొందుయుక్తమే ౧౦౪॥
ఆ. పెద్దలున్నయపుడు పిన్నవారలు మీరు వారలిపుడు దూరమైరి గాన
యింటికాధ్యులౌట హెచ్చైనకీర్తులఁ బడయవలయు జన్మఫలము గాదె ౧౦౫॥
క. అనదండ తాడితంబగు ఘనతరకాలాహిపగిది గనలుచు సాధ్విం
గనుఁగొని నాకడ నీ వేవెనుదీయక ధర్మములను వినుపింతువహా ౧౦౬॥
చ. వెఱపొక యింత లేక పదవిన్ననుచద్దము దాకి ధర్మముల్
గఱపు మిఁక బేలసాఁగితి వికేవొకొ పైదలి నం మదంతముల్
గొఱుకు మనాకు నిట్టి పలుకుల్ గొఱగావని తూలఁ బల్కుచుం
జుఱచు అఁ జూచి బెత్తమునఁ జూట్టున వీపుపై చెనా సత్కెన్ ౧౦౭॥
వ. ఇట్లు వైచిన శివశివా యని మఱి యత్తకయినం జెప్పక గృహంబునందుండి భర్త
కుం బూర్వరీతి శుశ్రూషఁ జేయుచుండె నాతండు గడఁకత్తె యింటికిం బోయి దా

నీయడిగిన సొమ్ములెల్ల నిర్నిరోధంబుగ నిచ్చుచుం దవేకాయత్తచిత్తుండై యుం
డుఁ గత ౧౦౮॥

ఉ. చెంగటి వేశ్యకల్లవిటశేఖరుఁ డిచ్చెనఁ బ్రేమమీఱ నీ
ప్రంగన గొమ్మటం చనుచు వారసుచీరయొకండు దెచ్చి వా
రాంగన యెట్టులుం డెనని యాఁగడ లెన్నయటంచు తత్ పదం
గొంగున గొట్టి తీర్చి తివిశోరక నంచు ధరంబు వంచుచున్ ౧౦౯॥

క. నీపాటి నాణెమెఱుఁగుదు నోపిన వెలఁజెప్పుమనుట నొక వందపయిన్
రూపాయలేఁ బదియనఁగ నోపుదునే నేనియిట్టి యుక్తులు సెప్పన్ ౧౧౦॥

గీ. అనిన నగియింత గీర్వాణమాడనేల గావలయునిట్టి దని తెల్పఁగావలవదె
యనుచు నమ్మ్రదిత ప్పక యనువుమీఱ చీరఁగొని తెచ్చియిచ్చె సింగారవతికి ౧౧౧॥

సీ. ఒకనాఁడు తీర్థంబునకుఁ బంపవేయనఁ బాయక నూఱురూపాయ లిచ్చుఁ
బందుగ వచ్చె నెబ్బంగి సాగునటన్న బాయక నూఱురూపాయలిచ్చుఁ
బంధుగృహంబునఁ బరిణయంబని చెప్పఁ బాయక నూఱురూపాయలిచ్చుఁ
బ్రొమొక్కుఁ గొంటిమి స్వామికొక్కనాఁడని పల్కఁ బాయక నూఱురూపాయలిచ్చుఁ

గీ. అవికలకునం చుఁ జెవికెంపు జాలకంచు నత్తరులకంచు నుత్తనిమొత్తకనుచు
దిండులకునంచుఁ బన్నీరుగిండికనుచు వానిసొమ్మెల్లఁ రాఁబట్టె వారవనిత ౧౧౨॥

క. కనఁ గాంగి కాముకునితో ననుకూలత నొక్క గేహమందుండఁగ బ్ర
క్కన యంగణంబునందు జ్ఞనని యుఁ బ్రస్తావనావశంబున నంతన్ ౧౧౩॥

పాప కేశవరావు వినునట్లితర వారకాంతల యౌన్నత్యమొకతె నేస్తకత్తెతోఁ జెప్పుట.

గీ. కేశవుని వీమలందు సోకింపఁదలఁచి పాత్రిత వేశినితో విట్టులపల్కెఁ గా
నప్పమాచి తెకలవాణి యొప్పులెల్ల మొన్నమొన్న టికన్నదిరొన్ని నేర్చె ౧౧౪॥

శా. దాసం బ్లీడరు గారొకానొకరు చేతం బట్టిరా వేరుషే
మోనానాటను దీపబూచినక్రియన్ ముత్యాల రత్నాలచే
పౌనానావిధ భూషణంబులను దేహంబెల్లనిండిన్ని మీ
దీనారంబులు పెట్టెగా దియ దిఖ్యాతింజెందెఁ బ్వీఁటిలోన్ ౧౧౫॥

చ. చదువుల నెంత నేర్చినను జక్కఁదనంబది యెంతగల్గినన్
మొదటను వారనారులకు ముఖ్యముగాఁ జతురత్వమున్న నో
టదక దృష్టమా పయిని దోడగునంతటి పొగ్గిమంబులే
మదవతికబ్బె నెంతపలుమాసి సినైనను వంచునింతలోన్ ౧౧౬॥

క. అక్కరొ దానికిఁ గల్గిన చక్కఁదనం బెంత దాని సౌరెంత టిదా
వొక్కపరి జూచి దానికి నిక్కలి రొక్కంబులీక మిగులు నెయొవఁడన్ ౧౧౭॥

సీ. ఇట్లైవచ్చినయట్టియింజనీయరొకండు మేలైనయద్దాలమేడఁగట్టె
నున్నట్టులుండంగనొకవరుసీయరుపేరైనకాసులపేరు లిచ్చె
నిన్నమొన్నను వచ్చియున్నయాకౌంటరు బాగాబవారసుబట్టలిచ్చె
సరసంబునొకతూరిసల్పి నాజరుగారు పదియుంగరంబులుగొదుకకిచ్చె
గీ. గడనకత్తెయనంగనప్పడేఁతిగాక యున్నవారలపేరేమియూరు నేమి
యింతటిదిగాక యున్న చౌదంతియొకతె పల్లవముకత్తమికెక్కెలి ప్రౌఢసుమ్ము॥ ౧౧౮॥
క. నాకుంగలదొకతనయవివేకము నొకయింతయైన వెలవుగలదిగా
దేకరణిబ్రదుకనేర్చునొ నాకాలంబెల్లుగడపి వానొయ్యెలుఁగవే ౧౧౯॥
ఉ. మంచిగుణంబునంబలుకు మానిసికేశవరావుతమ్ముఁగా
మించెనుగాన వానిమదికెక్కెడుచొ సరసంబులంగలం
గించియనుగ్రహంబతనికింగలిగించినముందు వెన్కలం
గాంచెదు వాఁడుగాఁడు తన కాంక్షితముల్ సమకూర్పకుండునే ౧౨౦॥
మ. అనినామాటలు వీనులందవులఁగా నాకేశవుండాత్మలో
ననుమానించుచు మీరికెన్నఁడును నేననాయమున్ జేయ నం
టి నెద్రవ్యంబును గోరనంతయును రెట్టింపుల్ సమర్పించుచుం
టినిగాదే యిఁక వీరికిం దనివి బుట్టింపంగ నాశక్యమే ౧౨౧॥
సీ. అబ్జమ్ముమిండ్లగుంపావరించినయట్లు పనసపంటికిఁజుర్రమూగినట్లు
రత్నంబుపైఁబోరబాగ్గికీనివిధమున ముత్తెంబుపైగబ్బువాత్తినట్లు
దొండకాయపైఁబెమ్మ్బలంకెంచియున్నట్టు నీటశైవాలంబునించినట్లు
కస్తూరిపైఁదిత్తిగమ్మికాపొలిక మత్తిపైభూతంబుమత్తిగినట్లు
గీ. వారకామినియనుభోగ్యవస్తువులను వృద్ధమాతయనందగు పెద్దపిడుగు
నిచ్చలునుగాచియుండంగ నెచ్చుటనుకొనకాంచ్రకువేడ్కచేకూరఁగలదె॥ ౧౨౨॥
క. కోదువఱయొసంగితిభూషణములు సదనమునంగల్గువస్తుచయమమ్మితి నా
సుదతిన్ మంగళసూత్రము తుదగాఁగలతొడవులెల్లదోఁచియొసఁగితిన్ ౧౨౩॥
శా. కోశంబెల్లను వీరికిచ్చితిని సంకోచంబు లేకుండ నా
కాశంబంతటినోరుపాపితుడు కుంగైఁబట్టనింగఁగా
నాశఁజెందుచునుండె నిప్పటియుపాయంబెద్దియో సర్వమున్
నాశంబందిన నచ్చెలిన్విడుటపాపిన్నాగమైతోఁచెడున్ ౧౨౪॥
ఆ. అదియుఁగాక తనకుఁబదిలక్షలబ్బిన నన్నెసమ్మియుండె నన్నతాఁగి
దీనివిడువుకన్నపాపంబువిడుమట మంచికార్యమనుచుమదినిదోఁచె ౧౨౫॥
క. కాకున్న సతియొకవింత జేకొన్నందిపకెంతసిరియబ్బునొకో
నాకన్నఁగనిమఁదెవ్వం డీకన్నెన్ వసువాసంగకేమిచునంటిన్ ౧౨౬॥
వ. అని యిట్లు తలపోయుచు నత్తరుణుండు తన యింటంగల విత్తంబు తగ్గుటంజేసి యింగితజ్ఞ సంగతవలన నప్పటిపుచేసియలతం దనయందు గౌరవంబు తగ్గుచుండెన

నితలంచె వల్లైన నాతనికిం గవకాంగిపై యనురాగంబున కించుకయు గొఱంత
లేక సంచరించుచుండె నంత నొక్కనాఁడు ౧౨౭॥

చ. ఇరువురు నొక్కశయ్యపయి నేకతమొంబవళించియుండఁ ద
త్కరసరసీజమాత్మకరతామరసంబునఁ బూనియుంతియ
త్తఱుణునివ్రేటాలకును దారిచి మెల్లన వాని వ్రేలియుం
గరమును దీసి నీకరముగాటమొ నాదుకరంబుగాటమో ౧౨౮॥

ఉ. కాంచెదమంచు నైజకరజాంజకనిష్ఠికయందునవ్వుతో
నుంచితదంగుళీయకము నో ప్రియవల్లభ నీదు హస్తమున్
మించెను వాకరంబనుచు మేలములాడుచు నన్యముం బ్రసం
గించఁ బోడంగ నాతఁడును గిమ్మనఁ డాయె శశాంకశేఖరా ౧౨౯॥

మ. సరిగం జుల్లలఖండు వానొక ఫుడంసద్వంద్వముం జేర్చియా
సరసుండుత్సుకుఁడై చటించుతఱిఁ జంచచ్చంచరీకాక్షి త
త్కరమాలంబము గాఁగఁ దోవరిగి చిక్కంబట్టియమ్మేలియు
త్తరచేలంబును మెల్లవంబయఁట గాఁ దారించి డబ్బాటుగన్ ౧౩౦॥

క. ఆయుత్తరీయమాతఁడు చయ్యనసవరించుకొనఁగ సాఁగినవహహా
పయ్యెదలాగుచు నాతో సయ్యాటములాఁడు టేమిసాహసమనినన్ ౧౩౧॥

క. ఔరా యీచాతుర్యం బే రామలయందు నుండు నే మొకొ యిస్సీ
వారాంగనతోఁ గూడని వారదృక్కులు గాక వైభవయుతులే ౧౩౨॥

గీ. అనుచుఁ దలపోయ సాఁగె మూఢాత్ముఁ డతఁడు పతులకెత్తుకపోయెఁబైబట్టయనెడు
రీతి చేకూరెనం మను ప్రీడెఁజెందఁ డౌర కామాంధులకుఁ గాంచనౌనె యొకటి ౧౩౩॥

క. ఈకరణి సర్వధనముం జేకొని యాతని గృహావశిష్టుం జేసెన్
శోకించి రింటవన్నము గోకయుఁ గలవడక తల్లిఁగుల సతియుఁ గొడుకున్ ౧౩౪॥

ఉ. ఎంతటి భోగసంపదల నెంత ప్రతిష్ఠలఁ గాంటిమయ్యయో
వింతయొసంగనిన్నియును వ్రేల్మిడి వ్రేల్మిడి నయ్యె దైవమా
వంతయొసత్యమయ్యె నా భవచ్చరితంబున కష్టుగల్గునే
సంతతమొక్కరీతిఁ గడసాఁగునె యెంతటి మంచివానికిన్ ౧౩౫॥

క. అని యిటు దుఃఖించెను వ్యాంతారత్నములు వసువవలదను వారుం
గనరాకుండిరి పుడమిన్ ధనములు శాశ్వతములను మ్మఁదలఁ ష్నవ్వ నే ౧౩౬॥

చ. త్రిపురవిదారదానపరిదీపితనిర్మలదేహదేహభృ
న్నిపుణవిహారిహారిపదనీరజసేవకరక్షకత్రప
త్కృపణనిదానదానవవిఖండనలంపటబాణబాణదై
త్యపురనివాసవాసరనిశాధిపవహ్నిసదక్షదక్షపా ౧౩౭॥

శాలినీవృత్తము.

శ్రీగౌరీసంశుద్ధచిత్తాబ్జభృంగా వాగీశాదిధ్యేయభవ్యస్వరూపా
నాగేంద్రాస్యప్రీణనప్రేష్ఠచిత్తా నాగేంద్రాధీడ్భూషణవ్యాప్తదేహా ౧౩౫॥

గద్య.

ఇది శ్రీమన్మంత్రిప్రెగడవంశపయఃపారావార రాకాసుధాకర రాజబిరుదాం
కిత భుజంగరాయామాత్యపౌత్ర హరితసగోత్ర పవిత్ర దుర్గామల్లికా
ర్జునప్రసాదరాయవరపుత్త్ర శ్రీమార్కండేయ వరప్రసాదజనిత
కవితాధౌరేయ బుధజనవిధేయ భుజంగరాయనామధే
య ప్రణీతంబైన వారకాంతయను చాటుప్రబం
ధంబు నందు ద్వితీయవిలాసము.

శ్రీ శ్రీ శ్రీ

శ్రీరస్తు.

శ్రీమార్కండేయస్వామినే నమః.

వారకాంత.

చతుర్థవిలాసము.

క. శ్రీమార్కండేయేశ్వర వ్యోమాశుగవహ్ని శంబరోర్వీదినరా
ట్సోమయజమానమూర్తిధీమజ్జనవినుత దేవదేవమహేశా ౧॥

గీ. అవధరింపుము పైకథ హర్షమెసఁగ రామదాససుతుండిటు కామవృత్తిఁ
దనదుసర్వస్వము నభోగవనితపరముఁ జేసి సంసృతికైగాసిఁ జెందుచుండ ౨॥

ఉ. ఇంగితచేష్టలం గని మనీషితుఁ డుంబటు బుద్ధిశాలియౌ
సంగడికాఁడొకండు దెసదజాలి జనింపఁగ వానికిట్లనున్
భంగము రాకయుండఁగ నుపాయము జెప్పెదనోయి మిత్రమా
వెంగలివై ధనమించిపది వేమరుఁ ద్రవ్వఁగఁ బోకు మెప్పుడున్ ౩॥

ఉ. చేసినదేమొ చేసితది చెల్లుఁగఁ జేయు మనిప్పుడైవనా
దోసపుతొత్తు పైనిమది దొర్లఁగనీయక వాదుపల్కులం
బూసను గ్రుచ్చినట్లు మదిఁబొందికసేయుము నీకు నీపయిన్
వాసియు వన్నెయుం గలుగు బంధుజనంబులు మెత్తురెంతయున్ ౪॥

శా. ప్రాజ్ఞై యుంటివి రెండుమూఁడగు నరీక్షాంశంబులన్ బుద్ధియున్
భాసింపన్ విశదంబుగా మిగుల సంభావింతు రుద్యోగులున్
వాసిన్ విస్మితృగౌరవంబు నవ్వ్యాపారముల్ నీయా
యాసం బుంబడఁబోకు నొక్కపనికై యత్నంబుఁ గావింపుమా ౫॥

క. ఆఁకటఁ గుందిరి తల్లియు వాకులకాంతయును మిగుల నాకులపడుచున్
నీకది శ్రేయంబగునే యేకరణి నోయింత యన్న మిడఁ దగుఁ గాదే ౬॥

శా. అన్నం గేశవరావు నాహితుని పల్కాలించి చింతించి విలా
సన్నాయన్న లిసాక్షి వీడుమనవీఁడ కార్యమ్ముఁ దక్కనే
మన్నం జేసెద దాని వీడిన యెడన్ వ్యాపారమింకేల నా
కన్నం బేటికిఁ జుట్టలేటికిఁ దుదం బ్రాణంబు లింకేటికిన్ ౭॥

గీ. అయ్య నీతని తోడఁ గారవఁగ నేల యట్లు చేసెదనని వీని నంపి మఱలఁ
జేయు పనిమానవన్న మి నేయు నీతఁ డనుచు నుద్యోగ వాంఛతో నతనికనియె ౮॥

మ. చనువుం జెన్ బలు వాక్శ్యనుండియు సిరస్తాదారుతో వాకుని
స్థానరం గాదరభాస్తుఁ జేయ నొక యుద్యోగంబు నీకుండునే
మును మాతండ్రినిఁ జూచి గౌరవమునం బూజించు మా ల్లోట నే
యనుమానంబొక యింత లేదు పని నాకైనట్లు గానమ్ము మీ ౯॥

క. ప్రస్తుతముఁ జూతు ననుచున్ నిస్తులగస్తులవాసి ననిచి నపుణతఁ గార్య
ప్రస్తావఁ జేయంగ సిరస్తాదారుఁడు కేగి రయమునఁ బిలికెన్ ౧౦॥

వ. అనంతరంబా సిరస్తాదారుండు వీనియవసరం గటకటంబడి దైవగతి కచ్చేరంబు నందుచుం బుణ్యవశంబున నిరువది రూపాయల నెల సంబళంబుగల యొక వ్యాపారం బవకాశంబగుటం జేసి యది కేశవరావునకిప్పించె నదనంతరంబు ౧౧॥

చ. అదిమొదలా పనిన్ని పుణుఁడై నెర వేర్చుచు వచ్చు నామ్ము తోఁ
బదితనయుం టికి బ్రతుకనిపారఁగ వైనుచుఁ దల్లిచేతులోఁ
బదివెలయాలికిచ్చుచును వారలందున్న ను జాల్క సేయఁగా
వదలక దాని యింటికిని వచ్చుచుఁ బోవుచునుండె నిచ్చలున్ ౧౨॥

సీ. ఈ వేళఁ బద్ధకం బెవరియుచు నుండెనీ యిల్లాలు చెంతకు నేగుమను మ
నీ విచ్చు నీవికి నీనాటికింతయె చాలుఁ జాలును సరసంబులనుచు
వచ్చెనుఁ దప్పి నవలెంచు సణుఁగుచుఁ బెళపెళయని నొటికలనని విరుచు
నొక్క నితోఁ గూడియుండిన మాకింకఁ గడుపు నిండెనటంచుఁ గసరు మంచును॥

ఆ. నిన్నియే వగింపు లెవరియుచు నుండియు దాని యిల్లు విడుతునే నియింక
నిశ్చయముగ మేనవిల్వ పుప్రాణంబు లనుచు నెంచువాఁడ బ్బరంబు ౧౩॥

గీ. కేశవుని తల్లి మిగుల దుఃఖించి యకట వీఁడు దుర్వ్యసనపరుఁడు వీఁడ కుండై
నేమి సేయుదు మరలంగ హితము చెప్పి చూతమని యెంచి మెల్లన సూనుఁ బిలచి ౧౪॥

క. నాచెప్పెడుపలుకులు తం । డ్రీ చక్కఁగ వినుము నీదు డెందము నెవ్వం
డో్రి చెఱఁగొట్టిరిగద నే వాచఱచినసట్టిచేష్ట వదలకయుండున్ ౧౫॥
ఉ. ఇంటికిఁబెద్దవైతివిటు లిచ్చఁజరించుట నీకుధర్మమే।
యింటిని గాని నేను మృతినొందినదాన నెభర్తతోడనీ।
కంటకమేల నీకుఁ బరకామినిఁ బొందుట మేలుగాదుము।
క్రొంటికి నైన నీదృశులఁ గాంచకయుంటిమె యెందఱెందఱిన్ ౧౬॥
క. అంతటి కాపురమంతయు నింతకుఁ దెచ్చితివి నిన్ను నేమన విధియే
పంతముఁబట్టె నొకనపై సంతాపముఁ బొందెనేని చక్కంబడునే ౧౭॥
చ. పడపుపొలంతులెందఱినిఁ బాడొనరించరు భూమి నెవ్వరుం
జెడిన వాండ్రకేమి పలుచిక్కులఁ బెట్టుచు మాయలాడుచుం
గడనయొనర్చుచుం డెదరు గాకికి నొప్పియె యొద్దుపుండు పెం
పడఁగిన వారినెల్లఁ బడనాడెద రంతటిమానశీలురన్ ౧౮॥
ఉ. మాయలుచేష్టలెల్ల నెడమాటల కర్మము లేదు సత్యముల్
తోయములోని వ్రాఁతలనుఁ దోఁచు పుమాటలు వారిసొమ్ములే
హేయప్రవృత్తి నైన ధనమే గడియించుటయందు దీక్షను
మ్మాయరవింద నేత్రలకు నగ్గము నై చెడకుండ రెవ్వరున్ ౧౯॥
క. నామాట నమ్ము చక్కఁగ నీమది నూహించుకొనుము నిశ్చలవృత్తిం
గామించు వారిఁ జెరచుం బాములతోఁ జెలిమి వారభామల పొందున్ ౨౦॥
గీ. అనిన నాపల్కులను నూఱాడలేక శిరము నొక్కించి తలవంచుచు సిగ్గుగదురఁ
దస్కరునిపోల్కెఁ బోఁగముల్ ధరణియందు నల్లనల్లన జరుపుచునవలఁజనియె ౨౧॥
క. తల్లిపచించిన పలుకుల నల్లంబున మఱలమఱల నూహించికడున్
దల్లడపడుచుం జరిగిన చెల్లందల పోసికొంచు నేకతమతఁడున్ ౨౨॥
మ. ననునారాయణశాస్త్రి యింతదశఁ జెందంజేసె నీకార్యమం
దుసపాయంబొనగూడు నంచు మదిలో దోచెం దదందాని యా
వనమ్మాచక్కఁదనంబు నావలపులా వాల్జూపులా ప్రౌఢిమం
బు మనన్నిట్లుగ మత్తుమందుల క్రియన్ మోసంబునొందించదే ౨౩॥
సీ. ఒకనాఁడు వీణపాటకు మది సొక్కించి చేటెరొక్కంబెల్లఁ జేరఁదీసె
వివిధభోగంబుల వివశతనొందించి యొకనాఁడు మాన్యంబు నొడిసికొనియె
దరిఁజొచ్చి యొకనాఁడు పరిహాసమత్తత నుండంగ మురుగుల నూడలాఁగె
వ్యజనంబు నొకనాఁడు హాయిగా విసరుచు మగరాలతమ్మెట్లు మాటికొనియె
గీ. నుత్తరీయంబుకొంగున నొక్కనాఁడు ముడిచియున్నట్టి కాసులు మోహపెట్టి
పిడియమిచ్చుచు మెల్ల విప్పికొనియె నివియుమఱలౌనొ తస్కరనృత్తులౌనొ ౨౪॥
శా. ఆమాణిక్యము లెందుఁ బోయెనుహహా నీయంబైన భూషాగణం
బేమైపోయెననర్ఘవస్త్రనివహం బెందుండెనో యక్కటా

యామున్ ద్రాక్షఫలహారము లడిగెనెందా భామ లేమయ్యెనో
యేమందు సకలంబు నిక్క ముగ నా హేమాంగికిం జేరెనే ౨౫॥

మ. అకటా యెంతటి కల్లలాడితిని నాహస్తంబుతో నేను దా
నికి నేమిచ్చితి నంతె కాక మనయింటం గొల్లగా దోచెనే
ప్రకటంబొప్పగ మస్పితృప్రాణములకున్ బాలయ్యె మువ్వంతుగ
న్సకలార్థంబుగ నిచ్చినన్ దొరకరా చంద్రాస్యకీడౌ సతుల్ ౨౬॥

క. ఏమైనం గానిమ్మా భామామణి విడతు నేనెఁ బాపము వచ్చున్
నామీఁదన్ మనసుంచుచు నేమానిసి నైనఁ గంటనీక్షింపదు గా ౨౭॥

గీ. మునుపఁటి గౌరవము డిగెం గన కాంగికిఁ దల్లి కేమి కారణమొకో
మనకు వ్వారికి భేదంబును గల్గునె గౌరవం పుపొర లేమిటికిన్ ౨౮॥

వ. అదియునుం గాక ౨౯॥

ఉ. త్యాగము తగ్గుచున్న యెడఁ దగ్గక యుండునె వాని వెంబడిన్
రాగము చంచలాక్షికిఁ దరంబె పాటియొగా దెలియుట్టువ
రాగమ వేళలందటిను లప్రతిరోధము గాఁగ వచ్చునా
భోగము గ్రీష్మకాలమునఁ బొల్పతి పోవక నిల్చియుండునే ౩౦॥

ఆ. తండ్రి డినన్ను మాన్పఁ దలఁచియోపక పోయె నాఁడు దాని మాటయంతకన్న
నధిక మౌనె యింతయర యుంగ నేటికి వనియ ధా పురంబు గనుజరించె ౩౧॥

క. అటులుండఁగ నగ్గణికా కుటిలాలకఁ జూచి తల్లి గొణుఁగుచు మననెనీ
విటు సంసారిణి వలెనొక విటుతో నుండంగ బ్రతుక వెర వేమియగున్ ౩౨॥

కవిరాజవిరాజితము.

కనఁబడెఁ గాయలు రాల్చిన మామిడి కైవడిఁ గేవరావతఁడి
చ్చునె పరహాలను గోకలు మాదలు సొమ్ములు నేమని వానిపయిం
గొనకొని మక్కువ వీడక యుంటివి కోయనఁ గోటివిటుల్ గదయే
పునని తఁడంపొకఁడొకటు గాదొకొ పుస్తెనుగట్టె నె కంఠమునన్ ౩౩॥

సీ. పల్లవరాగంబు పలుగప్పఁగనకున్న బల్లవరాగంబుఁ బడసినగునె
నీవినోదము లెల్ల నెరపక యుంటివా నీవినోదము జేయు త్రోవగలదె
పలురూపు గాన్పింపఁగిలకిలన్ గనకున్నఁ బలురూపులను మాయఁ బరపు టెట్లు
తియ్యని మాటలఁ దేల్చక యున్నచోఁ దీయనీ వశమౌనె ధీరు మనసు

గీ. ఈపటుల సేయకుండినఁ దుందువదన యేవిటులు నిన్నుఁ జూతురు భావమలర
గానవమ్ము ము నామాట కానవమ్ము వెన్నెలవు గావు సుమ్ము నీ వెన్నెలవున

సీ. ఒకనితో మాటలనొప్పగా నాడుచు నొకనిని వేగలోనికినిఁ బిలచి
యొకనితోఁ బరిహాసయుక్తులు సెప్పుచు నొకనికిఁ గనుసన్న యొనరఁజేసి

యొకనికి వీడెంబు నొసఁగు నంతనొకనికి నవ్వుచు మొకముఁ జూపి
యొకనితోఁ బ్రాణనాయకుఁడ వీవని చెప్పి యొకనిపైఁ గోపంబు ప్రకటపరచి
గీ. యొకనితో నిన్ను విడియుండ నోర్వ ననుచు నొకనితో రెక్కయుఁ బూర్తి సేయక యొవారి
చేతఁ గలరొక్కమంతయుఁ జేరఁ దీసి పంపదే నియ్యది యేటి పడఁపు పాలఁతి ౩౫॥
క. కొంటెతనంబులు వెలజా, ల్గంటికి జన్మంబుతోడఁ గల్గవలెం గా
కంటు నెచెప్పిన మాటలు మంటికి నెవ్వండు సెప్పె మోసపై వాఁడిన్ ౩౬॥
క. కావున నెవ్వని కాపుర మేవిధమునఁ జెడిన సంశయింపక వేవే
వేవేలు చేర్పఁగా వలె వేవురు విటులకు నాగిటుకు వెట్టఁగ వలయున్ ౩౭॥
వ. ఒక్కనాఁడు నీయందనురాగంబున డప్పుల్యాటీక లెక్కరయియున్న నాయఁడుగారు
వారంబంపియుండిరి నీవప్పుడు మేళంబునకుం గ్రామాంతరమందుండుటం జేసి
వారియుద్దేశంబు నెరవేరదయ్యెం గావున ౩౮॥
ఉ. ఆయత విత్తవంతుఁ డుయశోధికుఁ డున్న కలాధికారియున్
నాయఁడుగారు నీపయి ఘనంబుగఁ గామముగల్గి వాతఁ డలం
బాయని వేడ్కఁ బంపెను నభాగ్యమిఁ కేమని చెప్ప వచ్చు నా
రాయణశాస్త్రి నంపి నరయంబున వచ్చునటంచుఁ జెప్పినన్ ౩౯॥
క. ఆ స్త్రీరత్నంబతనికి శాస్త్రింబిలువంగఁ బంచి చాతుర్యమునన్
వస్త్రాదిభూషలన్ మరు శస్త్రంబనఁగన్ను గవకు సమ్మద మొసగన్ ౪౦॥
చ. జలజలలాడు పెన్నెరులసంపఁగి నూనె మెఱుంగు వెట్టి బల్
కలకలలాడు సోఁగయగు కన్గవఁ గాటుకఁ దీర్చి నిద్దమై
మిలమిలలాడు రంగుపని మించె సుపావడఁ గట్టి దానిపైఁ
దలతలలాడు నొక్కజలతారు బనారసు పైటఁ జేర్పఁగన్ ౪౧॥
క అయ్యింతిఁ జూచు వేడుక నయ్యుద్యోగస్థుఁ డధిక హర్షంబునరం
దయ్యవిలుకాఁడు దరుమం జయ్యనఁ జయ్యనననంగఁ జూముచు నడ చెన్ ౪౨॥
శా. ఈ లీలం జను దేరి నాయఁడపుడా హేలావతిం జూచుచున్
బాల్యారత్నము తోడ నేవిధమునన్ భాషించెనో దాని ప్ర
శ్నాలాపంబుల కేమి యుత్తరము దా నందిచ్చెనో దానితో
నే లీలన్ విహరించెనో యెఱుఁగఁ డా యొంజిత్రమా నెంచఁగన్ ౪౩॥
మ. పవలుద్యోగపు కార్యముల్ వడివడిం బాటించి చన్నారసైం
ధవము లందగ తింజరించు మనుచుందరింౘ నా భామతో
నవహేలారతిమందమందకృతులన్ వర్తించి చిన్ రేయి తా
నవలీలం జను నంచు నెంచు మనఁట నాయండద్భుత ప్రక్రియన్ ౪౪॥
క. పలుమారు నాయఁడీగతి లలనారత్నంబుతో విలాసము సలుపన్
వెలవెలఁ బారుచు మదిలో నలకేశవరావు చింతనందం దోడఁగన్ ౪౫॥

ఉ. అమ్మనఁ బాలు ద్రావితుదఁ బొమ్మన గుద్దుదురన్ని భంగులన్
నమ్మగ రాదు హారలల నామణులన్ మును దండ్రి చెప్పె మా
యమ్మయు నింతిబంధువులు నాప్తులుఁ జెప్పుచు నుండిరిన్ని యున్
సమ్మతిఁ జేయనైతి నవిసత్యము లైకనవచ్చె నీయెడన్ ౪౬॥
గీ. బ్రాహ్మణునిఁ గాని పోఁదరన్ పలుకువోయెఁ గులసతికి బోలె భర్త నాకునుఁ గండ
మనుమనుడువు లెల్ల నున్న యయ్యోరుద లంప నిన్ను విడఁజాలననుమాట నీటఁ గలసె ౪౭॥
క. అంతటి సంసారము నా కింతటికి న్వచ్చె నీని నెంచయుటచేనీ
చెంతకుఁ బోయినవారిం బంతంబున నెవరు పట్టి పల్లార్చిరొకో ౪౮॥
చ. గతమున కీగతిన్ వగవఁ గార్యము గల్గునె నాకు దీనిపై
మతి విడఁ గుం డెనిప్పుడు సుమానఁగఁ జాలనుడ నిపొందు నా
కితరవధూటులప్సరసలే నియుఁ జిత్తమునందుఁ బట్టరా
చతురతయా విలాసములు నా మృదురూపము నెందు గల్గునే ౪౯॥
ఉ. ఎంతటివారు గోరినను నెన్ని ధనంబులనిచ్చిరేని యా
వంతయు వారిపై నిమనసంటి కూరిమి గల్గనేరద
కాంత కునిశ్చయంబు ధన కాంక్ష మొయిన్ వివరించిఁ గాక త
త్స్వాంతము నన్నుఁ బాయదిఁక దానె వరించిన వాఁడ నౌటచేన్ ౫౦॥
ఆ. నాయఁ డుండె నేమి నాస్నేమి భ్రాంధించెఁ గానదీని విడువఁ గాదు నాకు
ననుచు మనసు ద్రిప్పి లోనియోగముగుండు వారకాంతవలపు వంచదేవని ౫౧॥
క. నాయఁడు క్రమక్రమంబున డాయుచెలికిఁ గేళపురకు రూఢిగ నెపుడుం
బాయనితమకము గలదని చేయవలయు నేమటంచుఁ జింతిలె నుమదిన్ ౫౨॥
సీ. తప్పలేకున్న నదడవియా ఫీసులోఁ బోసఁగనిమాటల విసువు ముండుఁ
గనకాంగి పొందు వద్దని పరోక్షంబుగాఁ బెరవారిచేతఁ జెప్పించు చుండు
లెస్సడి పూర్యాటీక లెక్కరుని నన్నుఁ గోపించు నేమనియనపించుచుండుఁ
నడరి పాటునఁ ద్రోవ నెదురైన విడువక ముఱుముఱు చూపులఁ జూచుచుండుఁ
గీ. గేళపునిమీఁద నాయమకిసుకఁ బోడమి చేయఁగలచిక్కులెల్లను జేయఁ సాగె
నేకఫలకాంక్ష గల్గిన వెంతవారి కైనఁ గలఁతలు బోడముటయుద్భుతంబె ౫౩॥
చ. ప్రబలవిరోధమివ్వరుసఁ బైఁబడి యొన్ ధనహానిసంభవిం
చె బలగ పుంజనుల్ దరిని జేయరి రైన నుపీడఁ జాలఁడ
య్య బలను రామదాససుతుఁ డౌర పయోరుహసంభవుండు వా
రిబిసరుహాక్షి మోవి మధురత్వముసీ్వయులమోవినుంచఁడో ౫౪॥
చ. సరసపు పల్కులవ్వనితసల్పుచుఁ గేవలవృత్తి వోడని
బ్బరముగ నుండి యుండియును బాలు వనాయడు గారి నెన్నుచున్
వరగుణుఁడచ్చరూపుఁడని వర్ణన సేయుచు నాతఁ డిచ్చునం
బరములు సొమ్ములున్న గలుమాటికిఁ జూపుచు సంతసిల్లెడున్ ౫౫॥

ఉ. తోయరుహాస్యకేశవునితో విహరించు మనంతలోపలన్
హాయిగ నాతఁడున్నతఱి హాయిటకెవ్వరొ వచ్చుచుండిరా
నాయఁడుగారిమాటలు వినంబడె నల్లదె యూరకుండుమా
పాయుట మేలు లేదిఁక యుపాయమటంచును దిక్కులారయున్ ౫౬॥

గీ. ఆరసాభాసమే మనియనగ వచ్చుఁ గేశవుండంతలోపల గినుకభయము
నేవయును గిందులాడంగ భావమెఱియఁ జేయుపని లేక యిట్లని చింత సేయు ౫౭॥

చ. హరహర యేమి చెప్ప వెలయాండ్రు కృతఘ్నులు నేనొసంగునం
బరములయూరు పేరులును మానె నెసొమ్ములడంగిపోయె నే
సరసవిహారముల్ మిగులఁ జప్పనివయ్యెను నేటికీక లె
క్కరుసు గుణుండు దాతయనుగావలసెంగద కాలమెట్టిదో ౫౮॥

ఉ. చక్కెర నోటయున్నతఱి స్వాదువుగాని కఱంగియంతలో
గ్రక్కన మ్రింగినట్టి రుచిఁ గానఁగ వచ్చునె యట్టిరీతి నీ
కక్కసపుంబొలంతులకుఁ గామితవిత్తము లిచ్చునప్పుడే
మక్కువ గాక యీగి యొకమాత్రము తగ్గిన మోముఁ జూతురే

మ. అనిచింతించఁగ నింగితంబెఱిఁగి వేశ్యామాతయున్ వేగ నా
తనితో నిట్లను నయ్య యీపనికి నై తప్పెన్నఁ గాఁబోకుఁడీ
ఘనుఁడుద్యోగియటంచు నొప్పవలసెం గాకున్నఁ గోపించునో
యనసత్యంబని యెంచి బాలిశతబూర్వాకారుడై యుండఁగన్ ౬౦॥

క. వానిం దొలగించెడు వెఱ వానాయఁడు దలఁచి వీనికపకృతిఁ బోలెం
గానఁగ రాకుండంగా నేనొకటియొనర్తునను మనిశ్చితమతియై ౬౧॥

ఉ. ఈతరుణీలలామ నితఁడెన్నఁడు వీడక యుండె దెవద్దన్
నీతియుఁ గాదు చేయగల నేర్పులనెల్లను ముందు జేసితిన్
జీతపువృద్ధి పైన తనిఁ జేసెద ట్రాన్స్ఫరు వేయుచోటికీ
భూతము దీనితో వదిలిపోవునటంచొనరించెనట్లుగాన్ ౬౨॥

కేశవరావును బదిలీయొనర్చుట.

వ. అట్లా కేశవరావుం బదిలీయొనర్చిన నాతండును నాయండొనర్చిన కపటంబునకుం జింతించుచు నకటా ముందువచ్చిన చెవులకన్న వెనుకవచ్చిన కొమ్ములు వాఁడి యన్నగతి నీతండు నన్నుఁ దొలగించి కనకాంగి నాక్రమించెనే యని చింతించుచు

ఉ. వద్దనజాలవేతనము వర్ధిలుచుండఁగ వీఁడజాలన
మ్మద్దియ నేమి సేతు నెటఁ బోదునటంచొకకంట దుఃఖముం
దద్దయు నొక్కకంటను ముదంబిడి దానినిఁ గౌఁగలించియో
ముద్దులగుమ్మ నన్మరువఁ బోకుము నేనటఁ బోయివచ్చెదన్ ౬౩॥

వ. అనవుడు. ౬౪॥

క. బుడిబుడిఁగన్నీరెగతిఁ బొడమెనొ యన ప్రియుఁడ వచ్చిపోదువు గాక
ప్పుడపుడటంచుం దద్ధన ముడుఁగక కొనుతలఁపుఁ గలిగియోరం జెప్పెన్. ౧౬॥

చ. అతఁడును గొంతదవ్వుగలయన్నగరంబున కేగియప్పనిం
జతురతఁ జేయుచుండి దివసంబులు మాటికి లెక్కఁ జూచుచుం
బ్రతిరవివాసరంబునను రైలుపయిం దగ వచ్చియింతికై
యతిశయమైన వేతనములవ్వది రూప్యము లిచ్చి నిచ్చ చేన్ ౧౭॥

ఆ. ఒంటిపొద్దుభుక్తియును భోగహీనత. భానువాసరమునవ్రతము సాకు
ననిక లెక్కనుండ కుహద్దు చెప్పి పొలంతి కేశవాఖ్యుఁ గాముకేళిఁ దేల్చు ౧౮॥

కేశవరావు కనకాంగికి తనమీఁద ప్రేమగలదనుకొని సంతసించుట.

ఉ. పాపయిఁ గూర్మిచేసుదతి సాయనితోఁ గపటంబు సెప్పినం
జాపఁగలేదు సంతసమహర్నిశముందనయంబుఁ గూర్మిచే
నోపణమందుఁ గూర్మియగునో నివరింపఁగఁ జాలఁడయ్యెను
న్నాపదిమాత్రమిచ్చునపుడందిన గౌరవముం దలంపఁడో ౧౯॥

క. ఇటు సుందరి నాయని చెంగట మిక్కిలి ప్రేమ్మిఁ జెందిక్రమమున నతనిన్
మటుమాయలఁ బన్నుచుఁ దన పటమున ముడివేసికొని యొఁబ్రజ్ఞావతియై ౨౦॥

సీ. ఎంతశిక్షాపాత్రుఁ డేనియుఁ దనహితు నించుకలో విడిపించుచుండు
నెంతయనర్హ్యవకేనియుద్యోగంబు నించుకలోనఁ జెప్పించుచుండు
నెంతదుష్కరకార్య మేనిలంవఁ దనకుఁగొని యించుకలోనఁ జేయించుచుండు
నెంతమహాత్ముఁ డేనియుఁ దనవైరి నించుకలోఁ గణపించుచుండుఁ

గీ. బలువురీయింతి నాశ్రయింపఁగఁ దొడఁగిరి కలికికిసుకసుసైగ జగజవడఁకిరి
చానచాతుర్యమగ్గింపసాగిరపుడు దానిభాగ్యంబువర్ణింపఁదరమె శర్వ ౨౧॥

క. కోవెలఁదికి నెలజీతముఁ గావించెం గేశవాఖ్యకిరణికిన్ సర్వం
బీవేయనఁడదియధికం బీవేయనదతఁడు జెందఁడీవేడుకయున్ ౨౨॥

క. ఈకరణి నుండ నచ్చట నాకేశవుఁ డొందివ రమస్తమదినముం
దే కాకనచుమనదుమన్ రాకుండెని దేహియను చురగులుచునుండెన్ ౨౩॥

సీ. నీలముల్ శుద్ధశైవాలములైడవిల్లు జాలముల్ ముంగురుల్ మాకలమంటఁ
జెండులై బంగరుగిండులై దానిమ్మ పండులై గుబ్బపాలిండ్లుల దరఁ
దూఁపులౌ మన్మథుపాపులోయెలదేఁటి రూపులోయనఁగ వాల్జూపులమరఁ
దారమై నిల్చు సింగారమై పూవిల్లు సారమై సుందరాకారమొప్ప

గీ. నడుగడుగునందుఁ దడబడి బెడఁగుఁ జూపఁ గిలకిలనునవ్వ మొలకలు వలపుఁ దెలుప
వచ్చియచ్చెలి మెచ్చుచు హెచ్చిగ్రుచ్చి కౌఁగలించెడి భాగ్యంబుఁ గంటి నెపుడు ౨౪॥

క. చుఱుకు మిఱుకుక్కన మోవిం గొఱుకఁగ నీకింత దురుసుగూడు నెయనుచుం
గొఱకొఱలాడు మనంత నె మఱిమఱి నుఁ గౌఁగలించుమానిని నెంతున్ ౨౫॥

కనకాంగిదలంచుకొని కేశవరావు చింతించుట.

సీ. ఆవేళఁ బూఁదోఁటయలరుగాడ్పులు వీవ సౌధతలంబున సంచరించె
నానాఁడు మధురోక్తులాడుచు సరసను గుదురైనగద్దెపైఁ గూరుచుండె
నాపొద్దు ననుదలయంటెనీరాగంగఁ జెరలాడుచును సోగనెరులు విప్పె
నాసమయంబున నందంబుగా వీణ మీటుచు మగళీలబాటఁ బాడె
గీ. అప్పుడీచర్య లెల్లను నమృతమయ్యె నిపుడు మదిలోనఁ బొడకట్టి యేచుచుండె
విసముపోలిక నేమియు వెరవుదోప దేమి సేయుదుఁ బ్రాణంబు లెట్టు నిలచు ౭౬॥
క. నాభాగ్యము నాముల్లియము నాభవ్యతపఃఫలంబు నాపుణ్యంబున్
నాభూరిరాశియహహా శోభావతి నయ్యతండు చూఱంగొనియెన్ ౭౭॥
గీ. ఉవిదతోఁ బొందు నాకు లేకుండె నేని గ్రామమున నున్ననిత్యముఁ గనులఁ గాంతు
మోహమున వైచె వాఁడతిక్రూరుఁడగుచు ననుచు దలఁపోసి వెతఁ గుందు ననుదినంబు ౭౮॥
సీ. సారంగమోమత్తసారంగమో కాదె యతివకుఁ జూపులు యానములును
మాకందమో శ్రీరమాకందమో కాక విమలాంగి పల్కులు వీనుగవయు
వాలంబులో ధేనువాలంబులో యారు చానకుఁ బెన్నెరుల్ జంఘలరయ
సరములో తారాసరములో కావచ్చు నలినాక్షి బాహువుల్ నఖరములును
గీ. అనుచు వర్ణింపఁదగినట్టి హంసయాన స్వప్నమున నైన మరువంగఁ జాలకుంటి
నెవరితోఁ జెప్పకొనియెద నేమిసేతు సమయమును వేచియేచఁగ సాఁగె మరుఁడు ౭౯॥
క. ఇవ్విధమున నొకవత్సర మవ్వనితకుఁ గుఱుఁడు లాభమందు వసించెం
జివ్వన ద్వాదశరాశికి నవ్వరుసం జేరకుండు నాతలపోయన్ ౮౦॥
మ. ప్రకటంబొప్పఁగ భానువాసరమునన్ భర్త్రాంగిఁ బొందంగఁద
ప్పక యా కేశవరావువచ్చెను మంబల్లాఱువాదంబుతో
నొకకర్ణేజపుఁ డాప్పుఁడై తెలుపఁగా హుంకారముం జేసి నా
యకుఁడా రాతిరి గద్దరించి పిలచెన్ ద్వారంబు చెంతం జెలిన్ ౮౧॥

నాయకుఁడురాగా కేశవరావును కనకాంగి తలుపుచాటునదాచుట.

క. పిలచినఁ గేశవుఁ డుడొక తలుపు వెనుకడాఁగి చనఁగ ద్వారముఁ దెరువన్
నలుప్రక్కలరసి నాయకుఁడు చెలువయతండెవ్వఁ డొక్క చెప్పుమటన్నన్ ౮౨॥
శా. ఆయయ్యా యెన్నఁడు రానివాఁడితఁడు నేఁడాదిత్యవారంబటం
చియ్యారం జెలికాండ్రఁ జూడ మటకుం నైయేతెంచి మాయింటనుం
న్నెయ్యంబుండుటఁ జూచి పోవఁ దలఁచెన్ నేఁ డేవడింబోవునాఁ
డయ్యెం గావున రాత్రివచ్చె ననఁగా నాతండు కోపంబునన్ ౮౩॥
చ. పటపటఁ బండ్లు దీటుచు మనంబున నీకు సద్వ్రతం
బటె యిది తొత్తుదుష్టవెలయాండ్రగు నీతియు జాతిఁ గల్గునే

యటులిటులాదరించితిఁగదా యదియంతయుఁ గాలిఁబోయె నే
పటువిభవంబుఁ గుక్కకిడఁ బైజనియాకులు నాకకుందు నే ౮౪॥
ఉ. పాఁపఁడవంచు నీదుపనిఁ బట్టకయుంచితి నిన్నినాళ్ళు మా
రాపలు గాకి నీదగు మకాము విడన్ సెలవివ్వఁడిచ్చె నీ
లోపము తెల్లనోరుచుటలాంగకయుంటివి మీరు స్వేచ్ఛగా
నీపయి నుండవచ్చునననింతియుఁ జాపయిఁ బల్కిరంతటన్ ౮౫॥
గీ. తప్పొనరింపనిదండన మెప్పుగు నేమీరు కోపముడుగుఁడు మీరే
తప్పుసహించనియెడ మే మెప్పగిదిన్నిల్లవచ్చు నెంచుఁడటన్నన్ ౮౬॥
ఉ. జీతము వృద్ధిఁ జేసితినిఁ జేయఁగఁ గూడని తప్పులెన్నియో
నోర్తలపోయకుంటి మునుపున్నది నేఁ జెడఁ జూతు నేనియున్
నాతర మేమ యల్పుటకు నాకును నీజనకుండు మిత్రుఁడం
చీతఱి నోర్చియుంటి నని యేగెనతండు స్వగేహసీమకున్ ౮౭॥
ఉ. అప్పురుషస్వభావుఁ డుదయామతిదూరముఁ జూచువాఁడునై
యిప్పగిదిన్ సహించెనని యెంచఁగ వచ్చునె నిశ్చయంబుగా
నొప్పులకుప్పపైన తనకుండెడు రాగము వానిచిత్తముం
జప్పనఁ ద్రిప్పె నేర్పుగల సారథి దుష్టహయంబు నుంబలెన్ ౮౮॥
ఆ. అతివయందుఁ గల్గు ననురాగ మతనికిఁ బూర్వమార్గమున నెపొదలఁ గాని
రాచకార్యములను రమణికిచ్ఛాగతి జేయఁడయ్యె మనసు చెదరుకతన ౮౯॥
చ. అరఁగులపైనిఁ గానఁబడ రాత్రి తులెవ్వరు లంచమిచ్చువాఁ
డరుదయితో మెచుం డెవిరయంబున మాటపచిరము వారలున్
దొరకక యుండిరచ్చెలికిఁ దొత్తువకున్ శిపమెత్తె నేనియుం
బరగఁగ మొక్కు దప్పదని పాటియొనర్చిరి పూర్వమాత్రియన్ ౯౦॥
క. అతండోసఁగుచునుండెడు జీతము గాకొక్కగవ్వ చేతంబడమిన్
నాతికి నాయఁడు భారం బైతోఁ చెంబరులరాక కడ్డంబగుటన్ ౯౧॥
ఉ. మానక యుండెఁ గేశవుఁడు మానిని యింటికి రాకపోకలన్
సానియు నాతనిన్ విడువఁజాలక యుండె ధనంబు పైరుచిం
బూనిన యట్టి పంచశర భూతముఁ ద్రోయఁగ నెట్టియాజ్ఞయున్
లేని దినంబునందు రమణీమణి చెంతకు వచ్చియుండఁగన్ ౯౨॥

నాయుడు కేశవరావునకు బర్తరపు వ్రాయుట.

ఉ. దైవవిధాన మెవ్వరికిఁ దప్పఁగ శక్యమె నాయఁడంతలో
నేవిధినో యావేళఁ జెలి యింటికి వచ్చి హఠాద్గతింగనెం
దీవియబోడిఁ గేశవునిఁ దెల్లము గానఁబడెన్ని భంగులం
బోవుచుటన్న శిల్పకగిరుక్కనమ్ము మహాగ్రహంబునన్ ౯౩॥

ఉ. చేతఁ గలంబుఁ గొంటి యవశిష్టము గాఁ గఁదలంచి యప్పు డా
రాతిరి వేళ బర్తర ప్రవాసిని శాంతము గాక మున్నె య
త్యాతత వృత్తిఁ గేశవున కంచిత దాదిగ నెన్నఁ జేని యున్
కొంతె తెలివంగ నుం గొనుటకో తయటంచుఁ దలంచె నాత్మలోన్ ౯౪॥

గీ. నాటి సుదతిఁ గేశవుండును నాయకుండు నిదురచూచుం డెను నంతవలుఁ డిఁ గె గాన
బెట్టె లోవిత్తములు వ్యయ పెట్టుటకును జేయి సాఁగక యుండె నెప్పేలు వకపుడు ౯౫॥

ఉ. ఆకొని యున్న యట్టి నరుఁ డంబలి యేని యుఁ గంజి యేని యుం
బాకము గాని దేని యల వడ్డ యెడం దినఁ గోరు పోల్కఁ గా
నాకలకంటి యున్ వసు సమార్జన తృప్తి జనింపకుండుటం
గోకయొసంగు జానికినిఁ గోరికఁ దీర్చె గ్రమక్రమంబునన్ ౯౬॥

క. హేమాంగిమణి నిద్దపు సామ్మైంజాతమను చుముచ్చట పదుపా
రాముద్దియ గృహమునకున్ వేమారున్ వచ్చి పోవు విటులైరహాహా ౯౭॥

మ. సరజస్తంబున బుట్టి నిట్టిఫలమా సారీమణీ వాక్సుధా
సరసీబిందుకణంబుఁ గర్ణముల నాస్వాదింపనా భాగ్యమున్
దొరకన్ ధన్యులమౌదుమంచు మదిలోఁ దూఁగాడు వారెల్లరుం
బరిహాసోక్తులఁ బొంకనట్టి విలసద్భావీణ్యులైరింతికిన్ ౯౮॥

మ. జనుపాపంగ పెకంటిఁ గాంచు మదిన్ సందిగ్ధలో వారలే
ఐడి గా వచ్చి సరోజనేత్ర కది యోపాక్రుద్వఁ గాంచి తసా
నుడికిన్ మాట్లాడి నించియొంచినుడు వన్లాడుచున్ నవ్వుచున్
దడవన్ స్ఫోటనె యుంటపాఁగిర హాహా తద్బుద్ధ చేత సుకై ౯౯॥

సీ. ఎడకాండ్రు గావచ్చి గుడగుడలాడుచు నతివతోఁ బరిహాసమాడువారు
ఘల్లుఘల్లు మనంగఁ గరమున రూప్యంబు లెగర వేయుచునుండు సొగసుకాండ్రు
ఒక్కనిద్రకు నెంత యుంకువ యైనను నిచ్చెదమను వన్నెకాండ్రు
తామరసాక్షి రో సాటకేమి యిచ్చు తరమని పలుమరు దరచువారు

గీ. సంతతాటముగఁ గూడి యింతి యింట వార్త్య తలమునఁ గొందలు వంగణంబు
నందు గొందలు నరఁగులయందు గొంద లాకులంబుగ నుందురహర్నిశంబు ౧౦౦॥

క. ఆచాతుర్యం బేమన వాచాగమ్యంబు గాదు వచ్చెడి విటులం
దాచము బరస్పరంబుం గోచరముం బొందకుండఁ గొనసాగించున్ ౧౦౧॥

వ. అట్టియెడం గేశవుండు కోమలాంగిని విడువంజాలక యక్కటా దొక్కంబు తక్కువయయ్యె నిక్కాంత పయి మక్కువ యక్కరణిని పెక్కు చిక్కులఁ బెట్టుచుండె వీండ్రు నన్నుం దృణంబునకన్న లఘుతరంబుగాఁ జూడం దొడంగిరి చెప్పెలువయుఁ బణ్యవీధిన మరించిన క్రొమ్మావి పండయ్యె నైనను దొల్లింటికై వడి వచ్చుచుం బోవుచుండెదనని తలపోసి ౧౦౨॥

తనయందు కనకాంగికి గౌరవము తగ్గినను కేశవరావు విడువకుండుట.

క. ఒకనాఁడు తలుపుదీయక యొకనాఁడు గృహంబునఁ గునుఁ డిరిఘుతులం
చొకనాఁడు రేపురమ్మని కిసరించఁగ సాగిరపుడు కేశవరావున్ ౧౦౩॥
క ఆట్టియెడఁ గేశవాఖ్యుం డిట్టు మఁబలుమాఱు పాపతీవ్రామర్షం
బుట్టిపడ నాఁడెవి దెనా పట్టియకట నీవు నెంత పైపైనం డెక్ ౧౦౪॥
ఉ నీ మఁడ యెన్ని సారులిటు నీకువచింపితి సిగ్గులేదె సం
కోచ మొకింత లేదమున కుంజవియింపదె మాగృహంబునం
దాచఁగఁ బెట్టినావఁటర తాతల నాటిధనంబు సర్వమున్
నీ చెలిమింగదా యిటు మునింగెను మా ధనలాభమంత యౌక్ ౧౦౫॥
ఉ. కాసులు దెచ్చినావొ కనకంబులు దెచ్చియొసంగినావొ కో
వీసము నైన లేదు గద వెచ్చపుసాని యొకాదొ లేక నీ
కోసమె యుందునుం డెనొకొ కొంటివొ మా కనకాంగి దుర్మతీ
నీ సరి వాఁరి జూడవెయ నేక ధనంబులనిచ్చుచుండరే ౧౦౬॥
సీ మీపీఠసన్నిధి నీపాంసురమ్ములు సానికి రత్నభూషణములౌనె
మీ మంత్రపుష్పముల్ మీపూజనమ్ములు గణికామణికి నేమి కనకమౌనె
మీ మడివల్వలు మీ సదాచారముల్ వారకాంతకు జరీబట్టలౌనె
మీ యిచ్చు దక్షిణల్ మీ యన్నదానముల్ జక్కఁగా వేశ్యకు రొక్కమౌనె
గీ యీయఁగలిగిన వేశ్యల నెనయవచ్చు నీయలేకున్న నవ్వలి కేగవచ్చుఁ
బ్రాప్తవయొ నచ్చి మిమ్ము రమ్మందు రెవరు పదపదగదయ్య కబురులు పనికిరావు ౧౦౭॥
సీ. పైడిపువ్వుల పూజఁ బఱగించుమన లేదు గురుతర రత్నముల్ గోర లేదు
నిలువు ధనములు గలిగింపుమన లేదు లక్షలు దెమ్మని లాగ లేదు
గ్రామంబులిమ్మని ప్రార్థించఁగా లేదు భూములిమ్మనుచును బోర లేదు
వెలలేని తొడవులు వేఁడుటయును లేదు మొహారీలు దెమ్మని మూల్గ లేదు
గీ. యిచ్చితివొ లేదొ మాకు నొక్కింత సొమ్ము మిగుల నొసఁగిన పోలిక నెగసిపడెద
వెల్లవారలఁ జూడవే యిల్లునిండ విత్తరాసులు వోతురు వేశ్యలకును ౧౦౮॥
సీ. పొమ్మని పలుమాఱు పోరి చెప్పినఁ గాని యీడిగెలంబడె దింటిపంచ
వద్దువద్దని చెప్ప వాకిటియరగుపైఁ బవ్వళింతు చెద్దనంబు లెక్కదవుర
తలుపుఁదీయనటంచుఁ దెలిపినఁ బోవక బ్రతిమాలుకొందువు పలుతెఱఁగుల
సమయంబు గాదని చక్కఁగాఁ జెప్పిన దోడదోడ లోనికిఁ దూఱుచుందు
గీ. పోరనిన్నెన్ని కంకిననోరునొప్పి నీరమణి నెవ్వరికి నైన దారవోసి
వచ్చితివె వేఱుగతిలేక వారకాంత పొందు నీబోటి వానికిఁ బొసగునటర ౧౦౯॥
గీ అప్పుడప్పుడు మా యొద్ద నప్పుగొంటి వేయువందలు వడ్డితో నెంతయగునొ
యిల్లు వాకిలి యోయమ్మి యియ్యవేని యట్టిపత్రము నీపనిఁ బట్టుకున్న ౧౧౦॥

గీ. అట్టులు బల్కుచునుండ హేమాంగి వచ్చి తల్లిపైఁ గద్దరించుచుఁ దగవరితనెఁ
బోటి సేయకుఁడీ వృద్ధమాటలనుచుఁ గొంటెతనమున నాతని నింటి కనిచె ౧౧౧॥
శా. ఆరామామణితల్లి కేశవునకుం బ్రారంభమందుల్లస
న్నీరంబై కరకంబునై హిమఘనస్తోమంబునై మౌక్తికా
కారంబై శశికాంతమై స్ఫటికమై క్రంబైన వజ్రంబునై
ధారాళంబుగ వానిమీఁదను తుదం దర్కింపనావాటికిన్ ౧౧౨॥
వ. అతండు నిజగేహంబున కరిగి యొక్క వేదికపై నుత్తరీయ చేలంబుం బరచి పవళించి భూతావిష్టుని తెఱంగున సొమ్ముపోయినవానిపగిది బ్రహ్మహత్యఁ జేసినవానికైవడి రాజదండనంబున కలవడినవానిచాడ్పున వృశ్చికదష్టునివిధమున నేమియుం దోఁచక యిట్లు చింతింపఁదొడంగె ౧౧౩॥

కేశవరావు తనహీనదశకుఁ జింతించుట.

ఉ. అందఱునన్ని చెప్పవిననైతిని మున్నొకయప్పుడైన నీ
కొందలమందనాకిపుడు కూడునె నీరము లెల్లఁ బోవఁగాఁ
దొందరఁ జెంది సేతువిడుదుర్మతి నైతిని చెప్పవారలే
పందలుగాక చెప్పటను వచ్చెదరే నను బోటిమూర్ఖులతోన్ ౧౧౪॥
ఉ. కేశవరావుగారనుచు ఖేలనమాడిరి వీండు ప్రిమున్నగాఁ
గేశవరావటంచుమతి కేళి మఁ బల్కిరి కొన్ని వాళ్ళకుం
గేశవుఁడంచు నాపయి నికేరడమాడిరి నాడు నాటికిం
గేశవటంచునన్ను నిరి కేవలవిత్తకృశత్వరీతిచేన్ ౧౧౫॥
ఉ. ప్రత్యహమింతసొమ్ము తనపాణితలంబునఁ బెట్టకున్నవై
యాత్యముఁ జూపి ద్వారమున కడ్డము దాకుచు నెన్ని చెప్పినన్
వ్యత్యయవాక్యముల్వలికి యవ్వలికంపుచుఁ బాపియుండ పా
పాత్మ్యముమాచరించు వెలయాండ్రరతుల్ నరకంబెంచఁగన్ ౧౧౬॥
శా. హాలాపానవిలోలచేష్టుఁడగు మూర్ఖాగ్రేసరుల్మెచ్చుఁడా
బాలల్ తల్కుముఁ బూనినన్నిట్లుల ద్రిప్పంబాడియే యెంతయో
కాలంబయ్యె నటంచు లోఁజని బలాత్కారంబునం బట్టియు
ద్వేలప్రక్రియ నిచ్చదీరనడఁచెన్ వేణీసమాకృష్టిచేన్ ౧౧౭॥
సీ. సౌరనారులతీరు నారఁజేయుచునుండు సౌరుతో జాప్తాణజారుతోడ
హెచ్చియచ్చరమేలి మచ్చెకంటులఁ ద్రచ్చు తీరుతో క్షత్రియవీరుతోడ
నిక్కు జక్కులతళుక్కు చెక్కు కల్కులఁ దొరకు నీటుతో మేటికి రాటుతోడ
పాఁపపాపలకొపురూపు మాపఁగనోపు నేపుతో నొకగొప్ప కాఁపుతోడ
గీ. చెలువుదళుకొత్తబలుకొత్తసిరులతోడ నందటికినన్ని రూపులైయమరు నేర్పు
గలిగి మెలఁగెడునల వెలకలికియూర దానిమాయలు దానికే తగును మహిని ౧౧౮॥

సీ. పరవంచనా ప్రీతిభాషకులు వాక్కులు దుష్పథవర్తనధుర్య చర్య
అఘసంచయాలంబయష్టులు దృష్టులు బహ్వసత్యోక్తిస్రువా జిహ్వ
సతతవిత్తార్జనరతములు మతములు సమ్మోహనవిధానసద్యవిద్య
తరుణజనాశయదాహముల్ దేహముల్ చిత్రచౌర్యవిధానశీలశీల
గీ. కామిజనమానసంహ్వాతిఘనము మనము వారనారీజనంబుల కారయంగ
వీరి సృజియించునప్పుడవ్విశ్వకర్త యేగతిని నిల్చె వంచనలోఁగకుండ ౧౧౯॥
ఉ. నాలుగుజాలు జారుల కనల్గురికిన్ సమయంబుఁ జెప్పినన్
బాలిశుఁ డొక్కఁ డాత్మమతిఁ బట్టఁగ జాలక యింతి గూడన
వ్వేళ కుమున్న గాని యతఁ డీరుని ద్రోయఁదలంచి వచ్చినం
దాలిమిలేక యిర్వురును దైత్యులచాడ్పునఁ బోరి రుద్ధతిన్ ౧౨౦॥
సీ. ఒకని మంచముక్రింద నొకరుంగ దాఁచి వేఱొకనితో సరసోక్తులకుఁ గడంగు
వానిమూలకుఁ ద్రోచి ద్వారంబు చెంగటి మూవిసితోఁ గొన్ని మాటలాడు
వేఱొకఁడే తెంచి వెచ్చమెక్కుడొసంగ వీనిని నొకతల్పు వెనుక నుంచు
వాఁడు కగలవాఁడు వచ్చుచో వీనినిఁ గిటికి వెంబడి వాకిటికిననుపు
గీ. వారలన్యోన్యము నెఱింగి వైరమూని దురమునొనరించి రతిఘోరతరముగాఁగ
నీరకుండెను నేఁటికి వారి తగవు వారిలో నేనొకండ నెయారయురిది ౧౨౧॥
ఆ. కులము నెఁగఁ బోదు తలఁపదు వృత్తిని వావిలేదు మూర్ధవంబు జూడ
దమలరూపమెంచ దరమము ముఖ్యంబు పడఁతు చెలికిఁ గల దెపరువు నవుపు ౧౨౨॥
క. అంతటివానికిఁ బుట్టితి నింతటి దుర్వృత్తిఁ గలిగె నేమనినిఁక నా
కంతయుఁ జెడిపోయిననే డింతటనీ తెల్వి గల్గె నేమి ఫలంబో ౧౨౩॥
క. ఈయఱుగు పైని మును పా రాయణశాస్త్రియును నేను నతిహర్షమునం
బాయక బాషించితిమిపు డీయారట మెంచవలనెనని కాలగతుల్ ౧౨౪॥
క. అని యెంచుచు వారాంగన యనవీనులు మూసికొనుచు నాత్మగృహమునన్
జననికిఁ గులభామినికిం జనువుగ ననుకూలవృత్తి జరుపుచు నుండెన్ ౧౨౫॥
క. దక్షాధ్వరశిక్షాపర యక్షాధిపబద్ధసఖ్య యైశ్వర్యనిధీ
యక్షాధిపగంధర్వా విక్షతకుసుమాస్త్రగర్వ వినతసుపర్వా ౧౨౬॥
క. చుక్కలఱేనిం దలపై నెక్కించిన ఱేఁడ వేల్పుటేటిసరమునం
జక్కనగు జడలవాఁడా ప్రక్కం జెలిఁ గల్గిట్టి వన్నియకాఁడా ౧౨౭॥

మదనదర్పణవృత్తము.

సామజరిపువాహశావిభాస మానమానసా ధీమహితవిశుద్ధమాని సాధితస్వరూపకా
నామజపనిరాకృతోరుబంధభక్తసంచయా హేమనగశరాసనసంధితాహిసింజినీవరా

గద్య-

ఇది శ్రీమన్మంత్రిప్రెగడవంశపయోబ్ధిపారావార రాకాసుధాకర రాజబిరుదాం
కిత భుజంగరాయామాత్యపౌత్ర హరితసగోత్ర పవిత్ర దుర్గామల్లికా
ర్జునప్రసాదరాయవరపుత్త్రి శ్రీమార్కండేయ వరప్రసాదజనిత
కవితాధౌరేయ బుధజనవిధేయ భుజంగరాయనామధే
య ప్రణీతంబైన వారకాంతయను చాటుప్రబం
ధంబు నందు జతుర్ధవిలాసము.

శ్రీ శ్రీ శ్రీ

శ్రీరస్తు.

శ్రీమార్కండేయస్వామినేనమః.

వారకాంత.

పంచమవిలాసము.

క. శ్రీనాథప్రియసుగుణని ధానా, రజతాద్రిసన్నిధానా, భక్తా
ధీనా, భుజంగభూషణ మానిజనావనవిధేయ, మార్కండేయా ౧॥

గీ. విన్నవించెద నైకథవిభుము దేవ కేశవుండెల్లధనమాసుకేశిపాలు
జేసిదుర్విధుఁడైక్లిష్టచిత్తుఁడగుచుఁ దల్లడిల్లఁగ మెల్లఁదల్లియనియె ౨॥

ఉ. ఏలవిచారమందెదవు డెవ్వరు చెప్పిన నచ్చరాయెనీ
లీలలనస్మదీయవిధి లేవడిజేయఁగ నెలదప్పునో
బాలకయున్నహీనులయి ప్రాణములిట్లు వారలుండరే
మేలొనఁగూడకుండదు సుమీ చిరమాయువుగల్గెనేనియున్ ౩॥

చ. పదలుము చింత వెండియును బైడియు మోగుచునుండునంతసం
పదగలకొంపకిట్టివగపాటులు బొందగనయ్యె నక్కటా
చదరయెగాకయుండునొకొ చాపచినింగిననన్నవస్త్రముల్
కొదుకకగల్గుసంపదలకున్నునొచనిదెట్టుగల్గెడున్ ౪॥

క. పసపునకైనీభార్యకు నొసఁగిరిపుట్టింటివారలొక్కంతమహిం
బొసఁగంబ్రానందీనం గుసుమముగతిఁగాపురంబుఁగొనకొనినిల్పన్ ౫॥

శా. కైవారంబుగ దోఁచునోపరులకుం గానిమ్ము వాక్రుత్తుల
క్ష్మీవాణీగిరిజాసమానయగుచున్ మెప్పొందునీభార్యనీ

భావంబిట్లు కలంగుచుండ మదిలోఁ బల్మాఱు చింతించిన
స్త్రీ వాక్యంబులు చెప్పి పుచ్చెనదియే యెంచంగ శ్రీదేవి యౌ ౬॥

క. అడలునఁ గార్పణ్యంబొదవును పొడమును మోదంబువలనఁ బుష్టి ధ్రువముగా
వడలంగ నేటికీగతిఁ దడఁబడఁగా నాటికొక్క దైవము లేదే ౭॥

ఆ. తల్లిలక్కయంటతనయులంటాలట యంతకఠినుఁడైన యట్టిసుతుఁడు
గాఢతాపమందఁగ నుఁగకయుండె నే వ్యర్థమా నెలోక వాదమెంచు ౮॥

మ. అనినం గేశవరావు కొంతమది ధైర్యంబంది చింతించెపో
నను దుష్టాత్మునిఁ గాఁగ లోనెఱిగి రోయున్ నాతల్లి యున్నీతిఁ జె
ప్పెను నాభార్య యునిట్టి దుష్టుని పయిం బ్రీతిన్విడ న్లేదు కా
ల్పనె నాజన్మమునట్టి యుత్తమసతిం బల్వంతలం బెట్టితిన్

వ. ఇట్లు చింతించి మున్నొంకటిదుర్మార్గంబునం బ్రవర్తించెనంతటి సన్మార్గంబునకు మరలి
సాంసారిక కృత్యంబుల నతిజాగరూకుండై ప్రవర్తించుచుండెనంతట ౧౦॥

పాపపత్త్రిమును బట్టుకొని కేశవరావు కడకు వచ్చుట.

ఉ. పాపయ నొక్కనాఁడతఁడు వ్రాసినపత్త్రముఁ జేతఁ గొంచుఁ బల్
పాపవృత్తిఁ గేశవుని పజ్జకువచ్చియతండు తన్నుఁ జూ
పోపమిగుండె జల్లుమన నోరమొగంబిడి చూడకున్న న
య్యా పరికించు దీనిననిహస్తమునందిడఁ బోవనాతఁడున్ ౧౧॥

క. అదియేమి తెల్పుమనవుడు బదులునకీవిచ్చినట్టి పత్త్రంబనినన్
బదులెక్కడ నే నెక్కడఁ బదపదపత్త్రంబ దేడ పాపచరిత్రా ౧౨॥

వ. అనిన పాపయ ౧౩॥

శా. ఏలా యింతయసత్యమాడెదవు నీవిందొక పఖ్యాతికిం
భాలైపోదువు పత్త్రమీవెఱుఁగవో పైపైని బోనియ్య నీ
వ్రాలే కాదొకొ సాక్షులుండిరినినుం బల్కం జెదం బాసపా
మ్మాలేకున్నను బాదమధ్యమునఁ బోమ్మీతూఁటి ముమ్మాటనన్ ౧౪॥

ఉ. చెల్లనిమాటలేమిటికిఁ జెప్పెద వీక్రియఁ బొమ్ము పొమ్ము నీ
వల్లభుఋణంబుడీయుట యెవాస్తవ మంచు వచింతు వేని నీ
ముల్లియవిప్పి యిచ్చితివెముట్టెడ వేగురు పాదపద్మమీ
యల్లరఁ జేయ నేల పదవా పదకుండిన బుద్ధిఁ జెప్పెదన్ ౧౫॥

క. పాపా చేయఁగ డంగితి వీపేరున కుచితమైన కృత్యంబహహా
చీపో నాప్రాంగణమున నేపని కైనిలచియుంటివేదుష్టయనన్ ౧౬॥

సీ. శలక యొకింత వీడియనసాఁగిన చోమటి సాఁగిపోవునే
గొంకను పోవనీ పరువు నేకక నేఁబడి మందిచెంగటం

బింకము వచ్చెనేని యును బాయుట దుష్కర కార్యమౌఁ జుమీ
బింకపు మాటలం బెనుర బెట్టినఁ బోవు నె పాటసానియున్ ౧౮॥

ఉ. సానులఁ గూడి సుఖించుచు సౌఖ్యముఁ బొందినాఁ డెఱుంగ వే
మానుదు దీని శుల్కమని మా యొడ లూరక యమ్ముకొంటిమే
సానికి మేను ముల్లెగద చక్కఁగ సొమ్ముడఁ జాలవే నియో
మానవహీన చెల్లెలిని మక్కువతోఁగ వగూడకుంటివే ౧౯॥

పాపతనకూఁతుఁ గొప్పతనముఁ జెప్పుట.

సీ. మాటాడెనేని యమూల్యంబౌను సరగ వరాగ దసర సమాడ
సరసను గూర్చున్న వరహాలు రెండౌను గొంగు దాకిన మూడిడంగ వలయుఁ
గరము చేఁబూనిన గాసు వెచ్చంబౌను గౌఁగలించిన రెండు కాసులౌను
ముద్దాడెనేని యమోహారీ వెలయౌను వాతెఱచవిఁ జూడ వంద యౌను

గీ. కూటమికి నర్ఘమీవలెఁ గోటి యైన వారభామిని యన్నఁ బైపైనిఁ గలదె
యిపుడు మగ నాంద్రె వేశ్యలై యింటనింట సిద్ధముగ నుండ్రు మాకూడు చెఱచుటకును

ఉ. ఇన్నియుఁ జెప్పినం బలుక వెంతటి కూళ తనంబొ కాని యా
పన్నత వచ్చు నేమిటికిఁ బాడయిపోదువటన్న నీ కుది
కున్న కడన్ బచింపుమిట నుండక పొమ్ము నికేశవుండనం
బెన్నడి వీధి నోర్వఁ గలఁడిఁ చేరిలుచుఁ బోయెను బాపలక్కగన్ ౨౦॥

క. అమ్మయుఁ గొమ్మయు నకటా యిమ్మెయి విడిపోవకుండె నిప్పటికి నిరే
ద్రిమ్మరి యని పలుదెఱఁగుల యమ్మలికల నాత్మ నొందుచుండఁగ నంతన్ ౨౧॥

క. సవయసులుం బ్రవయసులున్ సవిధంబున కేగుదెంచి సన్మతితోడన్
శివశివ యింతటి యంకిలి భవమున గందెచ్చె నెంత పాపమొ యనుచున్ ౨౨॥

ఆ. వృక్షమెల్లఁ గొట్టి వేర్విల్లింధనములకుఁ గాఁగఁ బెల్లగింపు మకరణిఁ దోఁపఁ
గాఁ పురంబు నెల్లఁ గడ తేర్చి యి వేశ్య తడవ వచ్చెనౌర కడమది పుడు ౨౩॥

ఉ. ఏటికిఁ బత్రిమిచ్చితిది యెన్నఁడు మాకడ నుచ్చరించవై
తోటమి లేక వ్యాజ్యమిడ నుంటి ననుచును వాగిపోయె నా
చేటుల మారి యంత పనిఁ జేయగ సందియముండ దిప్పుడె
ప్పాటమరల్పఁ గావశమె బ్రహ్మకునైన నుదుట్టయాటచేన్ ౨౪॥

చ. మునసబు గారు జాగుఁడు నుమూర్ఖుఁడుఁ గావున వారకామినీ
జనముల కార్యమన్న శిరసావహియించెదు నొక్క రాత్రియ
క్కనికియు వానిఁ జూచి యరకంట కుఁ గార్యము నిర్వహింపదే
మనకును గోర్టుకుం జనుటమంచిదఁటే వెలయాలి వెంబడిన్ ౨౫॥

క. మున మోడుటయుది శంబ్లైం బొనరించినఁ దప్పదింక నొనర నెకప్పా
ట్టినిదిద్దు నేయ నిమ్మా మును జేసిన కార్య ఫలము బొందక వశమే ౨౬॥

వ. అనిన నెద్దియుం బలుకక తలవంకించుచు నున్నరని యెద్దియుం దోఁచక కాంతతన్న
వు చింతించి తన దుర్వృత్తంబునకు రోయుచు గడనపడంతుల దుశ్చేష్టితంబుల
దలఁచి యిట్లనియె. ౨౬॥

ఉ. చేసితి నెన్ని యేని చెడుచేష్టల నేలగణింప వానిలోఁ
జేసితి నిర్దయుండ్నిగుఁ జేసినదానికిఁ జింత యేలనా
వాసియు వన్నెయుం దఱిగె వాఁడొక కేశవతావు వీఁడుగాఁ
డాసము యంబునం బుడమియాక సముంగనడా యెవాఁడహో ౨౭।

ఉ. శోకలటంము మేల్ అవిక గుడ్డలటం చువిభూషణంబులం
చీకరణిన్ సమస్తవసువిక్కు పలంగ నిపట్టి మెల్లనం
గైకొని రేమి చెప్పనిది గాక శరీరము దుర్వ్యథాతా
వ్యాకులమాటఁ గొంతవ్యయము య్యెఁ జికిత్సక వేతనంబులన్ ౨౮॥

ఉ. ఈలువుటాండ్రకన్నఁ గడు హెచ్చగు మాటలు చేష్టలెంచ దు
శ్శీలములంతరంగముల శేషజనార్థసమాహృతిక్రియా
లాలసదుష్టము ల్వేలపొలంతులకుం దుచితంబులెల్లనీ
పోలికముద్దఁ జేసినలు హోములవేల్వ సృజించెనిమ్మహిన్ ౩౦॥

శా. విశ్వద్రోహిణులైన వీరి పొడయు న్వేశ్యాయలం ద్రోచువ
న్విశ్వామిత్రు సబుష్యశృంగునిఁ దపస్విన్విప్రనారాయణు
న్విశ్వాసంబున మోసపుచ్చిరొకళు శ్వేయింటఁ బారాదులి
వ్విశ్వంబందుఁ దృణీకరింతురుగదా వీండ్రన్ మహాధైర్యులై ౩౧॥

వేశ్యమాయమాటలతో విటులవలలో వైచికొనుట.

సీ. ఒకఁడిచ్చు విత్తంబుఁ గికరించి పుచ్చును వేఱొకవిటునితో వేరమాడు
నొకనిని శేషుతప్పకరమ్ముచుఁ జెప్పు నొకనిపైఁ గోపంబుఁ బ్రకటపఱచు
నొకనిలాలనఁ జేసియొడుచును విత్తంబుఁ జేరికనొక్కని గారవించు
ననురక్తియొకనికిఁ గనజేయు నొకనికిఁ బ్రాణంబునీవనిపల్కుచుండుఁ
గీ. జెడుగుకాంగలు ద్రొక్కనమడుఁగు వేశ్య భోగముల పుట్టవిత్తముల్ ద్రోచుదిట్ట
భోగనారియనందగు రోగనారి దానిఁ జూచిన నిహపరధర్మములఁగు ౩౨॥
గీ. వృద్ధరాక్షసి యొక్కతె గృహమువందు నుండి జారులసొమ్మెల్ల నొడిచికొనఁగఁ
దావెలుంగ నిక్రియవహావమూని యుండుఁ గనుఁగొనఁగఁ జాలునెవ్వఁడు గణికమాయ॥
క. ఇప్పగిది గేశవాఖ్యుఁడు జెప్పఁగ వినియబ్బురంబు చిత్తములందుం
డెప్పరముగ వారుంజని రప్పాపనికేతనము వకరిగివడివడిన్ ౩౪॥
క. చనియంతయుఁ గనకాంగికి విని పించిన నదియు మిగుల వేరంబొప్పం
జను మిప్పు డెప్లీడరుకడ కనవుడు వెస నేగియతని కన్నియెంగినుకన్ ౩౫॥

ఉ. కృత్రిమవృత్తిఁ గల్గియుల కేశవరావు మదీయపుత్త్రితోఁ
జిత్రవిహారముల్ లిపి చేత నొకింత ధనంబు లేక యీ
పత్రము వ్రాసియిచ్చె నిది వడ్డియుఁ గూడిన వేయియయ్యె నే
మాత్రమెఱుంగ నంముఁ జెడుమాటలు నల్కెను గాన నీయెడన్ ౩౬॥

పాప కేశవరావుపై వ్యాజ్యము వేయుట.

మ. ఇదికం ప్లైంటొసరించఁ గావలెఁ జూడీయీ కార్యమీరీతి గాఁ
బదిలం బొప్పఁగఁ జేతురోమముఁ గృపాపారీణులై చూడుఁడీ
తుద కీ వ్యాజ్యము నిర్వహించు నొకఁ డేదో చక్కఁగాఁ జెప్పుఁడీ
చదు రెక్కం జెడిపోవు కంటె మొదటం జాలించుటే మేలగున్ ౩౭॥
క. అనవిని ప్లీడరు చీటిం గని తప్పక గెలచు నిట్టి కార్యంబులుగో
టను మీటితి నెన్నేనియుఁ జనుమను మీపాపనీకు సందేహింపన్ ౩౮॥
గీ. దీనికేఁ బదిరూపాయలౌను ఫీజు బహుమతులు గెల్చెనేనియు పైనిఁ గలవు
కార్యమెఱుఁగ నిదానవు గావు గానఁ జెప్ప నేటికి నని వచించె నదియు ౩౯॥
మ. తమకున్నంది యువుంద నేమిటికి మీ తాత్పర్యరీతిన్నను
స్తము మాటాడఁగ వాతనూజయిట కుందావచ్చు నీరాత్రికిన్
మము మీవాండ్రను గాఁగఁ జూడుఁడను కంఠావృత్తిని క్కాగ్యను
న్నమహూర్చుండటు పైసమస్తము యథేచ్ఛన్ మీకు సంధిల్లెడున్ ౪౦॥
ఉ. ఆజ్యహుతాగ్నిఁ బోలె నిటులల్గుముఁ బాపయుఁ జెప్పి పోయె సా
మ్రాజ్యము చేతికబ్బిన క్రమంబున నాతఁడు సంతసింపుచున్
సజ్యశరాసమందు శరసంధియొనర్చి పోల్కెనూటిగా
వ్యాజ్యము వేసెఁ గేశవుగృహంబును ముంచ దలంచియంతటన్ ౪౧॥
శా. నీచస్వాంతము గల్గుపాపయుఁ గ్రియానిర్వాహసంసక్తి చే
వోచం ద్రావిన ప్లీడరున్ స్తవనముల్ యుక్త్యోక్తులం జెప్పుచున్
నీచాతుర్యము మీఱలోఁ [illegible] తేనిం గార్యమౌనం చుదు
ర్వాచాబోధనమాచరించియని చెన్నారిం డ్లక్కంబు త్రిక న్ ౪౨॥
చ. అనిచిన నద్దియే గితన వ్యాజ్యపు సంగతు లెల్ల మెల్లనం
గొనకొని చెప్పి వారియెదకుం దగ రక్తిజనింపఁ జేసి మీ
యనుమతి చొప్పునన్న డతునంత యుమీరు స్వకార్యమట్లు గాఁ
గనుఁగొనుఁ డేను సైతము నుగానో కో మీపరిచారికామణిన్ ౪౩॥
ఉ. అంగన మోముఁ జూచి మునియంతటి వాఁడుని మేషమాత్రలో
లొంగును బ్రౌఢదశానలవిలోలవిలోచనఁ జూచు మంత ను
ప్పొంగ డెజార ముఖ్యుఁడగు మున్సబు దానినిఁ బల్కరించుచో
వంగ మెఱుంగఁ జెట్టిపని యైన నొనర్చుటయబ్బురంబొకో ౪౪॥

క. హాటకగాత్రీ నీకిం కేటికి సందేహమంద నేగుము నిరా
ఘాటముగఁ గేశవునకున్ నోటీసొసఁగించవతఁడు నొగులాదవంగన్ ౪౫॥
గీ. కాకమానదు కానున్న కార్యమనుచు భారమెల్లను దైవంబుపైని వైచి
యూరకుండిన నధికారి తీఱుపవుడు జేసి జప్తున కార్డరు జేసె నంత ౪౬॥

కేశవరావు ఇల్లు జప్తు చేయుట.

ఉ. దీప్తతరాధికారిక నిదేశముఁ బూని యమీను గేహమున్
జప్తొనరింపఁ దల్లియును జాయయుఁ గేశవరావు నార్తిసం
ప్రాప్తలమైరి మాయిటుల రాపిడిఁ బెట్టెద విప్పుడేరియున్
గుప్తియొనర్ప నుండుటకుఁ గొంపయు లేదని యేడ్చి రంతయున్ ౪౭॥
క. వేలము వేయఁగా నిరువేల వెలకుఁ దద్గృహంబు విక్రయమొందెం
జేలావశేషులై యవ్వేళన్ మువ్వురును వారు వెడలి వగచుచున్ ౪౮॥
మ. ద్విసహస్రప్రమ రౌప్యముద్రికలలో వేయప్పు దీరంగను
న్న సహస్రంబున రామదాసుసుతుఁడున్ డన్నొవ్వ చితాగారము
న్నొబ్బ సగంగాఁ గొని వృద్ధబాంధవులు నా పుత్రున్ జెప్ప నాలోచనం
బు సరందుండెను దైవయోగమున కబ్బంబొందుచున్నమ్మదిన్ ౪౯॥
ఉ. కాంతుఁడు వారకాంతపయిఁ గన్నిడ నష్టుత దేకతానుఁడై
పంతము పట్టి తన్నుఁ బడబాదింయప్పుడు రిక్తరిక్తుఁడై
చింతలఁ గుందు నేఁడు నొకచిత్తములోఁ బరిచర్య సేయుచున్
స్వాంతమునందు మాయనిడఁ జాలదు తత్సతి యెంత సాధ్వియో ౫౦॥
చ. వివిధములైన భక్ష్యములు వేఁచుఁగ వేఁచుగ దావిగమ్మఁగా
జవులొనఁగూర్చి చేసి నెలచానకుఁ జెల్లెలికంచొకప్పుడున్
సవతికి వంచొకప్పుడును జక్కని నవ్వుమొగంబు మీఱఁగాఁ
ధవుని మతంబు చేనతఁడె దైవమటంచు చెదనమ్మి పంపదే ౫౧॥
ఉ. ఎవ్వరు నేనిఁ గేశవుని హేయపుకృత్యము లుగ్గడించుచున్
అవ్వలు చేయుచుండఁగ విని న్వెగ లొటఁబి నద్దకర్ణయా
దవ్వగ నేగు నేటికివ్వ ధావ్యవహారములమ్మకారయాం
చొవ్వ నిమాట లాడుఁ బతియుక్తులఁ జెప్పను నవ్వునోరిమిన్ ౫౨॥

కేశవరావు భార్య సద్వర్తనము.

సీ. వేకువ లేచుచు విభుని పాదములకు నెరఁగక భువిఁ బాదమిడఁగఁ బోదు
ఆఁకొని వచ్చె నంచన్నంబు వెట్టక మొనసి వేఱొక పని ముట్టఁ బోదు
కోపించె నేఁడని గుజగుజలాడుచు నతని నెమ్మది చేయక వలఁ బోదు
వీధి కేగు నటంచు వెలిమడుంగులనీక కడిగి యెత్తియదియును గుడువఁ బోదు

గీ. విభుని వేఁడుకఁ దీర్చుట వెలఁదికుచిత మను మఁదచ్చేష్టలకొకింత యడ్డుసేయ
దేమి సెలవిచ్చునో యని యెదురుచూచు లక్ష్మిఁ దలఁపోయఁ బ్రత్యక్షలక్ష్మి గాదె ౪౩.

క. కేశవరాయఁడు తనసతి పేశలవృత్తియును భక్తిపృథులగుణంబుల్
కౌశలము నెంచి యొకయెడ సౌశీల్యఁ బమర నెంచసాఁగెన్ మదిలోన్ ౪౪॥

క. ప్రత్యయమునఁ దత్పతి ప్రత్యక్షముకను తెప్పవోలె రక్షించనిచో
సత్యంబుగ మామకదుష్కృత్యఁబులు నన్నుబట్టి కెడపకయున్నే ౪౫॥

శా. కన్నంగానక రెన్నియో దురితముల్ గావించితిన్ వానిలో
నిన్నాళ్ళీకముఖిం గుటుంబినిఁగ నేలం బ్రయత్నంబునం
బున్నెంబొక్కటి జేసియుంటి నెదియో యిన్నట్టునం దానిచే
నిన్నాళ్ళీగతి నుంటి వీనికయి యీపుణ్యంబు నాకుండునే ౪౬॥

సీ. అన్నతో నైనను గొన్నిమాటలె కాని పలుభాషలాడంగఁ బాలుపడదు
ద్వారంబుఁ గైసేయుఁ దలఁచియేమనుగునో వడివీధిలో దృష్టి నిడఁగఁబోదు
నిదురించునపుడేమి సమ్మళించునో కాని యొకగడె పనిలేక యూరకోదు
అత్తగారికి నేమి యుత్తరంబిచ్చునో యెలుగెత్తు పడవిఁ బలుకదెపుడు

గీ. ఏకతంబున నాతోడ నెంచుకంత చిఱునగవుఁ జూపుటయె కాని చెక్కుఁ దెఱచి
చివ్వనను నవ్వఁగాఁబోదు చెలులతోడ నెంతయని చెప్పవచ్చు నకాంతచర్య ౪౭॥

గీ. ఈతెఱంగునఁ దలఁచు నాతఁడంత నొకజమీందారు ప్రాపునుండి యతని
చెంత వింశతిరూప్యముల్ జీతముగల మంచియుద్యోగ మొకటి గావించుమండె ౪౮॥

వ. ఒక్కకాలంబున వాటబోటుల చేష్టలు మనంబు నాటఁ దన మిత్రవర్గ్యలకిట్టి కొఱగా మియెన్నఁడేని యలవడకుండ వారలఁ బిలచి యిట్లని చెప్పందొడంగె. ౪౯॥

కేశవరావు తనస్నేహితులకు నీతిగఱపుట.

ఉ. ఓజనముఖ్యులార వినుఁడొక్కహితంబు వచింతు మీరలున్
యోజనఁ జేయవచ్చు నిఖిలోర్వినిఁ గల్గినజంతుకోటిలోఁ
బూజితుఁడౌ మనుష్యుఁడయి పుట్టినమాత్రన వారిలోపలం
బూజితుఁడౌ విమర్శమునఁ బొల్చు సుజ్ఞానముఁ గల్గెనేనియున్ ౫౦॥

గీ. ఇట్టిసుజ్ఞానవృక్షంబు నింద్రియగణ పారవశ్యకుఠారంబు వేరుతోడఁ
బోనడంచును గానఁ దద్బారివృత్తి వశ్యుఁడగువానికంటెను బశువు గలదె ౫౧॥

క. పశువులును ఖరరోగంబులఁ గృశియింపక యిచ్చనుండుఁ గేవలవేశ్యా
వశమున నుండెడు నన్నర పశువే యీబాధలకును బాల్పడియుండున్ ౫౨॥

క. వారస్త్రీకందంబుల నీరోగలతన్ జనించి యెంతటిబలియా
పూరుషవృక్షము నేనియు వారంగాఁ బ్రాకి పాఁకియడఁగం ద్రొక్కున్ ౫౩॥

మ. కులశీలంబుల నెంచఁబోరు మతియుం గుంటంధకుండామయా
కులుఁ డున్మత్తుఁడు రూపహీనుఁడు మహాఘోరాత్ముఁడంచు వే

శ్యలులో నెంచచు విత్తమిచ్చునతఁడే సర్వోత్తరాకారుఁడున్
వలరాజంతటివాఁడు మేటియును మన్నావింతు రెంతేనియున్ ౧౪॥

క. వెలయాండ్రు విటుల చిత్తము వలలం జేర్చెదరు మంచి వగలన్ మిగులం
గులకాంతా యుత మొక వెల లలనలఁ దుల గాదు సద్విలాసప్రౌఢిన్ ౧౫॥

శా. ఈ దుర్వృత్తుల సంచరించెడు సదా హేయాత్ముఁడౌ మానవుం
డా దైన్యంబున నుండి సాంఘిక జనవ్యాపార నేరీతి సం
పాదించుం దుదకిద్ది దేశమునకున్ భంగంబుఁ గావించెడుం
గా దేయీ యది పెల్లగింపఁగ నశక్యంబయ్యె నా నాటికిన్ ౧౬॥

ఉ. వింత జనించు నీ పడుపువృత్తి ప్రధానముగాఁ జరించు ని
క్కాంతలు హిందుదేశమునఁ గావఁగ వచ్చెదరన్యదేశముల్
పంతము పట్టి చూడఁగ నుపట్టరదే మొకొ నిర్నిరోధమై
యింతటి దుష్టవృత్తి యిట నెప్పుడు బుట్టెనొ యేల పుట్టెనో ౧౭॥

ఉ. బింకము లెన్నియో పలుకు వీరలు వీరి నిఁ జూచునంతలో
శంకయుఁ గొంకుఁ దొఱఁగి యతిసాహసవృత్తిఁ జరింప వారి వ
త్సాంకజ సేవఁ జేయుటకుఁ బాల్పడి తత్సభలోపలన్ని రా
తంకముగాఁగ బూజ్యత నుదాల్చుచునుందురదేమి చిత్రమో ౧౮॥

క. కులగురువులైన వారలు వెలిఁ బెట్టం దలఁపరిట్టి వృత్తులలోనన్
మెలఁగెడు దుష్టుల నేమనఁ దెలియంగా రాదు వారి తీర్పిటులోకా ౧౯॥

క. జారత్వమునకుఁ జూడన గౌరవమొనఁ గూడకుండెఁ గావునఁ దద్వృ
త్త్యారంభలయి చరించెడు వారస్త్రీలకును గారవంబులు వచ్చెన్ ౨౦॥

సీ. సర్వ సత్కార్య ఘుర్ఘురములకిమ్మహి వ్యభిచారమరయంగ నడ్డుకట్ట
దృఢతరమై యొప్పు దేహవృక్షమునకు జారత్వమరయంగ వేరుపురుగు
దంపతీ సౌఖ్యముల్ దద్దయు విడఁదీయ విటవృత్తి యరయంగఁ బెట్టుపిండు
స్వర్గలోక ప్రాప్తి సరణికి నిజముగా వెలిచవియరయ బెబ్బులుల ఱేఁడు
గీ. ఇట్టి దుర్వృత్తి మున్నతి హేయమౌట నృత్తగీతాది విద్యలు నేర్పుచుండి
జనుల కానంద మొసఁగూర్చు వనితలపుడు జారతా వృత్తి సొమ్ము గాజనుపుచుండ్రు ౨౧॥

శా. సంగీతంబహి ముఖ్య తుష్టికరమౌ సామాన్యమై యందుమ
ద్వంగుల్ కంఠము లెత్తి పాడునెడ నయ్యానంద మేమందు నీ
భంగిన్ భూరి రసజ్ఞ చిత్తములకున్ వారాంగనల్ జాలతు
ష్టింగావింపఁగఁ జేయఁగాఁ బడిరి నేఁ జెప్పంగలన్నాటికిన్ ౨౨॥

క. తుదకిది లంజెటికమునకు మొదలై సానాటఁ బెటిఁగి ముదురుట వలనన్
మదవతులది యే వృత్తిఁగ గొదుకక చరియించుచుండ్రు కుంఠితమతులై ౨౩॥

సీ. దేవదాసులటంచును దేవళముల నృత్తగీతాదివిద్యల నెఱపుటకును
మాన్యములొసంగియుం ద్రుసామాన్యముగను నిట్టిసంగతిమీరలు నెఱిఁగినదియె ౭౫॥

శా. వీరల్ వ్యంజకనృత్తగీతముఖసద్విద్యాళి నానాటికిన్
జారత్వంబునకంగవిద్యలుగ నాజన్మంబు మోసంబులం
బ్రారంభించెదరిట్టికీడు మనకుం బ్రాపించకుండంగఁబల్
తీరుల్ చింతనఁజేసి చేయఁగవలెన్ దిట్టంబు లెస్సైనియున్ ౭౬॥

ఉ. అందురుకొందఱా త్రిదృఢమైనను మోసము రాదటంచు వా
రందఱు నింతికంటఁబడునంతకుఁ దీసి లెయారమయ్యయో
కందములాకులుంబువులు గాలియు మొక్కమహార్హవస్త్రలున్
సుందరిగాలిసోకబలుచోద్యము గానను గంటకుండిరే ౭౭॥

శా. స్త్రీమోహంబునఁ గొని మోహమంచెరితపోజీర్ణాంగులైనట్టి వి
శ్వామిత్రాదులు నిష్టమృష్టరసముల్ భక్షించువారింద్రియ
గ్రామంబద్దను రేసిఁ డేలునుగదా గ్రామంబుమున్నిట్టిలో
సామాన్యంబులె యింద్రియంబులకడు న్సాధించు సత్వండెతున్ ౭౮॥

సీ. నవరత్ననిగళముల్ గణికలు వారికిమారంబు గామున్న గొఱగుమిండి
సంగీతమునకనిసన్నిధికేతెంచియభినయాసక్తిచే నరసియరసి
దానిసౌందర్యంబుఁదగవిమర్శించుచుందీరైనమోమునదృష్టినిలిపి
యించుకసంభాషణేచ్ఛజనింపంగఁజాటుమాటుగఁగొన్నిమాటలాడి
గీ. అంతకంతకుఁదగుపరిహాసమాడి భోగలంపటుఁడై చెడిపోవుఁడుదను
నిట్లు నానాటఁజెడినవారెందఱో ని కాఁబనుదురగదమనకన్నులకును ౭౯॥

క. వదుగులు మొదలగువారలు చెడఁజూతురుకులసతులను సిదము గానం
బడపుచెలులుంటలగ్గని వెడయుక్తులుకొంతమందివివరింతురిలన్ ౮౦॥

క. ఆనాఁడు కాళిదాస శ్రీనాథాదులునునిట్లుచేసిరి నేడున్
మానకతప్పనిల్దాయలు లోనగునుద్యోగిపురుషులుం జేతురుగా ౮౧॥

క. అనికొందఱు శుక్రము చెడు ననికొందఱు తెవుదు భార్యకందము లేదం
చును గొందఱు వైద్యుఁడు నెప్పెనటంచుం గొందఱు ద్రుడుపెడబుద్ధులచేన్ ౮౨॥

గీ. బూటకంబులటంచును బుదిమంతులిట్టియుక్తుల నెల్లను నెఱుఁగవచ్చు
నహహ యీరీతిదుశ్చేష్టలతిశయించ నఖిలదేశంబు చెడుటెంతయద్భుతంబు ౮౩॥

మ. తనకుంబూర్వులొసంగినట్టిధనముల్ దగంబులైపోవనిం
టను భార్యాదులుగుందుచుండఁగను బిడ్డల్ దీనులైయేడ్వఁజ
య్యనమాతాపితృపోషితంబయినదేహంబెల్లజీర్ణింపని
ష్పనులం జేయుటయే మిలాభమగునో భావింపుఁడీ మిత్రముల్ ౮౪॥

గీ. కండకావరమానమే నుగానలేక గురులయుపదేశములుద్రోఁచినరసవిటులు
వేశ్యజవ్వనమంతయువిలుతమనుచుఁ దలలుద్రక్కులు గాఁజేయఁదలఁతురకట ౮౫॥

వ. విద్వాంసులగు కొందఱు గణికలనుద్దేశించి యిట్లనిరి ౯౭॥

విద్వాంసులగువారు గణికలం గూర్చి చెప్పునీతి.

క. నమ్మదు నమ్మించును ద్రవిణమ్మునకై వేశ్య యేకృపావ్యాంగులకీ
లమ్ములు గల పురుషుఁడు మనస నమ్మని కొప్పాను విరియనన్నిడ వలయుఁన్ ౯౮॥

గీ. వేశ్యఁ గాంచిన చిత్తము వికలమౌను ధనము దఱుగును ముట్టంగఁ దానిఁ గూడ
నఘములౌనఁ గూడుఁ గానఁ బ్రత్యక్షముగను రాక్షసియె భూతమో పారంపరాశ్రితులప

క. నటులుం భటులుం జోరులు విటులును మియు తమ్మి పడిగ వెలచెలియధరం
బటుగాపున యోగ్యం బెం తటిసాబగు నొప్పియున్నఁ దాఁ ప్రివు నెదానిన్ ౯౯॥

మ. సతులన్ భ్రాతృల వేఱు సేయఁగను సంసారంబులం దోపియుఁ గా
నతులం బోవిడుదంబులం జెలకుదివ్యం బైన గానమ్ము లే
గతి నైనం దొలగింప దేశములు సౌఖ్యంబందుఁ గాకున్న చో
నతివిద్వాంసుఁడు బోవఁ గావల సెవిద్యం బట్టి వారల్లకున్ ౧౦౦॥

చ. జగములనీగతిం జెఱుపసాఁగెడు పేరును సౌఖ్యమందుచు
న్నెగడుట గానరాదు గదనిమ్మల మాచుఁద టిల్లతాకృతిన్
నిగనిగలాడుమేను సెగ నెక్కనికం దెడుపల్లిపోలికం
బొగులఁగ శాపిహీనలయి పొల్పటి యుంచురు పిస్పిక ట్టైన ౧౦౧॥

ఉ. వంచనవిద్యగాఁగలుగు వారవధూటులఁ గూడి చిత్తము
ల్చంచలతన్ వహింప సుఖలాభ మొకింతయు లేక సంతతం
గాం మట యుర్వియత్సు మము గాఁ గఁదుదందమ సేగు తెల్లగా
నెంచుచు నుందురట్లయిన నేమి ఫలంబిఁక నెంచి చూడుఁడీ ౧౦౨॥

క. పలునుడువు లేల వేశ్యా లలనలదుశ్చేష్టితంబులం దెలియంగా
నలనలువకు నైనను గన వలనగు నేయనుభవంబువలనం దక్కన్ ౧౦౩॥

క. కావున వేశ్యావనితల త్రోవం జనఁ బోక లోక-దూషణములకుం
దావలము గాక యుండిన దేవుండిహపరసుఖంబుఁ దిరముగ నిచ్చున్ ౧౦౪॥

వ. అని చెప్పి వారలనెల్ల స్వస్వభవనంబులకనిచి యక్కేశవరాయుఁ డొక్క వివిక్తప్ర
దేశంబునం గూర్చుండి యొకనాఁటి నిశాసమయంబునం దాఁ జేసిన వ్యాపారంబం
తయుఁ దలంచుకొని యిట్లని వితర్కించె ౧౦౫॥

కేశవరావు తాను జేసిన పనిం దలంచుకొని వితర్కించుట.

క. కామంబులనుభవంబున వేమారున్నాట నాట వృద్ధివహించుం
గాముఁడుగోరు వీనిన్ ధీమంతుండిట్టి వాని తెన్నుఁ గనుచునే ౧౦౬॥

చ. మనుజుని జీవితంబు క్షణమాత్రవిలోలము మంచుకైవడిన్
ధనములు మిత్రబాంధవులు దారసుతాదులు నెంచఁగా శర

ధనములు భోగముల్ నిరయకారణముల్ గద కాలమారయ
స్వనధినిఁ జొచ్చు నిర్ఝరిణి వైఖరిఁ బోవుచు మళ్ళి వచ్చునే ౯౭॥

క- తానొక్కఁడె జనియించెం దానొక్కఁడె పోవు మతియుఁ దానొక్కండే
కానితనకొరుఁడు లేఁడిఁకఁ దానొక్కఁడె నిలిచియుండుఁ దథ్యంబరయన్ ౯౮॥

క- అనియిట్లుగఁ దలపోయుచు జననియు భార్యయును తనకు సకలహితమ్ము
ల్వొనరించుచుండ సౌఖ్యంబునునుండెన్ దేవదేవుఁ బొగడుచు మదిలోన్ ౯౯॥

క- హేలాపుర పాలాది క్ష్మేలాసు గుణాలవాల చిన్మయలీలా
హేలాధృత హాలాహల మాలాయిత జహ్నుబాలమానితశీలా ౧౦౦

మత్తకోకిల. పారుహూతమణీవిశేష్మణిభాస్వదంగకరత్నని
స్ఫారనూపురనిర్మలశ్రుతిజాలఘూర్ణరపాదకా
క్షీరసంభవరేణుభస్మ విశేషరేణువిధూషితా
నారకాంచనకంకణౌఘభుజంగరాజవిభూషణా ౧౦౧॥

గద్య-

ఇతి శ్రీమన్మంత్రిప్రెగడవంశపయఃపారావార రాకాసుధాకర రాజబిరుదాం
కిత భుజంగరాయామాత్యపౌత్ర హారితసగోత్ర పవిత్రదుర్గామల్లికార్జున
ప్రసాదరాయవరపుత్ర శ్రీమార్కండేయవరప్రసాదజనిత కవి
తాధౌరేయ బుధజనవిధేయ భుజంగరాయనామధేయ
ప్రణీతంబయిన వారకాంతయను చాటుప్రబం
ధంబునందు పంచమవిలాసము సర్వంబును
సంపూర్ణము.

"వారకాంత" ను గురించి పండితకవు లొసఁగిన అభిప్రాయములు.

మహారాజశ్రీ శ్రీరాజా భుజంగరావు బహద్దరువారిసన్నిధికి-

వేదము వేంకటరాయశాస్త్రి విన్నవించుట దమ "వారకాంతం" బలికించితిని- గ్రంథము చదువ నింపుగాను లలితముగాను ఉన్నది. అలంకారములు సమయసందర్భోచితములుగాను సుబోధములుగాను మనోహరములుగాను ఉన్నవి- అక్కడక్కడ ప్రయోగింపఁబడిన సామెతలు ప్రాచీనములేమి నవీనములేమి హృదయంగమములై చక్కఁగ నతికియున్నవి- గ్రంథమందు ఆంధ్ర గీర్వాణ భాషా పాండిత్యము గన్పట్టుచున్నది- ఇందలి పరివారోక్తిజ్ఞమును ఇది తుదిని వ్రాయుచున్నాఁడ- ఈ గ్రంథము ఏ నీతిని బోధింప వ్రాయఁబడినదో ఆ నీతిని బోధించుటకు, అనఁగా వారకాంత యనాదరణీయయని తెలుపుటకుఁ గరము దక్షమయి మించుచున్నది- అతిశయోక్త్యత్యుక్తిప్రధానముగాక ఆధునికమశ్చర్యప్రదర్శకంబగుటచే ఇట్టియాదక్షత కలిగినదని యెన్నఁదగియున్నది- ఇందు కూతుఁ తోఁడ నిత్యాదికతిపయశబ్దరూపములను అచ్చుతప్పులను సంస్కరించుట యపేక్షణీయమయియున్నది-

విధేయుఁడు

వేదము వేంకటరాయశాస్త్రి.

సీ. వాక్యసారస్యంబు పరికించినట్లైన మునుసుగిల్లని మబ్బుల్ గానకయున్న
కల్పితాలంకారగరిమ గన్నట్లైన బుద్ధిలో శ్లాఘింపఁబూనకున్న
శయ్యాచమత్కారసరణిఁ గన్నట్లైనఁ గళలెల్లఁ గరఁగరగంబుఁగకున్న
వృత్తిసందర్భంబు వీక్షించినట్లైన సేవింపమతియు వీక్షింపకున్న
గీ. ఔర యుష్మత్ప్రణీతమీ వారకాంత వారకాంతను మహిఁ గ్రిందుపరచి సరస
సమితి కర్తంబుఁ గీర్తియశంబు నీకు నిచ్చు నిజము భుజంగరావనీంద్ర సుకవి॥

ఆదిపూడి ప్రభాకరరావు.

ఉ. కాంచితి వారకాంతయను గ్రంథము పర్వతిశాస్త్రిగారు శో
ధించి తదీయ మిత్రునకు నిచ్చిన వేంకటశాస్త్రిగారు నా
సంచికఁ జూచి చూచి తమసన్నిధి నుండిన నాకొసంగ నే
మించిన వేడ్కతోఁ జదివి మిక్కిలి చొక్కితి దాని మాధురిన్
ఆ. ఆటవెలఁదులందు నాటవెలందుల బూటకమ్ము లెల్లఁ జాటి వారి
తేటగీతు లెల్ల తేటఁ గీతులఁ బల్కి ఘాటి కేసిఁ గొందు సాటిగాన

క. ఆపదగు రంభ మాకథ తీపియుఁ జెఱుపంగ నెట్టి తెంపరులయెదల్
నేపవె కరుణారసమును గాపురిమల వాణికిఁ దయె కాఁబోలు సఖా

క. ధీచతురతలొప్పెడు మీ వాచాలత వీనులఁ దవర లెను సుధమై
యాచందమగుటచేనే మీ చెలిమిఁ గోరి నాఁడ మించిన వేడ్కన్

సూర్యభట్ల వైద్యనాథము

సీ. మీరు రచించిన వారకాంతయనెడు చిన్న ప్రబంధమీక్షించినాఁడఁ
బండిత పామరమండలికెల్లను వేద్యమై మరియు సుహృద్యమగుచు
సరసావళికి నెట్టిసరణిని దోఁచి సాధువులకు సంతసంబు నిడుచు
నవనవంబగు రీతి పరావళికెల్లన్న స్వాంతరక్తకులకు స్వాదువగుచు
గీ. సర్వవిధముల చేత నుజడివిచూడఁ బగసరచనయును మంచికథయును గూడఁ
గలిగియున్నది భుజగరాట్కావిపవరేంద్ర మంత్రి పెగ్గడవంశాబ్ధి హిమహితచంద్ర॥

కాశీభట్ల బ్రహ్మయ్య.

వారకాంతయను గ్రంథము పద్యకావ్యము. ఇది యైదు విలాసములుగ విభాగింపబడియున్నది. కథ సకలజనులకు వేద్యముగనున్నది. భోగము వారిననుసరించిన వారిగతులీగ్రంథము వలనఁ దేటతెల్లములగుచున్నవి. అందఱును దీని జదివింపవలయునని కోరుచున్నారము. "రవి గాంచనిచోఁ గవి గాంచునయ్యెడన్" అను వాక్యము రీతి శ్రీవారనుభవశాలులకంటె నెక్కుడుగా భోగము వారి కుట్రతంత్రముల గ్రంథమునను సంధించియున్నారు అందఱును తెలియవలయునని గాఁబోలు ఇపుడు లోకమున వాడుకగానుండు "సాన్సెన్సు, డాక్టరు, బ్రెయిన్సు, ఓల్డుమేనులు, మార్నింగు, కోటు, వాచి, బూట్సు, కంపాసు, మైనార్టీ" మొదలగు నింగ్లీషుపదములఁ బ్రయోగించియున్నారు కేశవరావుగారి చరిత్రము విశేష పాత్రముగానున్నది. కవనము సరసము ప్ర॥వి ౨౩వ పద్యమును, ద్వి॥వి ౬౪వ పద్యమును, తృ॥వి ౨౦వ పద్యమును శైలివిషయమున నుదాహరింపదగినవి ఈవిధముగు పద్యములచే శ్రుతిమనోహరమయియున్నది.

పూండ్ల రామకృష్ణయ్య.

మేము తెలుఁగులోఁ బండితులము కాకపోయినను ఇది దివ్యమయిన క్రొత్త తెలుఁగు కావ్యమని ధైర్యముగాఁ జెప్పఁగలము- గ్రంథకర్తలు దీనిని బహుజాగ్రతతో వ్రాసియున్నారు- మఱియు దీనియందు దుర్విషయము లేవియు లేవు- దీని శైలియు బాగున్నది- ఈ కావ్యము ప్రారంభములోనే కవి యీ పద్యము వ్రాసెను-

సీ. హరితగోత్ర పవిత్రమైన మంత్రి పెగడాన్వయమున గుదయించినంది
సతతమార్కండేయ శంభుపాదాబ్జసంసేవ చేఁగవితా విశేషమంది

యలరుభుజంగ రాయాభిధానుఁడ వారవనితలను బ్రవర్తనలు గొన్ని
మదికి నాశ్చర్యంబు నొదవింపవివరించు గ్రంథమొక్కటి వారకాంతయనఁగ
గీ. నేరచించెద నీకృతికీశ్వరుండె యీశ్వరుఁడు గాఁగ నేను వేలేండ్లు కలియు
గమునఁ జరుగవికారివత్సరమున మాఘ వాఖ్యమాసమునందు నాదివశమి॥

కావ్యాంతమున నీక్రిందిమూఁడుపద్యములు వ్రాసియుండెను. వీనివలననే యీ గ్రంథకర్త యీ కావ్యమును, ఎంత లోకోపకారచింతతో వ్రాసినదియుఁ దెలుసుకోవచ్చును. ఈపుస్తకమునుగురించి యింకఁ గొన్ని సంగతులు ఇఁకమీఁద రాఁగల పత్త్రికలో వ్రాయుచున్నాము. ఆ పద్యములెవ్వియనన — పంచమవిలాసములోని 84, 93, 94 సంఖ్యగల పద్యములయియున్నవి.

ఆంధ్రభాషాగ్రామవర్తమానిపత్త్రికాధిపతి.

ఆర్యా! వారకాంతయను పేర తామురచియించిన నవీనగ్రంథము తమదయావలన నాకుం జేరినది. దానిం గూరిమిమీఱఁ జదివిచూచినాఁడను. గ్రంథమంతయు మృదుమధురశైలితో నలరుచు లోకోక్తులం బరగి కాముకజనంబులకెంతయు నీతిబోధకంబుగా వెలయుచున్నది.

అచ్చటచ్చటఁ గొన్ని పద్దెంబులు మచ్చుమీఱ వసుచరిత్రములలోని పద్యంబులంబోలె నమితచమత్కారంబులుగలిగి శబ్దార్థాలంకారపూరితంబులయి మీఱుచున్నవి. నాదృష్టికిం దందగుణములే కాన్పించినవిగాని దోషంబు లెచ్చటనుం గానరాలేదు. కొన్ని స్థలములయందు మాత్రము హూణభాషాపదంబులు పయోగానుసారంబుగాం బ్రయోగింపఁబడియున్నవి. అట్లనేకులు పూర్వకవులు యవనభాషాభివృద్ధిగలనాఁడా యాపదంబులు ప్రయోగించియున్న సంగతి యెల్లవారికిం దెల్లంబె కదా! నేఁడిట్లు మన గ్రంథములయందు మాత్రమె ప్రయోగింపఁబడియుండలేదు. కావున నావిషయము మనకవిమర్శనీయముగనుక నాయభిప్రాయమిట్లు విన్నవించుకొన్నాఁడను.

ఈనవీనగ్రంథంబు వారకాంతయను పేరువహియుంటం జేసి తన నామధేయంబు సార్థకంబుగా సకలజనరసనాగ్రరంగస్థలంబునం దాండవంబాడుచు సర్వసామాన్యంబుగాఁ బ్రబంధసంగతి నెల్లవారల యుల్లంబుల రంజిల్లఁజేయుచు వారకాంతవలె వెలయుచున్నను —

"శ్లో॥ సత్యానృతాచ పరుషాప్రియభాషిణీచ హింస్రాదయాళురపి చార్థపరావదాన్యా
నిత్యవ్యయాప్రచురనిత్యధనాగమాచ వారాంగనేవ నృపనీతిరనేకరూపా॥"

అనియున్న లోకపరిపాటియగు మాటనుగీటుపుచ్చి తదవగుణంబులు విడనాడి; తద్వ్యతిరేకభావంబుఁ గాంచి, కేవలసత్యసూక్తియు, ప్రియభాషిణియు దయారసహృదయయు, నిత్యవదాన్యయు, నిరతధనవ్యయయు, నగు మీసత్ప్రభుత్వరీతి చేసలరుచుండెను నీతిననుసరించుచుఁ దానుగూడనట్లనె వెలయుచున్నది ఇదియంతయుగు విచిత్రంబై యొప్పుచుండెనది గావున భావుకులెల్లం దావులీనెడు దావక ప్రతిభావిశేషంబు

శేషజ్ఞులగు నెల్లవారును వినుతిసేయకుందురే యని యనేకవిధంబులం గొనియాడి విన్న
వించుకొనుచున్నాఁడను,

సత్యవ్రోలు-సోమసుందరరావు.

సీ. తా రచించిన వారకాంతా నామ చాటుప్రబంధంబు జదివి వాఁడఁ
బొమరజ్ఞేయమై పండితాళికి మహోల్లాసంబు సమకూర్చు లలితశైలి
గలిగి త్రిలింగలోకమునకత్యంతోపకారక గ్రంథమై కరము వెలసె
బహుజారుఁడైన వారకాంతను గన్న వారకాంతను జూచు వాంఛఁ గొనఁడు
గీ- ఇట్టి గ్రంథంబు లేరచియించు బుద్ధి పుట్టఁజేయుత తమకల్లభూత విభుఁడు
పూతమంత్రిప్రెగడకులపూర్ణసోమ ప్రభువరభుజంగరాయ కృపావిధేయ
సీ. చక్రాని ముత్యముల్ జతలేర్చి కూర్చినకమనీయ విమలహారము వితానఁ
గమ్మని తేనియల్ కలిగి తావుల నెల్లఁ జెసలఁజిమ్మెడు మల్లితీఁగపగిది
శుకపికశారికా ప్రకరగీతములతోఁ గోమరారు క్రొమ్మావి గున్న రీతిఁ
జిత్రాతిచిత్రప్రసిద్ధి నొప్పియుక్తమౌ నాకాధిపతి నందనంబు సరణిఁ
గీ గనిపయాంతనయాహ్లాదమును బొనర్చుఁ దమరచించిన వారకాంతయను సుకృతి
పూతమంత్రి ప్రెగడకులపూర్ణసోమ! ప్రభువర! భుజంగరాయ! నృపాలగేయ ౨॥
క. తమ వారకాంత యీలోకమునందనరారు వారకాంతలమీఁదం
దమిఁదొలఁచియేకగతి క్రమపాతము సేర్చె మనుజగణమునకు బళే?
గీ సరసపదసౌష్ఠవంబు, రసప్రయుక్తి భావగాంభీర్యమును గల్గి వారకాంత
బాపురే! కులభామిని పగిదినొప్పె నమలగుణగణ్య! శ్రీభుజంగాగ్రగణ్య ౩॥

జయంతి భావనారాయణ.

శ్లో॥ సర్వాలఙ్కారయుక్తాం సరసగుణయుతాం దోషహీనాం రసాఢ్యాం
సద్భిస్సందర్శనీయాం సరసహృదయుతాం సాధువాక్యాం సుశయ్యాం
ధ్వన్యర్థవ్యాశ్రితాం తాం భుజగపతిమహాపండితాగ్రేసనాథమ్
సేవన్తాం వారకాన్తాం సుదృశజనమనోహారిణీం వారకాన్తాం

నిట్టల వేంకటశాస్త్రి.

వారకాంత — ఇది యేలూరుపురవాసులును వెల్ల లక్ష్మవరము యస్టేట్లకధికా
రులును మంజువాణీపత్రికాధిపతులును అగు మ॥రా॥రా॥శ్రీ॥ అష్టావధాని శ్రీరాజా
మంత్రిప్రెగడ భుజంగరావు బహద్దరు జమీందారు గారిచే రచియింపఁబడి కళావతీ అలంక
రింపఁబడిన విలాసముల పద్యకావ్యము. ఇందుఁ గేశవరావను నొక బ్రాహ్మణుఁడు కనకాం
గియను వారకాంతను నిచ్చకొనిడానికిఁ దనయింటనున్న సర్వస్వము నర్పించి తుదకు దీనుడై

దుర్గుణములు గుణములుగా తలఁచి వచ్చిన వాఁడై ఎట్టకేలకు వేశ్యావృత్తము లిట్టివని తెలిసి దానిని విడిచి, విరక్తుండును, విజ్ఞానియునై నిజబాంధవ్యంగలసి మెలసి సుఖంబున్న కథచక్కని సులభశైలితో లోకోక్తులతో సామెతలతో స్వభావసిద్ధముగా నిప్పటికాలమున కనుకూలించునట్లు క్రొత్త క్రొత్త కల్పనలతో వ్రాయఁబడి యున్నది. కొన్నిచోట్లఁ దనుచుగా నపూర్వములు నపరూపములు నగు నింగ్లీషు పదములు, హిందూస్థాని పదములు లోనగునవి చేర్పఁబడినవి అక్కడక్కడ నల్పదోషంబులుండినను కవిత్వము ధారాళమ్ముగా సరసముగా నున్నది ఇందు వ్రాసిన విషయమంతయు నిప్పుడు జరుగుచున్నట్లు వ్రాయఁబడెను. వేశ్యలమాయోపాయములన్నియు నీగ్రంథము వలన నెల్లరకు వెల్లడికావచ్చును. ఈగ్రంథము పేరు ఏకదేశ గ్రహణముచే వారకాంత యనుటకన్న "వారకాంతాప్రవర్తనా" మని కాని మఱియొకలాగునఁ గాని యున్నచో బాగుగ నుండు నని మా యభిప్రాయము శ్రీవారు గొప్పజమీందారులయియుండియు ఆంధ్రగీర్వాణాది భాషల నభ్యసించి యిట్లు గ్రంథముల రచియించుచుండిరనుట కరము సంతోషకరము అట్లు గావున వీరిని అధునాతన భోజరాజ శ్రీరాజ అని పిలువనొప్పునట కొంతయైన సంశయములేదు- కవితాశైలిం దెలుపుటకై ఇందలి ప్ర॥ వి ౧౯ వ పద్యమును, ద్వి॥ విశ్ర ౨౫ పద్యములను జూపుచున్నాము-

శ్రీపాదకృష్ణమూర్తిశాస్త్రి.

సీ. శ్రీమత్పవిత్రమంత్రిప్రగ్గడాన్వయ జలధిచంద్ర శ్రీభుజంగరాయ
సరసంబుగ శుభపద్యగ్రథితంబై పొట్టి వారకాంతాభిఖ్య వరలు కృతిని
ఘనదయామతితోడ గంజాము వెంకటరత్నమంత్రియు సంగ్రహముదమంది
స్వాంతంబు గాదీనిఁ జదివినాఁడను నాదు మిత్రులందఱువిని మెచ్చుకొనఁగ
గీ. సకలపదసౌష్ఠవంబును సరసశైలి లసదలంకారపుష్టియు రససమృద్ధి
గలిగి విలసిల్లు నీ వారకాంతనహహ జనులఁ గవులెల్లఁ గరము నాశ్చర్యపడరె ౧॥
ఆ. వారకాంత చేత వారకాంతలవగు వివిధమర్మములను వెలయఁబలుకఁ
జేసితీవు నీదు చిత్రచాతుర్యంబు శక్యమే పొగడ భుజంగరాయ ౨॥
సీ. శ్రీమత్పవిత్రమంత్రిప్రెగ్గడాభిఖ్య వంశమ్మునకు వాఁడు వన్నెదెచ్చె
మృదుశైలి నెవ్వాఁడు కృష్ణార్జునచరిత్ర మనునొప్పు ద్వ్యర్థికావ్యంబుఁ జేసె
సరససీతారామచరితాదిబహుకృతుల్ కవులు శ్లాఘింపంగ నెవఁడొనర్చె
కృష్ణభూపతిబహుకృతులందఁ జేసెనెవ్వాఁ నిమాదూలసంస్థానమందు
గీ. అట్టిసూర్యప్రకాశమహాకవీంద్రుఁ డవతరించె ముమ్మరల నిజాన్వయమున
కీర్తి వెలయంగ తావ్వదాకృతిగనిపుడు సకలకవిగేయ శ్రీమద్భుజంగరాయ ౩॥

పులవర్తి అన్నపూర్ణయ్య.

Manju Vani Press, Catalogue.

మంజువాణి

1903-1904. సంవత్సరమున
ప్రచురింపఁబడు గ్రంథములు.

౧ వివిధవిషయములు.
౨ శివగీత తె॥ కావ్యము. పత్త్రికాధిపతి.
౩ శ్రీనివాసవిలాసము. శతావధానులు,
తిరుపతి వేంకటేశ్వరకవులు.
౪ అచలాత్మజా పరిణయము. శ్లేష
యమకచక్రవర్తి వేంకటాచార్యులు.
౫ కాళిందీకన్యా పరిణయము.
అహోబలపండితుఁడు.
౬ దాశరథివిలాసము.
క్రొత్తపల్లి లచ్చయకవి ప్రణీతము.
౭ అహోబలపండితీయము. అహో.
౮ వచనభాగవతము. డి.వి.శర్మగారు.
౯ శ్రీకృష్ణనాటకము. పత్త్రికాధిపతి.

చందా సంవత్సరమునకు రు ౩ లు, విద్యార్థులకు, స్త్రీలకు రు ౨ లు.

 పద్మవిలాసము, మేనేజరు మంజువాణి ఏలూరు, గోదావరిజిల్లా,

విమర్శనగ్రంథములు

2 మనువసుప్రకాశిక- వెల ౬ అణాలు- ఇది కాశీభట్ల బ్రహ్మయ్యగారిచే వ్రాయబడినవిమర్శనగ్రంథము- ఇందు మనుచరిత్రవసుచరిత్రలయొక్క మంచిచెడ్డలు ఖండించి వ్రాయబడినవి- వసుచరిత్రలోని సరసము పైకితీయబడినది

3 వివేకచంద్రికా విమర్శనము. వెల ౧౨ అణాలు ౧౩౦ పేజీలు ఇది కాశీభట్లబ్రహ్మయ్యగారిచే రచియింపఁబడినది. రాయబహద్దరు కందుకూరి వీరేశలింగముపంతులుగారి యఫ్ యమ్ యుగారి రాజశేఖరచరిత్రయను నవలపై నిసలక్షణమయిన విమర్శనము- మనలో విమర్శనములు లేనికొరత విశేషముగానున్నదను తలంపు ఒకటి మనస్సున విశేషముగాబారి, ఆలోటును సాధ్యమయినంతవరకు దీర్చుమని నన్ను నిర్బంధపెట్టుటచే నూతనముగాబయలుదేరుచున్న నవలాకారులకు కొంతపనికివచ్చునని యెంచి నేనీగ్రంథముపై విమర్శనమును వ్రాయబూనుకొన్నాడను. కావులవేత్తలుదీనిని సవిమర్శనముగాను, సాకల్యముగాను చూడఁగోరుచున్నాడను. " అనిగ్రంథకర్త వ్రాసెను. ఇందు, కథామూలము, ఇతివృత్తము, పాత్రములు, రసము, వర్ణనములు, అలంకారములు, నీతులు, ఆచారవ్యవహారములు, జ్యోతిషప్రశంస, ఉపసంహారాదులతో వెలయుచున్నది

4 భాస్కరోదంతము- వెల ౮ అణాలు- ఇది కాశీభట్ల బ్రహ్మయ్యగారిచే రచియింపఁబడినది. ఈగ్రంథమువలన భాస్కరులెందరు ? అందు రామాయణము చేసిన భాస్కరుఁడెవఁడు ? అనిగ్రంథదృష్టాంతము, కులభేదము. నామస్థలకాలసంతానభేదములు, కృతికర్తకృతిభర్తలకుగలసంబంధము, రామాయణాకవులకాలము, లోకప్రతీతి, మున్నగునవి విమర్శించి నిర్ధారణచేసియున్నారు. శ్రీరామమూర్తికవి జీవితములు అనుమందరమును నెలకొల్పుదానికి వీరేశలింగకవి ఆంధ్రకవిచారిత్రము, అనుగూఢపాత్రికమునుజుట్టి మథింపగా తేలినయమృతము " ఇట్టిమథనమువలన మొదట నిష్టదాయకములగు హాలాహలాదులుకొన్ని పుట్టినను తుదకమృతముత్పన్నము కాకపోదు. " అనిగ్రంథకర్త వాక్రుచ్చెను-

5 సునందినీపరిణయవిమర్శనము వెల ౪ అణాలు. ఇది నందిరాజు చలపతిరావుగారిచే రచియింపఁబడి మదారిసు క్రిస్టియన్ కాలేజి ఆంధ్రభాషాభివర్ధనీసమాజమందుపన్యసింపఁబడినది.

6 అసహానారణ్యనిర్మూలకుఠారము వెల ౨ అణాలు. ఇందలిఅంశములు కవిరాజసందర్శన విమర్శనము, శశిలేఖ మసిలేఖ చిక్కులుగుచ్చమునకు కమ్మల కల్లెము, కవిసందర్శనవిమర్శనోచ్ఛేదము, పరసహనాజ్ఞానజననీతిప్రబోధము, శశిలేఖాసహనము, శశిలేఖపత్రికాధిపతిప్రాగల్భ్యత, కవివిమర్శకచోరశృంఖలము.

ప్రహసనములు

రాజా భుజంగరావు బహదరు జమీందారు ప్రణీత ప్రహసనములు.

7 చమత్కారస్నేహ ప్రహసనము. ౨ అణాలు వ్యభిచారదూషణము.

8 మహారోగరహస్య ప్రహసనము. వెల ౨ అణాలు.

9 విధవావివాహ ప్రహసనము వెల ౨ అణాలు.

10 నిరపవాద ప్రహసనము. వెల ౨ అణాలు.

పల్లెటూళ్ల పట్టుదలలు 60 పేజీలు వెల 4 అణాలు

ఇది కింకవీంద్రఘటాపంచానానాది బిరుద విరాజితులును, సమస్తాంధ్రదేశ ప్రచారులును. యశోధనులునగు శతావధానులు తిరుపతి వేంకటేశ్వర కవులచే రచియింపఁబడినది- బ్రాహ్మణులుగల ప్రతియూరిలో నెప్పుడో యొకప్పుడిట్టి పట్టుదలలు జరుగుచుండును- పేరులు మార్చినంతమాత్రమున ప్రతియూరికిని ఇందలి పాత్రములు సరిపోవును- ఇందు పెండ్లిండ్లలో పెట్టుపేచీలు, వీధిపిలుపులు, బ్రాహ్మణుల చుట్టలు గాల్చుట, బడితెబాజా, వేదములో పాడుముబీల్చుట, రాజులపెండ్లి, భోగముమేళము, శాఖావివరము, పెండ్రుకలపరీక్ష, కన్యావరుణ రివాజు, బ్రాహ్మణులకట్టు, తెగసాగుట, సంభావన, మహజరు కాకితము, చీట్లపేక, ముండలు, తప్పుదస్తావేజులసృష్టి, బచ్చలపాదు, అర్చకుడు. కన్యాశుల్కము, నంబులు, బంధు విరోధి, రోకలి పుచ్చుకొని బుర్ర పగులవేయుట. ఉదాసీనుని అరుగు, దధిండక్కపట్టు, నియ్యోగివైదికవిచారణ దొంగ దస్కతులు, కావేషీలు, స్వాములవారు, బూతులాట, భోజనములు, శుభకార్యములు, పాటీఁకలపడము, దేవాలయపు స్వస్తి, కల్లబొల్లి మాటలు, బంధువిరోధివిజయము. తధిగణతోంగుక్తాయింపు, కవిత్వముతో తిట్లు మొదలగువిషయములతో మిక్కిలి రమ్యముగా నున్నది- పూర్వము సంస్కృతపండితులు ప్రహసనములు వ్రాసి జనాహ్లాద మొనరించుచుండిరి- ఆంధ్రులు కొందరు ఆదారిని బోయిరిగాని రసముమాత్రము తేలేక పోయిరి. ఈశతావధానులు సంస్కృతాంధ్రములయందు బరిపూర్ణపండితులై లోకజ్ఞానకోవిదులై రసముచిప్పిలునట్లును జనసంఘమునకు తెల్లమగునట్లు అత్యంతనీతిబోధకముగ హాస్యరసాముపానముగానీగ్రంధమునురచియించిరి. ఇది చదువునప్పుడెల్ల కడుపుచెక్కలగునట్లు నవ్వు వచ్చును. అనేకస్థలములయందు అసాధారణపాండిత్యము వెల్లడించబడినది. ఈగ్రంథము చదివిన గాలిపటెనెగిరిపోక పదిపదునేనుదినములపర్యంత మిందలి కధాసందర్భములు కన్నులకుగట్టినట్లు కాన్పించుచుండును. ఇట్టులయినతీరిక జేసుకొని యీగ్రంథము నొకసారి చదివిననిశ్చయముగా కొంతలాభమునుపొందగలరని నమ్ముచున్నాము.

☞ పయివిలాసము మేనేజరు మంజువాణి యేలూరు, గోదావరిజిల్లా.

లక్షణగ్రంథములు

12 సర్వలక్షణసారసంగ్రహము వెల ౧-౨ అణాలు. ఇది కూచిమంచి తిమ్మకవిచే రచియింపఁబడిన గొప్ప గ్రంథము. ఇందనేకులు స్వల్పపాండిత్యముచే తప్పులనుకొని దిద్దబోవు ప్రయోగముల నేక గ్రంథదృష్టాంతములచే సిద్ధాంతము చేయబడినవి. లక్షణములన్నియు సులభశైలిని పద్యములతో వ్రాయబడినవి. అప్పకవి యాక్షేపణము లనేకములు ఖండింపఁ బడినవి. భాగవతోత్కృష్టత వెల్లడిచేయబడినది. బి. ఏ. కు పఠనీయము.

13 ఆంధ్రచంద్రాలోకము వెల ౭ అణాలు. ఈగ్రంథము అడిదము సూరకవిచే రచియింపఁబడినది- చక్కని యుపోద్ఘాతముతోఁ గూడియున్నది అలంకారములన్నియు నిందు స్పష్టముగ వ్రాయఁ బడియున్నవి-ఎక్కువపండితసహాయమక్కఱలేకయే అందరికిని తెలియదగునటుల పద్యములతో వ్రాయబడెను-

14 శకటరేఫనిర్ణయము. వెల ౨ అణాలు. ఇది భారతము లక్ష్మీపతిచే రచియింపఁబడినది- ఇందు ఱారేఫలయొక్క విమర్శన బాగుగా లక్ష్యలక్షణములతో విపులముగా వ్రాయబడినది-ఇందలి యుదాహరణములు భారతములోనివి

15 అహోబలపండితీయము- ఆంధ్రవ్యాకరణము వెల రు ౧-౮-౦ ఇది ఆంధ్రవ్యాకరణము అహోబలపండితునిచే వ్రాయబడి చిరకాలమునుండి ఆంధ్రదేశమున భాష్యగ్రంథమువలె గౌరవముగా పరిగణింపబడుచున్నది అహోబలపండితుడు తనసామర్థ్యమంతయు నాంధ్రవ్యాకరణముపై వినియోగించివ్రాసిన యీగ్రంథము దానియుత్కృష్టతనుబట్టి యేముద్రితముగాకున్నను, ఇంతకాలము నిలిచియున్నది. సౌజ్ఞాసంధిపరిచ్ఛేదములు, ౨౮౦ పేజీలలో ముద్రింపఁబడినవి పండితులనేకులు తొందరపెట్టుటచే ఇది ప్రథమభాగముగా ప్రచురించితిమి. ప్రాచీనకాలానుసారముగా ఆంధ్రవ్యాకరణమైనను సంస్కృతభాషయందు వ్రాయబడినది. ఆంధ్రవిషయమాంధ్రమునను౦డుట మేలనితలంచి ఈగ్రంథ మాంధ్రతాత్పర్యసహితముగా ప్రచురించితిమి. ఆంధ్రభాషయందేమాత్రము పరిచయముకలవాడును, ఈగ్రంథము చదువక భాషాభిజ్ఞుడననుట కేవలము పొరబాటు- ఉద్గ్రంథమగుటచేతను అనేకమందిదీనినికోరుటచేతను, ప్రస్తుతము కొద్దిప్రతులే ముద్రించుటచేతను, తొందరపడి తెప్పించుకొననివారికి నిశ్చయముగా ప్రతులుదొరుకజాలవు.

16 కాగడా. వెల ౧ అణా- ఇది కాశీభట్ల బ్రహ్మయ్యగారిచే రచియింపఁ బడినది. ఇందు కాగడా అనుశబ్దమునుగూర్చి పెక్కులగు ఉదాహరణల తోడను, వ్యుత్పత్తులతోడను, శబ్దతత్త్వమంతయు నిక్కలి విమర్శించి వ్రాయఁబడెను.

కవిజీవితములను వ్రాసి ఆచంద్రార్కముగ కీర్తివహించిన బ్రా॥ గురుజాడ శ్రీరామమూర్తి పంతులుగారిచే రచింపఁబడిన

వినోదచరిత్రలు

17 తిమ్మరుసుచారిత్రము. వెల 4 అణాలు. ఇది గురుజాడ శ్రీరామమూర్తి రచితము ఇందు తిమ్మరుసునకు మంత్రి పదము వచ్చుటయు. మరల దుర్దశ వచ్చి యూరు వెడలిపోవుటయు, తిమ్మరుసును భార్యయు పడినకష్టములు, రాజుపిమ్మట వెదకించి తిమ్మరుసునుందెప్పించుటయు తక్కినమంత్రులు తిమ్మరుసుమీది యీర్ష్యచే రాజువలన పరాభవమును పొందుటయు తిమ్మరుసు పిమ్మట ఉన్నతదశకువచ్చి అనేకచిత్రములగు పనులుజేసి రాజును మెప్పించుట మొదలగుకథలతో మనోహరముగానున్నది.

18 అప్పయదీక్షితచారిత్రము. వెల 4 అణాలు. ఇది గురుజాడ శ్రీరామమూర్తివిరచితము ఇందు మధ్యమధ్య చిత్రవిచిత్రములగు పండితగాథలును, మతవిషయకోపన్యాసములును, విష్ణుసహస్రనామములకు శైవభాష్యరచనయు నారాయణశబ్దము శివపరార్థము చేయుటయు, దీక్షితునిలింగధారణమును, కవిచరిత్రవిమర్శనమును, దీక్షితులనిర్యాణానంతర కథయు, తాతాచారికన్యాదానములుచేయుటయు, కాశీలో దీక్షితులవారు చెప్పినశ్లోకములు, విధవావివాహయత్నపరిసమాప్తి, అప్పయదీక్షితుడు వాజిపేయము జేయుట, రంగనాయకులు శివుడుగామారుట, చీనాదేశవస్త్రములువచ్చుట, దీక్షితుడువస్త్రమును హోమముచేయుట, సభాతాంబూలమెత్తుట, వైష్ణవమతనిరసనము, శివునిధ్యానించుటకుమానసబోధ, భారతరామాయణసారసంగ్రహస్తోత్రములు; తాతాచారికుతంత్రము, నిర్యాణకారణము మొదలయినపెక్కుగాథలు గలవు.

19 గోపరాజురామప్రధానిచరిత్ర-రు0-4-0. ఇది గురుజాడ శ్రీరామమూర్తివిరచితము. ఈ రామప్రధాని ముప్పదియిద్దరు మంత్రులలోనొకడు. ఈతని చరిత్ర వినసొంపుగానుండును. "గణికనిర్వాహంబుగల్పించె నూరూర, మాకౌ గోపరాజురామప్రధాని" అని ముప్పదియిద్దరుమంత్రుల సీసమాలికలో ప్రశంసించియున్నారు. ఈమంత్రిచారిత్రమున కేవలమంత్రిగానుండిన చేసినచమత్కారములేగాక, కవీశ్వరుడుగా పెక్కుచిత్రములు జేసి పేరుపొందినగాథలుగలవు. ఈమంత్రి గజపతియాస్థానమున యేబదిమందినియోగులకు మిరాసీలు ఇచ్చిన చిత్రగాథచదివితీరవలయును గాని వ్రాయుటకువీలులేదు.

28 వసంతకుసుమము వెల ౧ రూపాయి. ఇది రాజా భుజంగరాయప్రణీతము. శ్రీమద్విక్టోరియా రాజ్ఞిగారి చరిత్రము. నాతికఠినమయిన పద్యకావ్యము, పండితులు ప్రభువులచే మన్నింపబడిసిన గ్రంథము.

29 వారకాంత వెల ౬ అణాలు. ఇది రాజా భుజంగరాయ ప్రణీతము. వారకాంతలు జేయు మాయోపాయములు మొదలగునవి తెల్పుటకై యొక్క చిత్రమగు కథను కల్పించి పద్యకావ్యముగా వ్రాసిరి, చదువుటకింపుగాను రసవంతముగానుండును- యేమియుదోచని సమయములో నీపుస్తకముందీసిన తావునగలపద్యములో నాలుగుచదివినను మరలవదలబుద్ధిపుట్టము-

30 చారుమతిపద్యములు వెల ౨ అణాలు. ఇది రాజా భుజంగరాయ ప్రణీతము- మిక్కిలికష్టపడిన మహాపతివ్రతచారిత్రము- ఇదిపఠనముజేసిన స్త్రీలకు ధైర్యము, పుణ్యముగలుగుననుటకు సంశయములేదు, ఈగ్రంథమున అనురాగమాహాత్మ్యము వర్ణింపబడినది, నిశ్చయముగా కూరిమగునటుల చారుమతి దేశదేశములు దుఃఖములతో ఢాపటముతో త్రిప్పబడెను- స్త్రీలుచారుమతినిచూచి ఆమెకుగల ఓర్పు పతిభక్తి నేర్చుకొనవలయును, లోకము పతికొరకై తిరుగుభార్యకు సమస్తవిధములసాయపడి తోడునీడై యుండ వలెను- పురుషులు చంద్రసేనునివలె సుస్వభావులగు భార్యలయెడ అనురాగవంతులై కంటికిరెప్పవలె కాపాడవలెను. గాఢానురాగము పరీక్ష్యమగుటను కష్టములు స్వతస్సిద్ధముగా సంభవించును. అప్పటినచారుమతివలె స్త్రీలు తమ సత్వమును విడచి చంచలస్వభావలు కాకూడదు

31 సుశీలపద్యములు వెల ౨ అణాలు. ఇది రాజా భుజంగరాయప్రణీతము. ఇదియొక మహాపతివ్రతకథ. ఇందుసుశీలను వ్యభిచారముచే నొక మహావిటుండు వంచింపజూచి వివిధమాయోపాయములుపన్ని తుదకు ఆమె తల్లిని మోసపుచ్చి, ఆమెను చంపింప తివురుట. దైవవశమునసామె చావుతప్పించుకొని పురుషవేషముతో తనజీవితమును గడపుచు ఒకరాజుకడ మంత్రియయి తనను మోసముచేసినవానిని తిరిగివంచించి, తనపతికదక్కి లోకమున స్త్రీలకందరికి పేరుదెచ్చెను. పద్యములయినను సులభముగానున్నవి,

32 విక్టోరియాస్వర్గయాత్ర వెల ౧ అణా. రాజా భుజంగరాయప్రణీతము. శ్రీ విక్టోరియా రాజ్ఞీమరణము కన్నీరొలుకునటుల వ్రాయబడినది.

33 విక్టోరియాతారావళి వెల ౪ అణాలు. శ్రీమద్విక్టోరియా రాజ్ఞీగారి చారిత్రము. ఇది శ్రీరాజామంత్రిప్రగడ భుజంగరావు బహద్దరు జమీందారుగారిచే మిగుల రసయుక్తమగునటుల పద్యకావ్యముగా రచియింపబడినది. రాజభక్తినిబోధించును. చూచుటకుపుస్తకము మిక్కిలి ముచ్చటగానుండును.

 పయివిలాసము మేనేజరు మంజువాణి, ఏలూరు, గోదావరిజిల్లా.

విజయాంకసాహసము.

[256 పేజీలు. ✠ 15 భాగములు ✠ వెలరూపాయి.)

సాహసగ్రంథము లిదివరకాంధ్రభాషలో లేవు. ఆంధ్రగ్రంథములయందు హాస్యము కొఱత. హాస్యరసానుప్రాణితమైన గ్రంథము గాని చదువరులకు విసుకుపుట్టకుండదు. లోకమున నవ్వుటకంటె ఆనందము లేదు ఈగ్రంథమొకరజ్ఞానిచేతికిచ్చి చదివించుము, యెదుటనొక ఫొటోగ్రాఫరునుంచి ఫోటోలుతీయించిన ననేకవిధముల నా చదువరిమనస్సుమారుటను సులభముగాగ్రహించవచ్చును. ఈగ్రంథమునుగూర్చి సంతతవర్షధారవలె నభిప్రాయములుగురియుచున్నవి.

[illegible]	హాస్యము	౩౭ పాళ్ళు	జన్మభూమివాత్సల్యము	౨౦	[illegible]
	శృంగారము	౧ పాలు	పరోపకారము	౫	
	రిఘారము	౧౯ పాళ్ళు	అనురాగము	౧౫	
	ధర్మము	౩ పాళ్ళు	ప్రగల్భము	౧	

ఈగ్రంథమునకు వన్నెతెచ్చినవి యందుక్రిందనుదికించిన వచనములే; గ్రంథము మొదటిభాగమునుండి కడవరకునొక్కటేరీతిగా హాస్యము-సంఘమునకు వలయుమార్పులు. చమత్కరించివ్రాయబడినవి. ఈగ్రంథపఠనము యోచనశక్తికి పని కలిగించుచు నాదీర్ఘాలోచనమును హాస్యమువలనతగ్గించును.

✠ ✠ "ప్రముఖులయభిప్రాయములు." ✠ ✠

"ఏమియుందోచకపోవుటకు ఔషధమువలెను, జీవయాత్రలోకనబడుసంశయములకు నిఘంటువువలెను, వ్యవహారములకు లాయరువలెను, వైరాగ్యములకు వే
31 దాంతివలెను, ఆనందమునకు తత్త్వశాస్త్రజ్ఞునివలెను యీగ్రంథముతనరుచున్నది"

'ఈగ్రంథముచదువుటయేగాక, చదివి ఆనందించితిమి'

'ఈగ్రంథమందలి విమర్శనములుమిక్కిలిస్వాదువుగా శ్రావ్యముగానున్నవి'

'గ్రంథశైలి, బండి, రైలు, పడవ, కాలినడకలననుకరించుచు సందర్భానుసారముగా మారియున్నది' 'కొన్నివాక్యములు వేదవాక్యములవలె నాచంద్రార్కమునిలువదగి యున్నవి'

మృత్యువువిషయమై మీరువ్రాసినదిచదివిన లోకమునభయంకరముగా జేయుచున్నది, ఈగ్రంథమందు రిఘారములోని నలుసులు మైక్రాస్కోపులోబెట్టి చూపించినట్లున్నవి.

స్నానవిషయము, రాక్షసుని వ్యాకరణ విషయము, విధవలుఎదిరిమంగలులు, కాశిలోనివస్తువిసర్జనము, మెట్టవేదాంతము, హిందూభోజనశాల, జ్యోతిషవిషయము మిక్కిలి ముచ్చటగానున్నవి. ఏమండి మీవ్రాతనేర్పు—అది ధాతనేర్పు.'—

☞ పయివిలాసము మేనేజరు మంజువాణి ఏలూరు గోదావరిజిల్లా

ఈ ౨౦ శతాబ్దములో తిరుగ నేర్చినవాడెవడును ఈగ్రంథము చదువకయుండ రాదు. ప్రాచీనకవుల శాసనముల విషయమై చదివినపుడందు గర్భితముగానున్న హాస్యము తెలియక నిజమేయనిపించినది హాస్యమని కనుగొనినపుడు మీప్రాగల్భ్యము కనుపించినది.’’

ప్రస్తుతకాలపు కవులను గూర్చి వ్రాసిన భవిష్యత్పురాణగాథ మిగుల రసవంతమును యథార్థముగానున్నది. క్రీడావినోదములు హాయిహాయియనుపించును. మేజువాణీలో డిత్తోంగానికొ అక్కైన వెదకుట కడుపులు చెక్కలగునట్లు చేసినది.’’

...కవిపురంధరుండురసి కాళిదాసాద్యములల్లసిల్లఁగాఁ।
గుకవులుతల్లడిల్లఁగను-గూరుసి డెవ్విజ ... సాహసం।
బొకటసుశైలినంచితర-సాదితనూత్న విధంబెసంగఁగన్॥ అని ఒకకవి కీర్తించెను.

OPENION OF M. R. RY. V. VENKATA RAYA SASTRI GARU,
SANSKRIT PUNDIT, CHRISTIAN COLLEGE MADRAS.

I have read with pleasure ‘విజయాంకసాహసము’ your Telugu narration of the adventures of...The style is simple & readable throughout. Your coinage of Telugu names for the personages is suggestive and ingenious. The humour with which you have seasoned the work throughout, especially the notes, is indeed enjoyable even though it may puzzle a juvenile reader. There is also throughout the work a suggestion of reform. You have not inflicted upon your reader the hackneyed descriptions of certain sets of things............ I believe the Telugu Public will feel thankful to you for this addition to its literature.

విజయాంకసాహసములో నుదాహరణశ్లోకములుగానున్న ‘మానవనాగరస్మృతి’ ఒక్కటే కాపి ఎంతఖర్చైనను సరే పంపండి. అని యొకడిస్ట్రిక్టుమునసబు గారు వ్రాసిరి.

ప్రభువుల సందేహములు, మహమ్మదీయుని వాక్యములు, ధనపుపాతులు, మనుజదేవతాసంభాషణములు, కుక్కల మారకము—మ్యునిసిపాలిటీ, కేరళజ్యోతిశ్శాస్త్రులవలన తేలిన గణకథకము, ప్యూన్ కర్మభేదములు, వెంద్రుకలున్న బట్టతల ఉన్నతిపదవి నొందిన యొకగృహస్థుని పాట్లు, పొగడికల మోసము, పాతఊపములు పనికిరాకపోవుట, లోకము మూకీభావము, ఏమ్యాదులయిత్తు, నిద్రలేవగానే పతము జూచుట, శకునములవలనఁ జిక్కులుకోమటి, నవనాగరస్మృతివిషయము—వేశ్య లనుజూచుట, గ్రంథశృంగారము, పుంలింగము నపుంసకలింగమగుట, భార్యాభర్తల పిలుపులు,—(౨౨౦-౨౩౦) పేజీలలోని విజయాంకగంధినుల సంభాషణ, భవిష్యత్పురాణమండలి సుర్మములు, కొంగజపములు, విటశూరులు, వైశ్యుల గోత్రములు, ధర్మరాజుచౌరవ, నూతనసంఘము, ప్రథమాంతము, సప్తమ్యంతములు, ఇందులో నేవిచదివినను తప్పక బుద్ధికి వికాసము, సంతోషముకలుగును

ఈగ్రంథము చదువుటవలన బుద్ధికిస్వాతంత్ర్యము, పట్టుదల, సంఘవాత్సల్యము కలుగుననుటకు సంశయములేదు.

☞ పయివిలాసము మేనేజరుమంజువాణి ఏలూరు గోదావరిజిల్లా.

శిశుసంజీవని వెల 4 అణాలు

ఇందు గర్భములోనుండు పిండమునుగూర్చియు, పిదప భూపతనమైన శిశువును గూర్చియు, ౧౦-౧౨ సంవత్సరముల వరకు పిల్లలను బెంచుటను గూర్చియు, లోకోపకారార్థము అనేక సంగతులు చెప్పబడినవి. ప్రతిస్త్రీయును దైవోద్దేశ్యప్రకారము తల్లియగుచున్నది. అప్పుడు తల్లికివలయు జ్ఞానము తప్పకుండ స్త్రీలకుండవలెను. కొందరట్లుగాక, స్త్రీలపాటలు చదువుటతోడనే తమపనిపూర్తియాయెనని సంతసించుచు పిల్లలనుగని తాతకో, ముత్తాతకో ఆసుబ్బక్కకో, దాసికో, చాకలనోకరునకో, అప్పగించుచున్నారు. ఇది మిక్కిలి క్రూరమైనపనియని యదిమాన్పుటకీగ్రంధము వ్రాయఁబడినది వంధ్యలుతప్ప తక్కినస్త్రీలందఱు నీగ్రంథమును చదువుదురుగాత.

మొదటి ప్రకరణము.

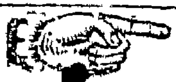
స్త్రీలస్థితి, గర్భిణియగుట, గర్భిణికాలమందు శరీరమెట్లు కాపాడుకొనవలయునో, గర్భోత్పత్తి, పిల్లలుపుట్టినతరువాత వారికిచ్చు మొదటి యాహారమగు పాలు శుభ్రపరచుట, పాలదాదుల నేర్పరచుట, అన్నప్రాశన యయినతరువాత శిశువులకు తిండి యెప్పుడెప్పుడెట్లు పెట్టవలయునో శిశువులు పాలువిడుచుట, పాలువిడచినతరువాత పిల్లలనెట్లు కాపాడవలయునో, మసూచికమను మహావ్యాధినుండి పిల్లలను తప్పించు ప్రయత్నములు, పాలపండ్లువచ్చుటకు సూచనలు బొటనవ్రేలుకుడుచుట, శరీరపరిశ్రమ, నిద్ర, మలమూత్రములు, బాలరోగములు, వానిచికిత్సలు, కురుపులు, జ్వరములు మొదలగునవి వంకరబోకుండ కాపాడుట, వాపు, విరేచనబద్ధములకు సులభమగు చికిత్సలు, దద్దురులు, పిల్లలయేడ్పు, సురక, కీళ్ళనొప్పులు.

రెండవ ప్రకరణము.

స్నానము, వేడినీళ్ళు, చన్నీళ్ళు. ఏయేకాలము నెట్టెట్టిదుస్తులు తొడగవలయునో, ఆహారము, నివాసస్థలము, గాలి, నత్తిమాటలు, దేహపరిశ్రమ, ఆటలాడుకొనుట, నడువనేర్చుట, నిద్ర, పాలపండ్లూడివచ్చుట, శిశురోగములు—చిన్నబిడ్డ చేష్ట. పోడిదగ్గు. గొంతులోనుస, కంఠమువాయుట., ఊపిరితిత్తులు బిగబట్టుట,దగ్గు లక్షణము, విషపడిసెము, రొమ్మునొప్పి, నులిపురుగులక్షణము, గజ్జి, తీట, వీనికితగినవి యౌ, ప్రసిద్ధులచేత నేర్పరుపఁబడినచికిత్సలు.

మూడవ ప్రకరణము

స్నానముచేయువిధము తలనెండుశ్రికలు, ఆహారము, దేహపరిశ్రమ, ఆటలు, బిడ్డ కుటుంబమున మెలగుట, ఉద్యోగము, దంతములువచ్చుట, శరీరతత్త్వాదిలక్షణములవలన తెలిసికోఁదగినవ్యాధులు, వంగుట, గూని, చుట్టుకాల్చుట, ముక్కుచెవగుట మొటిమలు, కురుపులు, వులిపిరికాయలు, వీనికిత్సలుగలవు.

 పయివిలాసము మేనేజరుమంజువాణి ఏలూరుగోదావరిజిల్లా.

స్త్రీలకొరకు గ్రంధములు.

46 విక్టోరియావిలాసము వెల 3 అణాలు ౬౦ పేజీలు. ఇది కాశీభట్లబ్రహ్మయ్యగారిచే శ్రీవిక్టోరియాచక్రవర్తినిగారి చరిత్రంతయుపాటగావ్రాయబడెను

47 స్త్రీలపాటలు ౨౪౦ పేజీలు ప్రధమభాగము వెల ౧-౨ అణాలు ఈగ్రంధమిదివరకు రెండుసారులు ముద్రింపబడినది ఇప్పుడు మరల ౩ వసారి ముద్రింపబడినది, వేలకువేలు గ్రంధములుఖర్చు

48 స్త్రీలపాటలు ౨౪౦ పేజీలు రెండవభాగము వెల ౧-౨ అణాలు ఇది రెండవతూరి ముద్రింపబడినది వెనుక వేసినప్పటికి పై విస్తారముగ మార్చబడెను. కొన్నివందలపొడుపుకథలు, వామనపాట వైకుంఠవర్ణనము మున్నగునవి పెద్దపాటలనేకములు క్రొత్తగానిందుముద్రించినారము.

46 స్త్రీలపాటలు ౨౪౦ పేజీలు మూడవభాగము వెల ౧-౨ అణాలు ఇదు ౫౦౦ లకుపైగా పాటలుచిన్నవియు పెద్దవియుగలవు శకుంతల మాళవిక దమయంతి చంద్రమతి మున్నగునాటకస్త్రీల చరిత్రములు పాటలుగా నానోజ్ఞములుగానున్నవి ఇదిమొదటసారి ముద్రింపబడుటచే వేలకువేలు ఖర్చవుచున్నవి తొందరపడి తెప్పించుకొనినచో ప్రతులు దొరకవు.

50 నిజమైనకాశీమజలీలు ప్రధమభాగము ౪౦౦ పేజీలు వెల ౧ రూ.

51 నిజమైనకాశీమజలీలు రెండవభాగము ౪౦౦ పేజీలు వెల ౧ రూ.

52 మోహలేఖావళి వెల ౧ రూపాయి. పురాణపురుషులయొక్కయు నవీనజనాళియొక్క మనోగతాభిప్రాయములు లేఖలరూపమున నను.

53 బాలనీతికథలు ౮ అణాలు ఇది రాజా భుజంగరాయప్రణీతము ౩౦ దువిచిత్రములగు నీతికథలు పటములతో ముద్రింపబడినవి బాలురకును బాలికలకును అత్యంతోపయుక్తము కుక్క, కాకాని, గడియారము, పిల్లవాడు. కోతి, లుబ్ధుడు. సాలెవాడు, బాటసారి. గిన్నె, గరిటె, సిబ్బి. మాటుగ్గిన కోడి, పల్లెటూరిబావ. పిల్లవాడు, ప్రతిధ్వని. సారాయిత్రాగువాడు, సీసా. తేనెయీగ, బుద్ధిహీనుడు. పాములవాడు, పాము. పిల్లి, భూమి. కోడి, పనికత్తెలు. కాపువాడు, మద్రికొమ్మ. పక్షి, దుర్భాగ్యుడు బీదవాడు, పువ్వు. సోమరిపిల్లవాడు. ఏనుగు, కుట్రపువాడు. జంగము, సాతాని. పట్టుబట్టలయొరువు. ఇసుకతక్కిడి, పేడతక్కిడి. కత్తి, కోమటి. భార్యవైధవ్యమునకేడ్చుట. ఇసుకలింగము వడ్రంగిపిట్ట. జొన్నవెన్ను. లోభి, వక్కలు. తల్లులు, పిల్లవాడు. దూడ, దొంగలు. అంధుడు లాంతరు. ధనవంతుడు, బాకీదారు. బానినవాడు, ప్రభువు. దొంగలు, అధికారి. క్రూరుడు, వంచన రాజు, సౌదాగరులు కడుపునొప్పి, కంటిమందు. లుబ్ధుడు, కవి. శకునములు, సేవకుడు స్నేహితులు, పెద్దపులి. రాజు, ఆత్తులమారి బానినవాడు. రాజు. గ్రుడ్డివాండ్రు. మూత్యములదొంగతనము గొల్లెతలు, నేయి. నమ్మకద్రోహము. యుక్తిపరుడగుపసులగాపరి. అరబ్బీదేశస్థుడు బాటసారి సన్యాసి, లుబుడు తెలివితక్కువగుర్రపువాడు కోమటియుక్తి మొదలయిన అనేకకధలతో చక్కనినీతిని బోధించుచు చదువుటకింపుగానుండునట్లువ్రాయబడినది.

సంగీతగ్రంథములు

54 గానామృతము-వెల ర అణాలు. ఇది రాజాభుజంగరాయ ప్రణీతము. ఇందు స్వరములు, సాహిత్యమును పాడుకొనువారికి వీలుగానుండునట్టుల అనేకవరుసలలో వ్రాయబడియున్నవి కీర్తనలు, జావళీలునుగలవు.

55 రామాయణము హరికథ- బాలకాండ వెల -౧ అణాలు. ఇది సరస్వతీభట్టరామకవిచే రచింపబడినది. ఇందు భాస్కరరామాయణము నందలి బాలకాండముకథ యంతయు, దోరాలతో, పద్యములతో మనోహరములగు కీర్తనలతో మిక్కిలిసొంపుగానున్నవి హరికథలకు మిక్కిలియుపయోగము అక్కడక్కడ ప్రస్తావనశ్లోకములునుగలవు.

56 మదనగోపాలవిలాసము, వెల ర అణాలు. ఇది పోతూరి మృత్యుంజయకవిచేతను, పెమ్మరాజు సుమిత్రింబచేతను, రచింపబడినది- ఇందుప్రాతఃకాల మంగళహారతులు, స్వామివారు తిరువీధులకు వేంచేయు కీర్తనలును ఆలయమునకువచ్చినపుడు కీర్తనలు, అర్ధచంద్రికలు, కందార్థములు, ఏకాంతసేవదరువులు- ఏకాంతసేవపద్యములు ఆరగింపుకీర్తనలు, నీరాజనసమయహారతులు, పవళింపుహారతులు, నిదురపాటలు, లాలి, జోలపాటలు, అష్టదిక్కులసంగీతపాఠకులు, పాడవలసినకీర్తనలును, వినసొంపుగా బహుశ్రావ్యముగా రసవంతముగానున్నవి-

57 అశ్వచికిత్సాసారము. వెల ౧ రూపాయి. ఇందు గుఱ్ఱముయొక్క వయస్సు, శరీరతత్త్వము, రోగనిదానము, భేదికిచ్చుట, నస్యము, [రక్తనాళములనుండి నెత్తురుతీయుట] శీతోష్ణకాలములయందు చికిత్స, మెదడుజబ్బు, చెవిజబ్బు, కంటిజబ్బు, ముక్కుజబ్బు, ముట్టెజబ్బు, కంఠరోగము, మెడజబ్బు, రొమ్ముజబ్బు, నాలుకయిగుడు, శ్వేదరోగము, విదాహము, శీతోష్ణరోగములు. రక్తమూత్రము, విషవాతము, శ్వాసకాసలు, ఎండురోగము. జ్వరదోషములు, మాంద్యము, శూలనొప్పి, కుక్కరినొప్పి, శగరోగము, కొంకుజాడ్యము, అండవాతము, కాళ్ళయందు కంటివలెపుట్టుతీగకురుపు, కంతులు, లోదొడగడ్డ. అగ్నిబావు [ఉండుతెనులు] చిల్లగజబ్బులు, శుద్ధవాతము, కొంకువాతము, అండచలువాతము, మందగుదివాతము, కాలివాతము, పట్లు, పట్లాస్త్రిలు, చురుకుష్టరింపు లేహ్యములు, బలుపునకు లేహ్యము, విషములు మొదలగువాటికి విరుగుడు, పొగరుదింపుటకు పిచ్చెత్తియుట మొదలగు చికిత్సలు, గొడ్డుబోతుతినను బోగొట్టుచికిత్సయు, పుట్టినపిల్లను పెంచుట, తోకజబ్బులు, వెన్నకాళ్ళజబ్బులు, పిక్కజబ్బులు, కీళ్ళజబ్బులు, డెక్కజబ్బులు, గుఱ్ఱముల సుళ్ళు, గుఱ్ఱముగొనుటకుకొలతె, నడకలు, జంతువుల మేతపరిమాణము మొదలగునవి చక్కగావ్రాయబడియున్నవి. అన్నివిషయములు చక్కనిబొమ్మలతో అచ్చువేయబడుటచే నందరికి తెలియును.

58 గురుశిష్యసంవాదము. వెల ౩ అణాలు. ఇది వారణాసి చిదంబరాభిధానునిచే రచియింపఁబడినది. ఇందు మెట్టవేదాంతులు చెప్పు మాటలవలెగాక అచలతత్త్వము, చావుపుట్టుకల కారణము, పాపపుణ్యవిచక్షణము, మంత్రమంత్రార్థవిచక్షణము, ఆత్మవిచారము, జ్యోతిరూపవిచారము, జీవేశ్వరులసంగతి శాస్త్రానుగుణ్యముగాను నేక ఉదాహరణలతోడ వ్రాయఁబడినది.

59 మహేంద్రజాలము వెల ౨ అణాలు. ఇందు నేత్రానందకరమగు నాటకచమత్కారములు, తమాషాలు తెల్పబడినవి. ఇందు అగ్నిస్తంభన, వాయుస్తంభన, జలస్తంభన, టక్కు, టమార, గజకర్ణ, గోకర్ణము మొదలగు నింద్రమహేంద్రజాలములును, యక్షిణీచిత్రములును, చిత్రమైన తమాషాలుగలవు ఈగ్రంథము జదివినవారు విప్రవినోదులకంటె నెక్కుడుగా ప్రకాశింతురు.

ప్రౌఢవచనకావ్యములు

60 ధర్మజరాజసూయము. వెల ౧ అణాలు- ఇది బ్ర॥ నేతివెంకటసుబ్బరాయశాస్త్రిగారిచే రచియింపబడెను శైలిమృదువుగానుండును వచనకావ్యముల వ్రాయుట అభ్యసించవలెనని కోరువారు, ఈగ్రంథము జదువవలెను.

61 వచనవైషధము వెల ౧ అణాలు. ఇది రాజా భుజంగరాయ ప్రణీతము ఇంపగు శైలిగలిగి స్వభావోక్తి వర్ణనలతో నుచితముగానున్నది. ర,ం సంఘాతములకు పాఠగ్రంథముగా నచ్చటచ్చట వాడుచున్నారు. ౧౯౦౩ సం మెట్రిక్యులేషను పరీక్షకు టెక్స్టుగా యూనివర్సిటీ వారేర్పరచినారు.

నవీనశాస్త్రములు

62 వ్యవసాయము వెల ౨ అణాలు. ఇది రాజాభుజంగరాయ ప్రణీతము ఇందేయే కాలముల నేయే విత్తనములు ఎట్టిభూములయందు ఫలించునో ఆ వివరమును, ఏ సేద్యమే యేవిధముగా చేయవలెనో దుక్కి, దమ్ము, వెదనీరుకట్టుట కోత, ఆకుపేత, కలుపుతీత, పెంటపోత, ఎటులచేయవలెనో వ్రాయఁబడినది

63 వైద్యుతలోహశాస్త్రము. or గిల్టుచేయుట వెల ౬ అణాలు. ఇది డి వి, శర్మగారిచే రచియింపఁబడెను విద్యుత్సంబంధమగు యంత్రముతో గిల్టింగు మొదలయినపనులు ఒకరివలన నేర్చుకొనకయే చదువుకొని చేయుటకు వీలుగానుండును. కంసాలులకుమిక్కిలియుపయుక్తము.

54 అశ్వశాస్త్రము వెల ౬ అణాలు. ఇది అడవిసాంబశివరావుగారిచే రచియింపఁబడినది- గుఱ్ఱములతో వ్యవహారము జరుపు ప్రతివారికిని ఇదిముఖ్యమయినగ్రంథము- అనేకగ్రంథములు పారజూచినగూడ తెలియని సంగతులీ గ్రంథమున స్పష్టముగా తెలియును- సందిగ్ధాంశములు పరిష్కరింపఁబడినవి-

☞ పయివిలాసము మేనేజరు మంజువాణి ఏలూరు గోదావరిజిల్లా.